

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos
(šaka *Specialiojo ugdymo koordinavimas*) magistrantūros studijų programa

Vita Miklošienė

**NEĮGALIŲJŲ GLOBOS IR UGDYMO SPECIALISTŲ PROFESINĖS
VEIKLOS YPATUMAI IR KOMPETENCIJOS**

Magistro darbas

Magistro darbo vadovė – doc. dr. Irena Kaffemanienė

2010

Magistro darbo santrauka

Atlikta *teorinė* globos ir užimtumo specialistų profesinės veiklos ypatumų ir kompetencijų analizė parodė, kad jie rengiami specifinei pasirinktos srities profesinei veiklai: specialieji pedagogai – tenkinti specialiuosius ugdymosi poreikius, socialiniai pedagogai – tenkinti globotinių socialinius poreikius, rūpintis jų socialine ir teisine apsauga; slaugos specialistai – vertinti ir tenkinti neįgaliųjų gyvybinius poreikius.

Iškelta *hipotezė*, kad neįgaliųjų specialiuosius poreikius tenkinančių specialistų profesinė veikla apima gerokai daugiau funkcijų, nei reglamentuoja jų pareiginiai nuostatai, todėl specialistams turėtų kilti profesinių kompetencijų plėtojimo poreikių.

Anketinės *apklausos, pusiau standartizuoto interviu ir turinio (content) analizės metodais* buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas – išanalizuoti specialistų veiklos ypatumus, tenkinant neįgaliųjų ugdymo, slaugos ir globos poreikius, atskleisti specialistų kompetencijas bei jų kvalifikacijos tobulinimo poreikius. Tyrimo duomenims apdoroti taikyta *statistinė analizė*.

Kiekybiniame tyrime dalyvavo 89 specialistai, kokybiniame tyrime (interviu metodu) – 22 specialistai – specialieji pedagogai, auklėtojai, socialiniai pedagogai, slaugytojai, dirbantys Pabradės, Vilijampolės, Ventos socialinės globos namuose, Šiaulių specialiojo ugdymo centre, Šiaulių vaikų globos namuose „Šaltinis“.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

- Specialiųjų pedagogų, auklėtojų ir socialinių pedagogų funkcijos globos ir užimtumo įstaigose apima ne tik tą specifinę profesinę veiklą, kuriai jie buvo rengiami aukštosiose mokyklose, ir kurią apibrėžia jų pareiginiai nuostatai, bet ir nebūdingas pareigybei funkcijas. Beveik visi specialistai savo profesinėje veikloje dubliuoja vieni kitų funkcijas, tenkindami neįgaliųjų ugdymo, globos, slaugos ir užimtumo poreikius.
- Specialistų funkcijos globos ir užimtumo įstaigose reikalauja veiklos, kuriai jie nebuvo rengiami studijose; jie pripažįsta atliekantys daugiau paslaugų nei jiems priklauso pagal pareigybines instrukcijas, todėl dauguma iš jų pageidauja plėtoti profesines kompetencijas visose srityse – globos, ugdymo bei slaugos, įgyti papildomų gebėjimų. Jiems svarbios ir perkeliamosios – bendravimo, ypač su neįgaliaisiais, bendradarbiavimo, nuolatinio mokymosi kompetencijos.
- Pasitvirtino hipotezė, kad globos ir užimtumo įstaigose neįgaliųjų specialiuosius poreikius tenkinančių specialistų profesinė veikla apima gerokai daugiau funkcijų, nei reglamentuoja jų pareiginiai nuostatai todėl specialistams kyla profesinių kompetencijų plėtojimo poreikių.

Esminiai žodžiai: žymiai sutrikusios raidos asmenys, ugdymas, slauga, globa, specialistų profesinės kompetencijos.

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas.....	4
1 skyrius. ŽYMIAI SUTRIKUSIOS RAIDOS ASMENŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ TENKINIMO SISTEMA	10
1.1. Žymių negalių turinčių asmenų specialieji poreikiai.....	10
1.2. Specialistų profesinės veiklos ypatumai neigaliųjų globos, ugdymo ir užimtumo įstaigose.....	19
1.3. Specialistams būtinos profesinės kompetencijos, tenkinant neigaliųjų specialiuosius poreikius	25
2 skyrius. UGDYMO, SLAUGOS IR GLOBOS PROFESINIŲ KOMPETENCIJŲ DERINIMAS, TENKINANT NEIĞALIŲJŲ SPECIALIUOSIUS POREIKIUS	31
2.1. Tyrimo metodika.....	31
2.2. Tyrimo dalyviai.....	32
2.3. Vaikų ir suaugusiųjų asmenų specialieji (ugdymo, slaugos ir globos) poreikiai.....	34
2.4. Globos ir užimtumo įstaigų specialistų profesinės veiklos aspektai.....	35
2.5. Specialistų, dirbančių globos ir užimtumo įstaigose, profesinių kompetencijų suderinamumo ir jų pasitenkinimo/nepasitenkinimo profesine veikla priežastys.....	39
2.6. Specialistų profesinės kvalifikacijos tobulinimo poreikiai.....	43
2.7. Neigaliųjų socialinės srities bei gyvybiniai poreikiai ir specialistų pagalba juos tenkinant	48
2.8. Specialistų profesinių kompetencijų derinimo ypatumai	53
2.9. Problemų, išskylančių specialistų darbe ir profesinio tobulėjimo ryšys.....	55
Išvados	60
Literatūra	62
Summary	67
Priedai	68

Ivadas

Problema ir jos aktualumas. Viena iš labiausiai pažeidžiamų visuomenės grupių – asmenys, turintys intelekto ir fizinių negalių. Aktuali šių dienų problema – socialiai teisingų gyvenimo sąlygų jiems sudarymas. Kaip pažymi Leliūgienė (2003), negalės ir ligos – didelis visuomenės socialinis, medicininis ir edukacinis rūpestis. LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme bei Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje (23 str.) pabrėžiama, kad psichiškai ar fiziškai nepilnavertis asmuo turi tokias pačias teises kaip ir kiti visuomenės nariai, jis turi gyventi pilnavertį ir prideramą gyvenimą, kuris garantuotų jo orumą, o taip pat gauti ypatingą globą. Daugeliui asmenų, turinčių vidutinę, žymią ir labai žymią negalę, būtina visuomenės, socialinių ir kt. tarnybų parama, pagalba, tenkinant įvairaus laipsnio jų specialiuosius poreikius. Didžiausi – žymiai ir labai žymiai sutrikusio intelekto ir žymių judesio ir padėties sutrikimų turinčių asmenų poreikiai.

Remiantis holizmo filosofija – visa apimančiu požiūriu į asmenį, stebint tik kūno funkcionavimą ir nekreipiant dėmesio į dvasią, ir atvirkščiai, susidaro netikras jo vaizdas. Toks netikrumas sunkina specialistų darbą padedant asmeniui spręsti jo problemas (Kalibatienė, 2004). Vaicekauskienė (2005) pastebi, kad šalia įgimtų fiziologinių-biologinių poreikių (maisto, miego, lytinio potraukio ir kt.) specialiųjų poreikių asmenims svarbu patenkinti ir socialinius poreikius, kurie sudaro šių asmenų socializacijos pagrindą. Asmens kūno ir dvasios poreikius apima asmens gyvybinės veiklos, susiję su gyvybinės veiklos palaikymu ir su asmeninio ir/ar socialinio gyvenimo reikmėmis (pagal Roper, Logan, 1999). Žymiai sutrikusios raidos asmenims reikalinga pagalba gyvybinių veiklų problemoms spręsti ar išvengti, joms palengvinti arba padėti prie tų problemų prisitaikyti, nes jie beveik arba visiškai negali patenkinti savo pagrindinių gyvybinių poreikių.

Neįgaliesiems būtinos ne tik specialiojo ugdymo, bet ir globos paslaugos, bei techninės pagalbos priemonės, kvalifikuotų specialistų pagalba, tenkinant jų specialiuosius poreikius.

Asmenų, turinčių žymių ir labai žymių negalių, specialieji poreikiai gali būti tenkinami ir jų namuose, ir specializuotose, skirtose neįgaliesiems asmenims, globos ir užimtumo įstaigose – specialiojo ugdymo centruose, globos namuose, dienos centruose. Statistiniai duomenys rodo, kad specialiosiose mokyklose ir specialiojo ugdymo centruose besiuogančių neįgalių vaikų skaičius mažėja (2005 m. – 3627, 2009 m. – 2480 vaikai)¹, tačiau globos namuose neįgaliesiems vaikams ir jaunimui globotinių skaičius mažai kinta (lyginant 2005 m. ir 2009 m. duomenis, gyveno 735 ir 701

¹ Vaikų skaičius globos įstaigose (nuo 2004 m.). Požymiai: amžius, įstaigos tipas, lytis ir metai. *Statistikos departamentas prie LR vyriausybės*. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1866> (žiūrėta 2010-07-03).

asmuo). Šios įstaigos reikalingos asmenims, turintiems didelių ir labai didelių specialiųjų poreikių. Specialiųjų institucijų svarbą žymios ir labai žymios negalės žmonėms Vaicekauskienė (2005) grindžia tuo, kad čia užtikrinamas jų emocinis saugumas, sutelkti specialistai. Ankudavičiaus teigimu (2003), dabartinėje socialinėje – ekonominėje situacijoje gerai funkcionuojantis pensionatas (dabar – socialinės globos namai) – reikalingas ir efektyvus socialinės globos ir ugdymo paslaugų neįgaliems vaikams modelis, turintis visas prielaidas dėl savo specifinių ypatumų būti uždaras.

Globos ir užimtumo įstaigose, atsižvelgiant į globotinių specialiųjų poreikius, gebėjimus, fizinę bei psichinę būklę², teikiamos įvairiapusės paslaugos (ugdymo, globos, slaugos, socialinės ir sveikatos apsaugos). Neįgaliesiems paslaugas teikia, jų interesams atstovauja ir juos globoja įvairių profesijų specialistai – auklėtojos, logopedai, socialiniai pedagogai, specialieji pedagogai, judesio korekcijos pedagogai, slaugytojai, gydytojai ir kt. Specialistų, padedančių ugdytiniams globos namuose neįgaliems vaikams ir jaunimui, skaičius per paskutiniuosius metus kinta nežymiai (2007 m. dirbo 682, 2008 m.-701, 2009 m. - 697 darbuotojai).³ Didžiąją dalį personalo, dirbančio su specialiųjų poreikių asmenimis, sudaro ugdymo, socialinio ir slaugos darbo atstovai.

Ugdymo, socialinio ugdymo bei slaugos specialistų kompetencijos, pareigos, teisės bei atsakomybės reglamentuojamos LR įstatymuose, pareiginėse nuostatose, kituose teisiniuose aktuose⁴, tačiau kyla klausimas, ar tikrai šių specialistų profesinė veikla, dirbant su didelių ir labai didelių poreikių asmenimis, nėra platesnė, nei nurodyta teisiniuose dokumentuose.

Ivoškienė (2003) nurodo, kad specialistų veikla ugdymo ir globos įstaigose labai įvairi, reikalaujanti įvairių specialiųjų ir universaliųjų kompetencijų, gebėjimo atlikti daug vaidmenų: darbuotojas turi būti ne tik savo srities specialistas, bet ir geras psichologas, socialinis darbuotojas ir kt. Autorės teigimu, jei siekiama gerų rezultatų, neįgaliųjų poreikius tenkinantiems specialistams būtinas didelis profesinis lankstumas. Dalyvaujant šių asmenų globoje bei ugdyme svarbu vadovautis humanizmo principais – teisingumu, gerumu, partneryste; pastabumo ir atjautos, veiksmingumo, saugos, individualizavimo principais. Ruškaus (2003) teigimu, specialiųjų poreikių asmenų ugdymo kokybei būtinos kompetencijos – nauji mokymo metodai, partnerystės bei administravimo metodai, kurie nėra siauros kompetencijos, pritaikomos tik siauruose kontekstuose,

² LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas (2004). *Žin.*, 2004; Nr. 83-2983. 12 str. (Neįgaliųjų ugdymas).

³ Darbuotojai ir savanoriai vaikų globos įstaigose. Požymiai: darbuotojų kategorija, įstaigos tipas ir metai. *Statistikos departamentas prie LR vyriausybės*. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2047> (žiūrėta 2010-07-03).

⁴ LR Specialiojo ugdymo įstatymas (1998). *Žin.*, Nr. 115-3228; Bendrosios praktikos slaugytojas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė (2004). Lietuvos medicinos norma MN 28. *Žin.*, 2004, Nr. 97-3597; LR ŠMM įsak. „Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo“ pakeitimo. *Žin.*, 2010; Nr. 2-79; kt.

bet pasižymi universalumu, tarpdalykiniais ryšiais, perkeliamumu. Leliūgienės pastebėjimu (2003), profesinė saviukla – permanentinis procesas, neatskiriamas nuo pagrindinės veiklos įsisavinimo, profesinio mokymosi ir tobulinimosi.

Sutrikusios raidos vaikų/asmenų slaugos organizavimo ypatumai nagrinėjami Bakk, Grunewald (1998), Roper, Logan (1999), Kalibatienės (2004) ir kt. autorių darbuose. Šių vaikų/asmenų ugdymo ypatumus nagrinėjo Daniels, Staaforde (2000), Kaffemanienė, Burneckienė (2001), Ivoškuvienė, Balčiūnaitė (2002), Elijošienė (2003), Ruškus(2003), Hallahan, Kauffman (2003) ir kt.

Ankudavičius (2003), Vaitkevičius (2003), Vaicekauskienė (2005) analizuoja neįgalių vaikų globos teorinius bei praktinius matmenis, jų poreikių tenkinimo galimybes, globos įstaigų darbuotojų bendradarbiavimo teigiamus ir neigiamus aspektus, tačiau nėra pakankamai mokslo studijų, nagrinėjančių neįgaliųjų globos ir užimtumo įstaigose dirbančių ugdymo, socialinio darbo bei slaugos specialistų veiklos ypatumus ir kiekvienos srities specialistui būtinas kompetencijas. Nebuvo plačiai atlikti bendrųjų kompetencijų derinimą ir plėtojimą įvertinantys tyrimai šiose įstaigose. Kyla klausimai ar specialistų, dirbančių su neįgaliais asmenimis globos ir užimtumo įstaigose, kompetencijos turi savo specifines charakteristikas, lyginant su tradicine atskiro specialisto kompetencijos samprata ir ar reikia plėtoti konkrečias kompetencijas, kad specialistai galėtų užtikrinti tinkamą darbo kokybę.

Tyrimo teorinė ir praktinė reikšmė. Žymiai sutrikusios raidos vaikų/asmenų slauga ir ugdymas moksliniuose tyrimuose dažniausiai analizuojami kaip skirtingi dalykai. Nėra aiškūs ugdymo, globos ir slaugos specialistų veiklų derinimo specializuotose globos bei užimtumo įstaigose būdai. Menkai analizuota neįgaliųjų specialiuosius poreikius tenkinančių specialistų veiklos specifika, išskylančios problemos, būtinos jiems profesinės kompetencijos. Specialistų, dirbančių neįgaliųjų globos ir užimtumo įstaigose, kompetencijos menkai nagrinėtos ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio šalyse.

Nuo specialistų profesinių kompetencijų priklauso specialiųjų poreikių asmenų gyvenimo kokybė, todėl svarbu atskleisti specialistų profesinės veiklos ypatumus neįgaliųjų globos ir užimtumo įstaigose bei įvertinti efektyviai, kokybiškai veiklai būtinų kompetencijų plėtojimo reikmę. Šis tyrimas turėtų išaiškinti žymiai sutrikusios raidos vaikų ir suaugusiųjų ugdymo, globos bei slaugos derinimo ypatumus, problemas, specialistų tarpusavio veiklai derinti būtinų profesinių ir perkeliamųjų kompetencijų poreikius. Specialistų profesinės veiklos analizė galėtų pasitarnauti sistemingai tenkinant jų profesinės raidos poreikius, tobulinant specialistų rengimo ir jų kvalifikacijos tobulinimo programas.

Tyrimo objektas – neįgaliųjų globos ir ugdymo specialistų profesinės veiklos ypatumai ir kompetencijos.

Hipotezė. Tikėtina, kad neįgaliųjų specialiųjų poreikius tenkinančių specialistų profesinė veikla apima gerokai daugiau funkcijų, nei reglamentuoja jų pareiginiai nuostatai todėl specialistams turėtų kilti profesinių kompetencijų plėtojimo poreikių.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti specialistų, dirbančių neįgaliųjų globos ir užimtumo įstaigose, veiklos ypatumus ir profesinių kompetencijų tobulinimo poreikius.

Uždaviniai:

- .1 Teoriškai išanalizuoti žymiai sutrikusios raidos asmenų specialiųjų poreikius; globos ir užimtumo specialistų (specialiųjų pedagogų, socialinių pedagogų, auklėtojų ir slaugytojų) profesinės veiklos ypatumus ir kompetencijas (kvalifikacinius reikalavimus), būtinas tenkinant neįgaliųjų specialiųjų poreikius.
- .2 Taikant anketinės apklausos ir interviu metodus, išanalizuoti ir palyginti duomenis apie globos ir užimtumo įstaigų specialistų (specialiųjų pedagogų, socialinių pedagogų, auklėtojų ir slaugytojų) profesinės veiklos skirtumus ir panašumus, tenkinant žymiai ir labai žymiai sutrikusios raidos vaikų ir suaugusiųjų asmenų poreikius.
- .3 Išanalizuoti specialistų nuomonę apie jų profesines veiklas ir turimas profesines kompetencijas bei profesinio tobulinimosi poreikius.

Tyrimo metodai: teorinė analizė, anketinė apklausa, pusiau struktūruotas interviu, turinio (content) analizė.

Tyrimo dalyviai. Anketinėje apklausoje dalyvavo 89 specialistai: bendrosios praktikos ir vaikų slaugytojai, socialiniai pedagogai, specialieji pedagogai, auklėtojai, dirbantys neįgaliųjų vaikų ir jaunuolių socialinės globos namuose, vaikų globos namuose, specialiojo ugdymo centre. Tyrimas vyko 2009 m. vasario – kovo mėnesiais Pabradės, Viliampolės, Ventos neįgaliųjų vaikų ir jaunimo socialinės globos namuose, Šiaulių specialiojo ugdymo centre, Šiaulių vaikų globos namuose „Šaltinis“.

Interviu metodu apklausti 22 respondentai (specialieji pedagogai, auklėtojos, slaugytojos ir socialiniai pedagogai) 2010 m. rugsėjo – spalio mėnesiais Ventos socialinės globos namuose, Šiaulių specialiojo ugdymo centre ir Šiaulių vaikų globos namuose „Šaltinis“.

Pagrindinės sąvokos

Asmens gyvybinės veiklos – kasdieninės gyvenimo veiklos, iš kurių vienai sutrikus, keičiasi asmens fizinė, psichikos ir socialinė būklė⁵. Roper, Logan (1999) išskiria dvyliką žmogaus gyvybinių veiklų, susijusių su gyvybinės veiklos palaikymu: *saugios aplinkos palaikymas; kvėpavimas; valgymas ir gėrimas; tuštinimasis ir šlapinimasis; asmeninis švarinimasis ir rengimasis; kūno temperatūros reguliavimas; miegojimas; mirimas*, ir su asmeninio ir/ar socialinio gyvenimo reikmėmis: *judėjimas; bendravimas; darbas ir žaidimas; lyties raiška*.

Bendroji (perkeliamoji) kompetencija – žinios, įgūdžiai, gebėjimai, vertybinės nuostatos, kitos asmeninės savybės, reikalingos bet kuriai žmogaus veiklai ir galimos perkelti iš vienos rūšies veiklos į kitą (Jucevičienė, 2005).

Dalykinė (specialioji) kompetencija būdinga tam tikros profesijos ar specializacijos žinovui. Tai darbuotojo žinios, mokėjimai ir įgūdžiai, pažintiniai, kūrybos gebėjimai, emocinės vertybinės nuostatos. Žmogus yra labai kvalifikuotas savo profesijos žinovas (Stulpinas, 2003).

Dienos globos įstaigos – socialinės globos įstaigos, kuriose asmenims dienos metu teikiamos įvairių rūšių socialinės paslaugos ir kita socialinė pagalba; tai nestacionarios, specialiasias socialines paslaugas teikiančios globos įstaigos (Išoraitė, 2007).

Globa – prieglobstis, pagalba, pašalpa, rūpinimasis, saugojimas; tai mažamečiams ar kitiems neveiksniems asmenims įstatymais paskirta asmeninių ir turtinių interesų apsauga, turto priežiūra⁶. Vaiko *nuolatinė globa* apibrėžiama kaip likusio be tėvų globos vaiko, įstatymų nustatyta tvarka patikėto fiziniam ar juridiniam asmeniui, priežiūra, auklėjimas, jo asmeninių ir turtinių interesų atstovavimas ir gynimas⁷.

Kompetencija – funkcinis gebėjimas adekvačiai atlikti tam tikrą veiklą, turėti jai pakankamai žinių, įgūdžių, energijos (Vaitkevičiūtė, 2001).

Patirtis – patyrimas, patyrimo veiksmo išdava⁸. Tai įvairių žmogaus patirtų tikrovės pažinimo faktų bei veiklos būdų visuma. Profesinei kvalifikacijai labai svarbu ne tik mokymo programoje numatytas patirties (kaip žinių, mokėjimų, įgūdžių) įgijimas, bet ir savarankiškas įvairių profesinės veiklos charakteristikų pojūtis (veikla pagrįsta patirtis) (Andrašūnienė, 2007).

⁵ LR slaugos praktikos įstatymas. (2001). Žin., Nr. 62-2224.

⁶ „Lietuvių kalbos žodyno“ (t. I–XX, 1941–2002) elektroninio varianto I leidimas (2005). <http://www.lkz.lt/startas.htm> (Žiūrėta 2008 12 07).

⁷ LR civilinis kodeksas (2000). XVIII skyrius. Nepilnamečių globa ir rūpyba. Žin., Nr.74-2262.

⁸ „Lietuvių kalbos žodyno“ (t. I–XX, 1941–2002) elektroninio varianto I leidimas (2005). <http://www.lkz.lt/startas.htm> (Žiūrėta 2008 12 07).

Profesinė kompetencija – gebėjimas pagal kvalifikaciją, žinias ir įgūdžius gerai atlikti profesinę veiklą; įgalinimas ką nors daryti, veikti; labai kvalifikuotas žinojimas. Profesinės kompetencijos pagrindas – kvalifikacija (Andrašūnienė, 2007).

Socialinės globos namai – įstaiga prie LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kurios paskirtis – užtikrinti socialinę globą neįgaliems vaikams ir jaunimui, kai jie yra likę be tėvų globos ar dėl susidariusių aplinkybių negali gyventi savo namuose ar savarankiškai ir kuriems būtina nuolatinė specialistų priežiūra. Apgyvendinami vaikai, kuriems dėl proto negalės ar psichinių sutrikimų nustatytas sunkus ar vidutinis neįgalumo lygis, specialusis nuolatinės slaugos ar nuolatinės priežiūros poreikis⁹.

Poreikis – ko nors reikmė; individo būseną, sąlygota nervinės ir psichinės įtampos, kurią sukelia jo egzistavimui būtinų dalykų stygius (Andrašūnienė, 2007). Poreikis – reikmė, kurią suponuoja vidinių ir išorinių veiklos sąlygų neatitikimas, ko nors stoka ar trūkumas (Leonavičius, 1993). Poreikis – būtinumas, reikalavimas ir svarbumas. (Oxford Dictionaries).

Slauga – asmens sveikatos priežiūros dalis, apimanti sveikatos ugdymą, stiprinimą ir išsaugojimą, ligų ir rizikos veiksnių profilaktiką, sveikų ir sergančių asmenų fizinę, psichinę ir socialinę priežiūrą¹⁰.

Stacionarios globos įstaigos – socialinės globos įstaigos, kurių paskirtis – tenkinti įvairių asmenų ir socialinių grupių žmonių gyvybinius poreikius, spręsti jų socialines problemas, organizuojant reikalingų paslaugų teikimą ir užtikrinant nuolatinę priežiūrą, saugią aplinką (Išoraitė, 2007).

Magistro darbo struktūra. Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (75 šaltiniai), santrauka anglų kalba. Tyrimo duomenis iliustruoja 9 lentelės, 10 paveikslų. Prieduose pateikiamas anketos pavyzdys; interviu klausimai; kai kurie tyrimo duomenys protokoluose, lentelėse ir paveiksluose. Magistro darbo apimtis – 67 psl.

⁹ LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl Ventos pensionato pavadinimo pakeitimo ir nuostatų patvirtinimo. (2010). Žin., Nr. 78-4036.

¹⁰ LR slaugos praktikos įstatymas. (2001). Žin., Nr. 62-2224.

1 skyrius. ŽYMIAI SUTRIKUSIOS RAIDOS ASMENŲ SPECIALIEJI POREIKIAI IR JŲ TENKINIMO SISTEMA

1.1. Žymių negalių turinčių asmenų specialieji poreikiai

Žymių negalių turinčių asmenų grupės. Žmogus, turintis negalę, apibūdinamas kaip asmuo, kuris dėl įgimto ar įgyto fizinio ar intelektualinio neįgalumo iš dalies arba visiškai negali kontroliuoti savo asmeninio, socialinio gyvenimo, atlikti savo pareigų bei naudotis teisėmis, kurias suteikia įstatymai (Muceniekas, 2003). Įvairaus sudėtingumo negalės sukelia nevienodo lygio specialiuosius poreikius ir specialiuosius ugdymosi poreikius. *Specialusis poreikis* – specialiosios pagalbos reikmė, atsirandanti dėl asmens įgimtų ar įgytų ilgalaikių sveikatos sutrikimų (neįgalumo ar darbingumo netekimo) ir nepalankių aplinkos veiksnių¹¹. *Specialieji ugdymosi poreikiai* – pagalbos ir paslaugų reikmė, atsirandanti dėl to, kad ugdymo ir saviugdodos reikalavimai neatitinka specialiųjų poreikių asmens galimybių.¹² *Specialiųjų poreikių turintys asmenys* – tai vaikai ir suaugusieji, kurių dalyvavimą ugdymo procese, visuomeniniame gyvenime varžo įgimti ar įgyti sutrikimai (Mockevičienė, Vaitkevičius, Bakanovienė, 2005).

Kuo sudėtingesnė negalės struktūra, tuo didesni asmens specialieji poreikiai. Vieni iš sudėtingesnių sutrikimų, dėl kurių asmenys turi didelio laipsnio specialiųjų poreikių – intelekto sutrikimas bei judesio ir padėties sutrikimai.

Intelekto sutrikimams pagal raiškos laipsnį priskiriami nežymus, vidutinis, žymus ir labai žymus protinis atsilikimas. *Protinis atsilikimas* – tai grupė įvairios kilmės įgimtų ir anksti vaikystėje įgytų sindromų, kurie pasireiškia bendru psichinių funkcijų neišsivystymu (vyraujant intelekto trūkumui) ir dėl to sutrikusia socialine adaptacija (Pūras, 2005). Protiškai atsilikusių asmenų raidos sutrikimų priežastis – organinis centrinės nervų sistemos pažeidimas, įvykęs iki gimimo arba pirmaisiais gyvenimo metais.

Pasak Daniels, Stafford (2000), esant žymiam protiniam atsilikimui – IQ 20–34 – neįgalus asmens interesai labai menki, jis greitai pavargsta, negeba ilgiau išlaikyti dėmesio ties viena veikla, lengvai išblaško net menkiausi dirgikliai; valinis dėmesys labai silpnas; reakcijos gali būti labai pavėluotos, trumpos ir silpnos; būdinga pamėgdžiojimas ir įtaiga. Žymią protinę negalę gali lydėti papildomos negalės, tokios kaip jutimų, motorikos ar kt. sutrikimai. Apie 25% žymiai protiškai

¹¹ LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas. (2004). *Žin.*, 2004; Nr. 83-2983.

¹² LR Specialiojo ugdymo įstatymas (1998). *Žin.*, Nr. 115-3228.

atsilikusių vaikų turi cerebrinio paralyžiaus požymių, epilepsijos arba traukulių sindromus (Pūras, 2005). Savęs žalojimas taip pat protinio sutrikimo ženklas. (Elijošienė, 2003).

Įvairių epidemiologinių tyrimų duomenimis *labai žymiai protiškai atsilikusių* vaikų yra 0,3-0,4% (Pūras, 2005). Dembinskas (2003) aiškina, kad šie asmenys negeba atlikti jokių protinių operacijų. Jų kalba neišlavėjusi, kai kurie gali pasakyti keletą žodžių, kurių prasmė jiems nevisiškai aiški. Labiau reaguoja į intonaciją, negu į žodžių prasmę. Autoriaus teigimu, dauguma labai žymiai protiškai atsilikusių asmenų neturi valyvumo įgūdžių. Jie beveik arba visiškai negali pasirūpinti savo pagrindinių poreikių patenkinimu, todėl būtina nuolatinė priežiūra ir pagalba. Veikla apsiriboja instinktyviais veiksmais arba elementariomis reakcijomis į išorinius dirgiklius. Žymiai ir labai žymiai protiškai atsilikusieji ugdomi pagal individualias specialiąsias programas.

Fizinei negalei priskirtini judesio ir padėties sutrikimai, kurie skirstomi į tris laipsnius: labai žymus (negalintys savarankiškai judėti), vidutinis (judantys invalido vežimėlyje), nežymus (judantys su papildomomis atramomis). Labai žymių judesio ir padėties sutrikimų priežastimis gali būti cerebrinis paralyžius, paveldimos ir kt. kilmės nervų-raumenų ligos (distrofijos, miopatijos, miostenijos), galvos ir stuburo smegenų ydos (smegenų dangalų, nugaros smegenų, galvos smegenų išvaržos), kaulų deformacijos. Fizinę negalę turintiems asmenims būdingi paralyžiai, traukuliai, rijimo, kalbos, artikuliacijos, regos, klausos sutrikimai. 76-93% vaikų, sergančių cerebriniu paralyžiumi, esti deformuotos pėdos, 14% - vaikšto naudodami techninės pagalbos priemones, 26% - nevaikšto, 25% vaikų, sergančių cerebriniu paralyžiumi, išsivysto skoliozė (Saniukas, 2007).

Šios sutrikimų grupės asmenų intelektas normalus, mokslumas aukštas arba sąlyginai aukštas; žinios ir gebėjimai atitinka Bendrojo išsilavinimo standartus, atskirose mokymosi srityse gali būti netolygūs ir nesisteminiai. Galimi ugdymo variantai: Bendrosios programos, ugdymo procese panaudojant specialiosios pagalbos priemones (specialiojo poreikio tenkinimo priemonės, kurių tikslas – jas gaunančiam neįgaliajam užtikrinti lygias ugdymo, profesines, socialines bei visaverčio integravimosi į visuomenę galimybes¹³), prireikus modifikuoti vieno, kelių ar visų dalykų Bendrąsias programas¹⁴.

Esant žymiesiems fiziniams ir judėjimo sutrikimams, galimi antrinio pobūdžio specifiniai kalbos raidos sutrikimai dėl nevisaverčio ar specifinio pasaulio pažinimo. Įvairaus laipsnio protinis atsilikimas pasitaiko beveik 70 proc. vaikų, turinčių CP (Prasauskienė, 2003). Tuomet jie priskiriami kompleksinių negalių turinčiųjų grupei; jų specialieji poreikiai dideli.

¹³ LR Neįgalųjų socialinės integracijos įstatymas. Žin., 2004; Nr. 83-2983.

¹⁴ Specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų ir jų laipsnių nustatymo ir specialiųjų poreikių asmenų priskyrimo specialiųjų ugdymosi poreikių grupei tvarka. Žin., 2002; Nr. 84-3672.

Kompleksinė negalė – įvairūs sutrikimų deriniai, išskyrus tuos atvejus, kai sutrikimai negali sudaryti komplekso, nes prieštarauja vienas kitam savo esme¹⁵. Žymi kompleksinė negalė gali būti dėl intelekto, judesio ir padėties sutrikimų, sensorinių (regos, klausos) sutrikimų. Kaip pastebi Elijošienė (2003), kompleksinių sutrikimų turi dauguma žymiai ir labai žymiai sutrikusio intelekto vaikų, kai šalia psichinių procesų, valios, emocijų sferos neišsivystymo pastebimi žymūs motorikos (parezės, paralyžiai), sensorikos sutrikimai (aklumas, kurtumas).

Gevorgianienė (2003) teigia, kad žymių kompleksinių raidos sutrikimų turinčių vaikų elgesiui neretai būdingi socialiai nepriimtini ir kartais pačiam vaikui žalingi reiškiniai: saviagresija, stereotipiniai judesiai, agresija ir destruktivus elgesys, saviizoliacija. Autorė pastebi, kad kompleksiniai sutrikimai, kurių komponentas – žymaus laipsnio intelekto sutrikimas ir /arba žymūs sensoriniai, judesio ir padėties sutrikimai, lemia didelius ir labai didelius ugdymosi poreikius. Tokiems vaikams/asmenims reikia adaptuoti bendrąsias programas, taikyti specialiąsias arba ugdyti derinant bendrąsias ir specialiąsias programas. Labai didelių ugdymosi poreikių turintiems asmenims parengiamos individualios programos, atsižvelgiant į specialiųjų poreikių pobūdį ir raidos ypatumus.

2006 m. žymus neįgalumo lygis nustatytas 190, 2008 m. – 210 vaikų¹⁶. Ugdymo įstaigose 2009-2010 m.m. ugdomi 2905 sutrikusio intelekto, 268 – vaikų, turinčių judesio ir padėties sutrikimų. Lyginant statistikos rodiklius, žymiai sutrikusios raidos asmenų nemažėja.

Neįgaliųjų specialieji poreikiai. Kadangi turintys žymią negalę asmenys beveik arba visiškai negali patenkinti savo pagrindinių poreikių, jiems reikia nuolatinės įvairiapusės pagalbos daugiau nei vienoje iš svarbiausių gyvenimo sričių. Elijošienė (2003) pastebi, kad asmenys, turintys žymių raidos sutrikimų, negali ir negalės savarankiškai gyventi, užsidirbti pragyvenimui, adaptuotis visuomenėje taip, kaip gali nežymiai sutrikusio intelekto žmonės. Autorės teigimu, kryptingos, individualizuotos, metodiškai taikomos pedagoginio, medicininio poveikio priemonės koreguoja šių vaikų ir jaunuolių fizinių ir psichinių potencialą; pasiekama bent dalinė socialinė darbinė adaptacija ir integracija į visuomenę.

Roper, Logan (1999) daro prielaidą, kad žmogaus gyvenimas gali būti apibūdintas kaip gyvybinių veiklų visuma. Per savo gyvenimą iki brandaus amžiaus, atlikdamas gyvybines veiklas, žmogus linkęs tapti nepriklausomu. Tačiau su individo gyvybinėmis veiklomis susijusį elgesį veikia

¹⁵ Specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų ir jų laipsnių nustatymo ir specialiųjų poreikių asmenų priskyrimo specialiųjų ugdymosi poreikių grupei tvarka. Žin., 2002; Nr. 84-3672.

¹⁶ Vaikai, pirmą kartą pripažinti neįgaliaisiais. Požymiai: Tarptautinė statistinė ligų ir sveikatos problemų klasifikacija (TLK-10), neįgalumo lygis. *Statistikos departamentas prie LR vyriausybės*. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1866> (Žiūrėta 2010 07 03).

įvairūs veiksniai – fiziniai, psichologiniai, socialiniai kultūriniai, aplinkos ir politiniai ekonominiai; kai individas serga, kyla problemos (akivaizdžios ar potencialios) dėl gyvybinių veiklų sutrikimo. Vienos gyvybinės veiklos susiję su gyvybinės veiklos palaikymu: *saugios aplinkos palaikymas; kvėpavimas; valgymas ir gėrimas; tuštinimasis ir šlapinimasis; asmeninis švarinimasis ir rengimasis; kūno temperatūros reguliavimas; miegojimas; mirimas*, kitos – su asmeninio ir/ar socialinio gyvenimo reikmėmis: *judėjimas; bendravimas; darbas ir žaidimas; lyties raiška*. Šiame magistro darbe plačiau apžvelgtos devynios iš jų.

Bet kuri gyvybinė veikla kaip savarankiškas objektas gali būti išskirta tik jos nagrinėjimo tikslu. Tikrovėje įvairios gyvybinės veiklos glaudžiai tarp savęs susijusios ir retai kada turi jas aiškiai skiriančių ribų. Mokslinėje literatūroje (Vaičekauskienė, 2005; Prasauskienė, 2003; Bartkuvienė, Semenišina, 2003; Roper, Logan, 1999 ir kt.) nagrinėjamos žymiai sutrikusios raidos asmenų gyvybinės veiklos, kuriose jie dažniausiai būna priklausomi ar patiria problemų ir jiems reikalinga pastovi specialistų pagalba tenkinant gyvybinės veiklos poreikius.

Pagal Roper, Logan (1999) modelį, pirmoji gyvybinė veikla – **saugios aplinkos palaikymas**. Asmens saugumo palaikymo samprata apima jo funkcinės būklės, fizinės ir socialinės aplinkos saugumo įvertinimą. Kaip pastebi Kalibatienė (2004), kiekvienu gyvenimo tarpsniu esminis žmogaus poreikis – saugumas. Autorė teigia, kad svarbiausios aplinkos saugumo problemos – ugnies, elektros, buitinių, cheminių medžiagų, aštrių įrankių (daiktų), terminis, infekcijos pavojus, sumažėjusio mobilumo problema (kai reikia pagalbinių priemonių: vaikštynės, vežimėlio), traumų rizika. Sugebėjimo palaikyti saugią aplinką vertinimas ypač svarbus, jeigu asmuo fiziškai arba protiškai neįgalus, nes dėl nepritaikytos fizinės aplinkos jis tampa priklausomu nuo jį prižiūrinčių asmenų. Roper, Logan (1999) pabrėžia, kad sutrikusios raidos asmenys gali nežinoti elementarių atsargumo priemonių gaisro ar kito nelaimingo atsitikimo atveju, todėl specialistų darbo dalį sudaro atsargumo priemonių, padedančių išvengti nelaimingo atsitikimo, numatymas, saugios aplinkos užtikrinimas bei mokymas išvengti pavojų. Žymią protinę ar kompleksinę negalę turintiems asmenims būdingas savęs žalojimas, todėl svarbu juos stebėti ir sudaryti saugią aplinką. Vaikai su protine negale, gyvenantys globos įstaigose, neįgyja būtinų sanitarinės higienos įgūdžių, todėl visa atsakomybė, priežiūra tenka personalui.

Specialiosiose globos, užimtumo įstaigose daug laiko skiriama globotinių saugiai aplinkai palaikyti, taip pat padėti jiems suprasti ir taikyti praktikoje pačias svarbiausias saugumo priemones.

Kad neįgalusis neiškristų iš lovos, ji turi būti pakankamai plati arba su šoninėmis atramomis. Jei neįgalusis negali sėdėti be atramos, lova turi būti su atlenkiamu galvūgaliu. Lovą su ratukais galima lengvai stumdyti ir prieiti prie gulinčiojo iš abiejų pusių (Bakk, Grunewald, 1998).

Esant žymiai fizinei negalei, žmogus visiškai arba dalinai negeba kontroliuoti savo kūno, pasirūpinti saugia aplinka ir yra ypač priklausomas nuo šalia esančių. Hallahan, Kauffman (2003) aiškina, kad parinkta taisyklinga kūno padėtis leidžia vaikui būti fiziškai pajėgesniam ir atlikti veiksmus, pasitelkiant ugdymo priemones, be to, sykiu slopinamos nepageidaujamos motorinės reakcijos ir skatinamas jo augimas bei motorikos raida. Tinkamai prižiūrimas vaikas patogiau jaučiasi ir jį lengviau ugdyti.

Kvėpavimo gyvybinė veikla, pasak Roper, Logan (1999), - pati svarbiausia, kadangi ji būtina visoms gyvybinėms veikloms ir pačiai gyvybei palaikyti. Kvėpavimo problemų patiria asmenys, turintys labai žymią fizinę negalę. Jų kvėpavimas susilpnėjęs, todėl labai svarbi kūno padėtis. Lengviausia kvėpuoti, kai viršutinė kūno dalis pakelta. Prižiūrint kvėpavimo problemų turintį asmenį svarbu nuolat keisti jo padėtį, kad abu plaučiai pakaitomis būtų ventiliuojami ir drenuojami (gali kauptis skrepliai, o dėl kvėpavimo nepakankamumo, žmogus negeba jų atkosėti). Bartkuvienė, Semenišina (2003) aiškina, kad skreplių drenavimą galima skatinti perkusija, vibravimu ir spaudimu, kartais skrepliams šalinti gali tekti panaudoti siurblių. Esant pasunkėjusiam kvėpavimui, reikėtų duoti valgyti mažiau, bet dažniau, maistas neturėtų būti sausas, kad trupinių neįtrauktų į plaučius.

Valgymo ir gėrimo veikla gali būti sudėtinga turintiems intelekto, kompleksinių ir kt. raidos sutrikimų vaikams/asmenims. Specialiosiose globos, užimtumo įstaigose su globotinių negebėjimu pavalgyti susiduriama kasdien, todėl visų sričių specialistai turi gebėti padėti patenkinti šį jų poreikį.

Turintiems žymią negalę reikalinga mitybos sutrikimų korekcija. Kai yra neurologinių ir motorikos sutrikimų, gali tekti pirmiausia išmokyti valgyti (kramtyti ir ryti maistą) bei lavinti burnos judesius, kurie būtini kalbant. Smulkiosios motorikos įgūdžiai (pvz., rodymas, siekimas, suėmimas ir paleidimas) irgi labai svarbūs valgymo procese. Motoriniai įgūdžiai turi būti lavinami įvairios kasdieninės gyvenimo ir mokymosi veiklos metu (Hallahan, Kauffman, 2003).

Jei vaikas negali savarankiškai valgyti, būtina mokyti, kad įgytų bent jau tam tikrą savarankiško valgymo įgūdžių (pvz., išmoktų valgyti pirštais). Kaip aiškina Bartkuvienė, Semenišina (2003), valgymo metu vaikas turi jaustis patogiai, nesivarginti savo kūno stabilizavimu, jo dėmesys neturi būti atitraukiamas kitais dirgikliais. Svarbu, kad pagrindiniai neįgaliam vaikui maitinti ir savarankiškai valgyti skirti įrankiai (šaukštai, šakutės, lėkštės, puodeliai, stiklinės) būtų patogūs jam paimti, tinkamo svorio, dydžio ir formos. Kai kuriems maistą ir skysčius reikia supilti per nazogastrinį zondą arba pro stomą, t.y. naudoti enterinį maitinimą.

Kai kurie žymiai sutrikusios raidos asmenys turi **šlapinimosi ir tuštinimosi** problemų. Šiais atvejais jiems reikia slaugos pagalbos prisitaikyti prie turimų problemų. Roper, Logan (1999) pastebi, kad viena iš problemų – šlapimo nelaikymas, būdingas daugeliui sutrikusios raidos asmenų. Dėl pažeistos nervų sistemos jie nesugeba valingai šlapintis ir tuštintis. Net ir tada, kai fizinių pažeidimų nėra, šios negalės žmonės ne visada geba patys patenkinti šlapinimosi ir tuštinimosi fiziologinių poreikių. Tačiau, juos išmokius savarankiškai naudotis tualetu, taikant specialią elgsenos modifikavimo techniką, galima įveikti šlapimo nelaikymą. Kalibatienė (2004) pabrėžia, kad visais šlapimo ir išmatų nelaikymo atvejais būtina naudoti kokybiškas, gerai sugeriančias skysčius higienos priemonės, sunkesniais atvejais – sauskelnes, žmogų dažnai apiplauti muilu, tepti odą drėkinamuoju kremu, prireikus keisti baltinius ir patalynę. Asmenims, turintiems judėjimo ir padėties sutrikimų, reikalingos priemonės, padedančios sukurti patogią aplinką naudotis tualetu: sėdynės ir kėdės, suteikiančios reikiamą padėtį.

Bartkuvienė, Semenišina (2003) aiškina, kad jei vaikui susilaiko šlapimas, spaudžiami šlapimtakiai ir inkstai, tokiu būdu sudaromos sąlygos infekcijai. Padėti tokiems vaikams gali tik reguliarus, nuolatinis šlapimo pūslės kateterizavimas.

Nuo asmens fizinės ir protinės būklės priklauso **asmens švarinimosi ir rengimosi** kokybė. Asmenys, turintys žymių protinės, fizinės raidos ar kompleksinių sutrikimų, beveik arba visiškai negeba patenkinti šių gyvybinės veiklos poreikių, todėl jiems reikalinga pagalba. Kaip pastebi Roper, Logan (1999), asmeninio švarinimosi ir rengimosi poreikiams tenkinti reikalingos žinios, kurias protiškai atsilikę žmonės įsisavina lėčiau arba negeba įsisavinti. Juos mokant asmeninio švarinimosi ir rengimosi, reikia kantrybės ir nuolatinio kartojimo, kol jie įgyja pasitikėjimo savo jėgomis ir išmoksta veikti savarankiškai, išlavinami savitarnos įgūdžiai. Bulotaitė (2003) aiškina, kad vaikui, turinčiam motorikos sutrikimų, reikalinga pagalba ir programa, sudaryta iš nedidelių etapų, nes net ir elementarūs veiksmai tampa sunkiai įveikiami, reikalauja didelių pastangų.

Asmenys, turintys žymią fizinę negalę, negali savarankiškai tenkinti asmeninio švarinimosi ir rengimosi poreikių. Bakk, Grunewald (1998) pabrėžia, kad juos reikia prausti, maudyti, šukuoti, prižiūrėti burną, kirpti nagus, dildyti bei valyti panages, kad asmuo pats nesusibraižytų ir nebraižytų kitų. Jų maudymui naudojamos pagalbinės priemonės, skatinančios savarankiškumą: vonios ar dušo sėdynės, kėdės, hidrauliniai kėlikliai.

Kalibatienė (2004) aiškina, kad **judėjimas** (mobilumas) yra vienas svarbiausių dalykų, lemiančių slaugomo žmogaus nepriklausomumą, savarankiškumą ir/ar aktyvios priežiūros poreikį. Judėjimo problemų patiria asmenys, turintys žymių protinių ir fizinių negalių. Daugelis jų naudojami

proteza, ortopediniais aparatais ir kitais adaptuotais padedančiais prietaisais, kurie jiems leidžia kasdien geriau funkcionuoti, atlikti kai kuriuos veiksmus, susijusius su savęs priežiūra.

Techninės pagalbos priemonės apibrėžiamos kaip bet koks neįgaliųjų naudojamas specialus ar standartinis gaminy, įrankis, įranga ar techninė sistema, padedanti išvengti, kompensuoti, sumažinti arba pašalinti sutrikusių funkcijų įtaką sveikatos būklei, asmens savarankiškumui, ugdymuisi, darbinei veiklai¹⁷. Tai specialūs motoriniai vežimėliai; sudedamasis rėmas vaikščioti; ramstis vaikščioti; ramentai; keltuvas į automobilį; keltuvas į vonią; vonios kėdutė; tualetinė kėdė; funkcinė lova; ramstis prie lovos; sieniniai laikikliai; įranga praguloms išvengti; smulki valgymo, rengimosi technika; vaikštynės ant ratukų platformos; saugos diržai; basonai; kvėpuoklės; šviesos signalizacijos „auklės“; lazdos pasiramstyti; vonios laikikliai; lauko, kambario vežimėliai; mankštos čiužiniai ir kt. (Kalibatienė, 2004).

Techninės pagalbos (kompensacinę) įrangą turi pritaikyti kompetentingi specialistai. Hallahan, Kauffman (2003) teigia, kad svarbiausi šių priemonių naudojimo principai – išlikusių funkcijų panaudojimas, paprastumas ir patikimumas. Bakk, Grunewald (1998) aiškina, kad visoms pagalbinėms techninėms priemonėms bendra tai, kad jų paskirtis – kuo geriau kompensuoti susilpnėjusią funkciją, didinti asmens nepriklausomybę ir savarankiškumą.

Išoraitės teigimu (2007), esminiai reikalavimai neįgaliųjų žmonių poreikius atitinkančiai fizinei aplinkai ir transporto sistemai – prieinamumas, patogumas naudotis, galimybė orientuotis, saugumas ir tinkamumas dirbti.

Bakk, Grunewald (1998) pastebi, kad vaikams su proto negale kasdieniame gyvenime taip pat reikia pagalbinių priemonių. Šios priemonės turi būti pritaikytos konkretaus individo poreikiams. Turinčiam papildomų negalių – judėjimo, regos ar klausos sutrikimų, reikia įvairių pagalbinių priemonių.

Kaip pastebi Šumakarienė (2003), judėjimo problemų dėl cerebrinio paralyžiaus turintiems vaikams labai svarbus tinkamas jų padėties parinkimas. Nuo jos iš esmės priklauso vaiko funkcinės galimybės. Reikia išsiaiškinti, iš kokios padėties vaikui lengviausia matyti ir manipuliuoti objektais, kokios techninės pagalbos priemonės turi būti naudojamos.

Bakk, Grunewald (1998) aiškina, kad prižiūrėti judėjimo negalę turintį žmogų – reiškia sustiprinti arba perimti tą funkciją, kuri globotiniui kelia problemų. Nesuteikiant neįgaliajam galimybių, neleidžiant jam pačiam mėginti, galima nuslopinti tai, kas, galbūt, galėtų globotiniui pavykti.

¹⁷ LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas. (2004). Žin., Nr. 83-2983

Žymiai sutrikusios raidos asmenims, kaip ir visiems kitiems, svarbi **bendravimo** gyvybinė veikla. Kaip pastebi Daugirdienė (2003), komunikacija neįgaliesiems būna sutrikusi nevienodai – nuo iš dalies sunkaus bendravimo iki visiško negalėjimo bendrauti. Bendravimą sunkina regos, klausos, kalbos ir komunikacijos, intelekto sutrikimai. Asmenys, negalėdami kalbėti ar atlikti tam tikrų judesių, visiškai nekomunikuoja. Juos mokant bendrauti su aplinkiniu pasauliu, taikomas neverbalinis bendravimas. Neverbalinio bendravimo priemonėms priskiriami gestai, galvos linktelėjimai, mimika, mojavimai rankomis ir t.t.

Darbo ir žaidimo savarankiškumą sunku įgyti ir išlaikyti ne tik dėl fizinės, bet ir dėl proto negalės. Žaidimas yra priemonė nepriklausomybei didinti. Jis, kaip ir darbas, svarbus gyvenimo matmuo. Kaffemanienė, Burneckienė (2001) teigia, kad visų ikimokyklinio amžiaus grupių protiškai atsilikusių vaikų trumpalaikį domėjimąsi netgi naujais žaislais galima paaiškinti negebėjimu, nemokėjimu žaisti. Gana dažnai 3-4 metų protiškai atsiliekantiems vaikams būdinga ne tik negebėjimas, bet ir nenoras bendrauti, nes jie apskritai pasyvūs, menkai domisi aplinka, bendraamžiais, žaislais. Tos pačios nuomonės Roper, Logan (1999); jų teigimu, sunkiai išmokstantiems vaikams žaidimas yra didelę įtaką daranti bendravimo priemonė. Daugumos vaikų žaidimas spontaniškas; tuo tarpu proto negalės vaikų žaidimo spontaniškumas menkas arba jo visai nėra. Žaidžiant su tokiais vaikais, svarbu pasirinkti temą, kuri vaiką džiugintų, ir pasirūpinti, kad žaidžiant jis nepervargtų. Apsupti neįgalų vaiką žaislais nepakanka. Impulsą žaisti turi duoti personalas, padrašindamas ir parodydamas, kaip žaislais naudotis. Žaidimas skatina bendravimą, intelektinę raidą ir socialinę sąveiką.

Labai žymią fizinę negalę dėl žymiai sutrikusios motorikos turintys vaikai taip pat patiria sunkumų žaidimo veikloje. Roper, Logan (1999) teigimu, yra aplinkybių, kuomet specialistai gali padėti vaikams pasiekti žaidimo savarankiškumą, pabrėždami galimybes, o ne neįgalumą; daugeliu atvejų specialistas viso to pasiekia, veikdamas kartu su kitais specialistų komandos nariais.

Vienas svarbiausių neįgalių asmenų poreikių – užimtumas, kuris suteikia žmogui galimybę dalyvauti visuomenės gyvenime bei turi didelės reikšmės socialinės integracijos kokybei. Nors įstatymai garantuoja neįgaliųjų lygybę įvairiose gyvenimo srityse, tačiau tyrimai (Daugėla, 2004; Gailienė, 2006) rodo, kad tik maža dalis neįgaliųjų, dažniausiai asmenys, turintys nežymią negalę, dalyvauja darbinėje veikloje.

Galkienė, Gevorgianienė, Grincevičienė (2008) teigia, kad darbas – viena iš pagrindinių gyvenimo sričių, darančių teigiamą įtaką bet kurio žmogaus, taip pat ir turinčio negalę, psichinei sveikatai ir gerovei. Tačiau fizinė negalė trukdo užsiimti norima veikla, turiningai leisti laisvalaikį, vargina nuobodulys, monotonija, gyvenimo tikslo neturėjimas. Sunku užimti veikla žmogų su

protine negale: jis dažnai nesusivokia nei vietoje, nei laike, gali būti irzlus, piktas ir agresyvus. Autorės išskiria būtiną produktyvios darbinės veiklos prielaidą – gebėjimą savarankiškai ir atsakingai atlikti kasdienio gyvenimo pareigas; sutrikusio intelekto asmenų gebėjimų ugdymas turėtų būti integruotas į ugdymo turinį. Kalibatienė (2004) siūlo tokią veiklą: duoti pažiūrėti nuotraukų, išardyti seną rūbą, pervynioti siūlus, padainuoti, paskaičiuoti, išeiti pasivaikščioti. Žinant globotinio galimybes, reiktų jam sudaryti dienos režimą, kad dienos veikla būtų įdomi ir prasminga, kiekvienai savaitės dienai numatyti kokius nors darbus, kuriuos globotinis galėtų atlikti.

Lyties raiškos gyvybinėje veikloje turintys žymių raidos sutrikimų asmenys nesugeba pasiekti tokios nepriklausomybės, kuri įmanoma didesnių intelektualių gebėjimų ir fiziškai sveikam žmogui. Pagal Roper, Logan (1999) lyties raiškos gyvybinės veiklos vertinimas apima ir stebėjimą, kaip žmonės apskritai reiškia savo priklausymą lyčiai.

Vienas rūpinimosi proto negalės vaikais aspektų – padėti jiems suprasti, kaip funkcionuoja jų organizmas, mokyti lyties raiškos klausimus spręsti visuomeniškai priimtiniu būdu. Neįgalūs paaugliai yra seksualiai aktyvūs ir dažniausi seksualinės išraiškos būdai – masturbacija ir kūno lietimas. Emocijos lydi neįgaliųjų seksualinį aktyvumą ir signalizuoja apie poreikio patenkinimą (ar nepatenkinimą), stimuliuoja arba slopina aktyvumą (Vaicekauskienė, 2005). Užuoat baudus vaiką, kuris atvirai masturbuojasi, specialistas turi jam pasakyti, kad tai normalus seksualinis poelgis, tačiau jis turi būti daromas ne viešai (Roper, Logan, 1999). Instinktyvus lytinis potraukis esant nepakankamai išsivysčiusiai intelektinei susilaikymo kontrolei sudaro atsitiktinių lytinių santykių pavojų su nepageidaujamomis pasekmėmis (Холостова, 2007). Paauglės mergaitės gali nesugebėti savarankiškai tvarkytis menstruacijų metu; reikia jas mokyti tinkamai elgtis tokiu metu. Dažniausiai fiziškai ir psichiškai neįgalūs asmenys šioje gyvybinėje veikloje gali likti visais požiūriais priklausomi.

Gyvybinių veiklų poreikių apžvalga patvirtina, kad asmenims, turintiems žymių protinės, fizinės raidos ar kompleksinių negalių, reikalinga nuolatinė slauga, globa bei ugdymas kad palengvinti su fizinių (egzistencinių) ir asmeninio bei socialinio gyvenimo poreikių tenkinimu susijusias problemas, kurių jie negali išspręsti savarankiškai.

1.2. Specialistų profesinės veiklos ypatumai neįgaliųjų globos, ugdymo ir užimtumo įstaigose

Valstybė privalo užtikrinti gerai organizuotą neįgaliųjų apsaugą ir globos sistemą. Žymiai sutrikusios raidos vaikams bei asmenims, kuriuos reikia globoti visą parą, ugdymo ir globos paslaugas teikia ir reikiamas aplinkos sąlygas kuria globos namai, specialiojo ugdymo centrai, socialinės globos namai (buvę pensionatai), o tiems neįgaliesiems, kuriems pagalba reikalinga dienos metu, sukurti dienos globos centrai.

Specialieji vaikų auklėjimo ir globos namai, socialinės globos namai – stacionarios socialinės globos įstaigos neįgaliems asmenims, turintiems intelekto, kompleksinių ir kt. raidos sutrikimų, esant nuolatinei specialistų priežiūrai teikiančios socialines ir specialiojo ugdymo paslaugas. Vaicekauskienė (2005) pastebi, kad socialinės globos namų veiklos organizavimo pagrindas – individualių ugdymo ir socialinių programų sudarymas ir vykdymas, atsižvelgiant į neįgalaus asmens savitumus ir sutrikimo struktūrą, nes kiekvienas yra unikalus savo poreikiais, galimybėmis; jų ugdymas reikalauja griežtos struktūros, tikslumo ir vertinimo.

Joks specialistas vienas nepajėgus spręsti asmenų, turinčių žymių negalių, problemų. Todėl globos, ugdymo ir užimtumo įstaigose neįgaliaisiais rūpinasi daug specialistų. Didžiausią dalį tiesiogiai vaikus ugdančio ir globojančio personalo sudaro auklėtojai, socialiniai darbuotojai ir jų padėjėjai; tačiau dirba ir daug kitų specialistų – specialieji pedagogai, logopedai, kineziterapeutai, socialiniai darbuotojai, slaugytojai, gydytojai ir kt. Asmeninių ir turtinių neįgaliųjų interesų atstovavimu ir gynimu globos įstaigose rūpinasi socialinis pedagogas, o globotinius prižiūri, auklėja, rūpinasi, saugoja visi ten dirbantys specialistai – pedagogai, slaugytojai, socialiniai darbuotojai, kt. Jų veikla organizuojama komandos principu, kuri vertina ugdytinių pasiekimus, numato tolimesnius ugdymo, socializacijos ir reabilitacijos tikslus, sprendžia išskylančias problemas.

Ugdymas. Visi neįgalieji turi teisę būti ugdomi, nepriklausomai nuo jų neįgalumo lygio. Neįgalieji vaikai turi būti aprūpinami specialiosiomis ugdymo priemonėmis, jiems pritaikoma mokymosi vieta. Žymiai sutrikusio intelekto mokiniai dažniausiai mokomi ne didesnėse kaip trijų žmonių grupėse.

Specialusis ugdymas įvardijamas kaip specialiųjų poreikių asmenų mokymas, lavinimas bei vertybinių nuostatų formavimas, pripažįstant šių asmenų gebėjimus ir galias. Kitaip specialiuoju ugdymu vadinamas specialiai organizuotas mokymas, atitinkantis neįprastus ypatingojo vaiko ir jaunuolio poreikius. Vienas svarbiausių specialiojo ugdymo tikslų – nustatyti ir sustiprinti ypatingojo vaiko gebėjimus. Specialusis ugdymas turi būti individualus, intensyvus, ilgalaikis, neatidėliotinas ir kryptingas (Hallahan, Kauffman, 2003).

Globos ir ugdymo įstaigų *specialieji pedagogai* pagal pareiginius nuostatus privalo žinoti vaiko pažintinių funkcijų, elgesio, emocijų, judesio ir padėties, kalbėjimo, kalbos ir bendravimo raidos ypatumus ir taikyti specialiųjų ugdymosi poreikių vertinimo metodikas, kartu su kitais specialistais numatyti vaiko specialiojo ugdymo tikslus ir uždavinius, jų pasiekimo būdus ir metodus, atitinkančius specialiųjų poreikių asmenų poreikius ir galimybes; žinoti individualizuoto ugdymo principus ir rengti pažintinių gebėjimų lavinimo individualias ar grupines ikimokyklinio, priešmokyklinio, mokyklinio amžiaus vaikų ugdymo programas; vykdyti individualias ir frontalias pratybas, taikyti specialiojo ugdymo metodus, vertinti ugdymosi pokyčius, pažangą; gebėti dirbti komandoje, bendradarbiauti su kitais specialistais.

Ugdymo specialistai turėtų kuo anksčiau išsamiai įvertinti vaiko intelektualius gebėjimus ir pritaikyti ugdymo programą, atsižvelgiant į individualius vaiko poreikius ir galimybes. Pasitaiko atvejų, kai labai žymų judesio ir padėties sutrikimą turintys vaikai išsaugo normalų arba beveik normalų intelektą. Ugdant fizinių negalių turinčius moksleivius, labiausiai reikia rūpintis, kaip maksimaliai būtų galima panaudoti jų privalumus. Sudarant ugdymo planą, turi būti atsižvelgiama į individualias moksleivių intelektines, sensorines, fizines ir emocines ypatybes (Hallahan, Kauffman 2003). Prasauskienė (2003) pabrėžia, kad vaikams, turintiems CP, dėl jų fizinių negalių reikia ne tik specialios įrangos bei procedūrų, bet ir tų pačių specialiojo ugdymo būdų bei įrangos, kurios taikomos ugdant protiškai atsilikusius, regos, klausos ar komunikacijos sutrikimų turinčius vaikus.

Hallahan, Kauffman (2003) išskiria pagrindinius ugdymo programų tikslus: mažinti aplinkos ribotumo kultūrinius, fizinius barjerus ir jų neigiamą poveikį vaikui; teikiant paramą ir pagalbą vaikui, skatinti jo visapusišką raidą; teikti paramą ir informaciją tėvams. Autorių teigimu, ugdymo programas turi sudaryti įvairūs komponentai: kalbos lavinimas, socialinių, savitarnos ir kt. įgūdžių ugdymas. Prisitaikyti padedančios priemonės ir įranga leidžia vaikams išplėsti savo veiklos galimybes. Žičkuvienė (2003) nurodo, kokių taisyklių reikia laikytis ugdant šiuos vaikus: neperkrauti programos prasta struktūrine, neužbaigta, neaiškia informacija; vengti ilgų varginančių užduočių; nuolat skatinti vaiką; ugdyti pasitikėjimą savimi.

Pūro (2005) teigimu, planuojant vaikų, turinčių protinę negalę, ugdymą, būtina teikti kompleksines ugdymo ir kt. paslaugas, visų pirma lavinant jų psichikos, motorikos, kalbos, socialinės adaptacijos, bendravimo ir kitus įgūdžius. Pasak autoriaus, protiškai atsilikusį vaiką, nepriklausomai nuo atsilikimo lygio, stengiamasi parengti kiek galima savarankiškiau gyventi. Todėl pirmenybė teikiama gyvenimo įgūdžių ugdymui, mokoma buitinių, darbo ir kt. savarankiškumo įgūdžių. Pasak Ivoškuvienės, Balčiūnaitės (2002), savitvarkos įgūdžių formavimo tikslas – išmokyti vaikus tenkinti būtinus poreikius (valgyti, susitvarkyti tualete, praustis, valyti

dantis, apsirengti, nusirengti ir pan.). Šių įgūdžių mokymas – labai reikšminga visos ugdymo programos dalis. Astapovičienė, Liaudanskienė, Viliūnienė (2003) pabrėžia, kad savarankiško gyvenimo įgūdžių formavimas – praktinio pobūdžio mokymas, kuris natūraliai praplečia intelekto negalę turinčio vaiko pažinimo ribas, skatina pažinti ne tik save, bet ir aplinką, tuo pačiu skatina asmenybės raidą.

Bakk, Grunewald (1998) pastebi, kad vienas iš mokymo tikslų – ugdyti gebėjimą bendrauti su aplinka ir patiems palengvinti savo priežiūrą ir slaugą. Kaip teigia Vaicekauskienė (2005), jei vaikas turi fizinę ir intelekto negalę, viena svarbiausių jo ugdymo priemonių – bendravimas su bendraamžiais, suaugusiais, aplinka; taikomas kompleksinis neįgalaus vaiko ugdymas, integruojantis kognityvinius, asmenybės ir socialinius elementus. Bendravimo ugdymas susijęs su kalbėjimo ir kalbos mokymu bei elgesio modifikavimu. Autorė pabrėžia, kad būtina sudaryti neįgaliesiems vaikams tinkamas bendravimo prielaidas: gerinti komunikacijos kokybę, panaudojant simbolių ir gestų kalbą, lavinant suvokimą; sudaryti sąlygas vaikų emocijų raiškai, kuriant gerą emocinį klimatą grupėje, padedant užmegzti ir palaikyti tarpasmeninius santykius su bendraamžiais ir suaugusiais, lavinant savarankiškumo ir socialinius įgūdžius, įvertinant bei formuojant vaikų adaptyvų elgesį. Gevorgianienė (2003) pastebi, kad bendravimas tarp ypač žymių kompleksinių sutrikimų turinčio vaiko ir jį globojančio ir/ar ugdančio asmens kartais tampa pagrindiniu ugdymo aspektu, ir tokiu atveju net menkiausi vaiko saviraiškos niuansai (gilus įkvėpimas apsidžiaugus; galvos pasukimas norint kažko išvengti) laikomi dideliais ugdymo pasiekimais.

Pasak Bulotaitės (2003), svarbi sutrikusios raidos vaikų ugdymo dalis – žaidimas; autorė teigia, kad iš sutrikusios raidos vaikų gana dažnai atimama galimybė lavinti motorinius įgūdžius per žaidimą (baimė, kad vaikas susižeis dėl fizinio ribotumo, aplinkos ir socialinių kliūčių). Tačiau žaidžiantis vaikas nepastebi specifinių tos veiklos reikalavimų motorikai ir todėl gali būti skatinamas naudoti tinkamą judesį, kad pagerintų galvos, kūno ir galūnių kontrolę žaidimo metu. Roper, Logan (1999) teigimu, net įprastiniai kasdieniai darbai, tokie kaip prausimasis, maudimasis, rengimasis, gali būti paversti žaidimais, teikiančiais galimybių mokytis. Specialistai kiekvienu konkrečiu atveju turėtų pagalvoti, kaip kasdienę priežiūrą panaudoti tiems tikslams, dirbant net su įvairiapusiai neįgaliais vaikais. Galima veiksmingai sustiprinti elgesio formavimo elementus žaidimo arba mokymo programoje arba sudaryti jų abiejų kombinaciją. Žaidimas gali padėti įveikti daugelį protiškai neįgalų vaikų turimų problemų, tokių, kaip motyvacijos stoka, prasta dėmesio koncentracija, menka motorinė - regimoji koordinacija, judėjimo, pusiausvyros problemos ir bendras fizinės koordinacijos stygius. Kaip aiškina Kaffemanienė, Burneckienė (2001), žaidimas skatina vaiko psichinių funkcijų (suvokimo, mąstymo, atminties, kalbos ir bendravimo) raidą; tai svarbus

kompensuojamojo ugdymo veiksnys. Tačiau kiekvienas žaidimas turi atitikti ne tik specifinius žaidimo gebėjimų formavimo, bet ir vaiko intelektualinės, emocinės, socialinės, fizinės bei asmenybės raidos ugdymosi tikslus: psichinių procesų lavinimo; emocijų ir valios ugdymo; socialinių įgūdžių formavimo. Ivoškuvienė, Balčiūnaitė (2002) išskiria tokią žaidimo ugdymą reikšmę: žaidžiant vaikas mokomas bendrauti, lavinama bendroji ir smulkioji motorika, vizualinė-motorinė koordinacija, ugdomas kalbos supratimas, skatinama garsu, garsažodžiu ar žodžiu reikšti emocijas, t.y. ugdoma ekspresyvioji kalba.

Cymru (2000) pastebėjimu mokytojo tikslas ne pradėti nuo „nulinio“ ir „tobulai“ išmokyti, bet nuosekliai tobulinti asmens turimus įgūdžius. Elijošienės (2003) nuomone, svarbiausiu specialiojo ugdymo pasiekimu reikia laikyti ne mokyklinės žinias ir įgūdžius, o vaikų ir jaunuolių socialinės adaptacijos lygį (kaip jie bendrauja su aplinka, kaip orientuojasi artimiausioje aplinkoje, kaip bendrauja su žmonėmis, kaip sugeba laikytis elementariausių elgesio taisyklių, kokie yra savitarnos, savitvarkos, bendri ir specialūs darbiniai įgūdžiai, koks yra savarankiškumo lygis ir kt.).

Globa. Neįgalųjų globos įstaigose individualias globos ir ugdymo programas komandiniu principu rengia ir vykdo socialinis darbuotojas ir jo padėjėjai, auklėtojai, specialieji pedagogai ir logopedai, kineziterapijos specialistai, psichologai, gydytojai (psichiatras, pediatras), užimtumo (muzikos, fizinio lavinimo, darbų) vadovai (Vaičekauskienė, 2005). *Auklėtojas arba socialinis darbuotojas* – asmuo, ugdantis, globojantis, prižiūrintis likusius be tėvų globos, našlaičius sutrikusios raidos vaikus, – dirba savarankiškai ir/ar komandoje, bendradarbiaudamas su kitais vaikui paslaugas teikiančiais specialistais. Atsižvelgdamas į individualius vaiko poreikius, auklėtojas planuoja, organizuoja ugdymą; kuria, palaiko artimą šeimai aplinką, atitinkančią amžių, sveikatą, brandą; rūpinasi vaikų saugumu ir priežiūra; vaiko rūbais, avalyne, mokymo priemonėmis, vaiko asmens higiena, gyvenamųjų patalpų priežiūra; rūpinasi ir padeda besimokantiems vaikams; pildo ugdymo organizavimo dokumentaciją, dalyvauja komandoje, rengiant individualius ugdymo ir socialinių paslaugų planus; informuoja sveikatos priežiūros ir kitus specialistus apie vaikų socialines, sveikatos problemas, nelaimingus atsitikimus.

Globos klausimais didžiąja dalimi rūpinasi *socialinis pedagogas*. Jis tiria ir įvertina ugdymo(si) sunkumų socialines-psichologines priežastis, konsultuoja, teikia socialinę-psichologinę pagalbą ugdytiniams ir specialistams, palaiko ryšius su jų tėvais ir artimaisiais. Socialiniam pedagogui, neretai ir kitiems specialistams, dirbantiems globos institucijoje, tenka rūpintis neįgalųjų teisiniais reikalais. Daulenskienė, Radzevičienė (2003) pabrėžia, kad be specialiųjų profesinių žinių socialinis pedagogas turi gerai žinoti vaikų raidos ypatumus, pagalbos šeimai ir vaikui formas, bendrauti su įvairiomis visuomeninėmis organizacijomis; socialinio pedagogo kompetenciją lemia

geras LR įstatymų, šeimos ir civilinės teisės žinios. Kuo žymesnio laipsnio žmogaus negalė, tuo didesnė potenciali rizika glūdi kasdienėje jo veikloje. Tais atvejais, kai individas turi žymią psichikos negalę ir gali susižaloti ar sužaloti kitus, turi būti suteikta didesnio laipsnio globa. Čia didžiausia atsakomybė daugiausiai laiko su globotiniais praleidžiantiems auklėtojams bei socialiniams darbuotojams. Cymru (2000) teigimu, globos pareiga nėra absoliutinė. Ji neįpareigoja apsaugoti nuo nelaimingų atsitikimų visais atvejais. Darbuotojo pareiga įvertinti riziką ir, kai įmanoma, imtis apgalvotų jos šalinimo veikslių. Darbuotojai turi laikytis bendrojo teisinio globos įstatymo, pagal kurį privalo suteikti gerą globą, kad globotiniai nesusižalotų dėl savo negalės, įskaitant nesugebėjimą iki galo įvertinti kai kurių veikslių rizikingumą.

Slauga. Kaip pastebi Kalibatiėnė (2004), šiuolaikinė slauga grindžiama ne intuicija ir padrikais veiksmais, bet šiuolaikinėmis slaugos mokslo žiniomis. Autorė slaugos procesą įvardija kaip moksliskai pagrįstą, iš anksto suplanuotą, sistemingą, nuoseklią, visapusišką paciento priežiūrą. Slaugos procesas dar apibūdinamas kaip sistemingas problemų sprendimas, siekiant patenkinti fizinius, psichinius ir socialinius asmens, šeimos, bendruomenės ar visuomenės sveikatos poreikius¹⁸.

Visose globos bei užimtumo įstaigose dirba *slaugos specialistai*. Jų pagrindinės funkcijos: ugdytinių sveikatos priežiūra: stebėti ir įvertinti asmenų sveikatos būklę; teikti prevencines medicinos paslaugas ir pirmąją medicininę pagalbą; atlikti diagnostikos procedūras; izoliuoti susirgusius; prižiūrėti tinkamą paskirtų vaistų vartojimą, pagal kompetenciją informuoti pedagogus, personalą apie vaistų poveikį sveikatai, galimas pašalines reakcijas; besikreipiančiųjų registracija; globos namų sanitarinės-higieninės būklės kontrolė; maisto raciono sudarymas ir maisto bloko sanitarinė-higieninė priežiūra (Vaitkevičius, 2003). Globos namų pareiginiuose nuostatuose nurodoma, kad slaugos specialistai privalo gebėti nustatyti asmenų slaugos poreikius, juos tenkinti (slaugyti), pildyti slaugos dokumentus, apibendrinti ir teikti pasiūlymus dėl slaugos praktikos tobulinimo. Slaugytojų pareiga analizuoti globotinių ir personalo mokymo poreikį, bendradarbiauti su sveikatos ir socialinės apsaugos specialistais. Jie turi gebėti vertinti globotinių sveikatos būklę ir gyvybinės veiklos poreikius; žinoti mitybos principus; atpažinti gyvybei pavojingas būkles; mokėti slaugyti ar patarti, kaip tai daryti; mokėti paaiškinti infekcinių ligų profilaktikos svarbą pedagogams, aptarnaujančiam personalui. Pillitteri (1999) išskiria slaugos intervencijos tikslus: padėti neigiamam vaikui geriau prisitaikyti aplinkoje, skatinti optimalų augimą ir vystimąsi, didinti savigarbą, padėti išvengti socialinės atskirties, teikti sveikatos mokymo paslaugas. Pagrindinis ir nuolatinis specialistų globojančių fizinių negalių turinčius vaikus, rūpestis turėtų būti jų priežiūra ir kūno padėties

¹⁸ Bendrosios praktikos slaugytojas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė. (2004). Žin., Nr. 97-3597.

parinkimas. Neįgalūs asmenys dažnai tenka kilnoti. Roper, Logan (1999) pastebi, kad ergonomikos teorijos ir praktikos nepaisymas gali baigtis specialisto nugaros susižalojimu. Patiriamas ne tik fizinis skausmas, bet gali išstikti ir psichologinės, socialinės ir ekonominės nesėkmės. Todėl, autorių nuomone, būtina pasirūpinti instruktažu apie ergonomiką ir įrangą, tinkamą sunkumams kilnoti, mokytis naudotis technika, padedančia išvengti nugaros sužalojimo, išmintingai rūpintis savo saugumu bei sveikata. Tai turėtų būti aktualu visų sričių specialistams, kuriems tenka kilnoti neįgaliuosius.

Mūsų šalies slaugos specialistai dažniausiai vadovaujasi Roper, Logan (1999) gyvenimo veiklos modeliu, kuris apibrėžia slaugos problemų sprendimo procesą. Planuojant slaugą, autorių nuomone, būtina atsižvelgti į visas dvylika žmogaus gyvybinių veiklų. Roper, Logan (1999) slaugą traktuoja kaip paramą pacientams gyvybinių veiklų problemoms spręsti ar išvengti, joms palengvinti arba padėti prie tų problemų prisitaikyti. Žymiai sutrikusios raidos vaikams ir suaugusiems, tam, kad būtų sprendžiamos gyvybinių veiklų problemos, slauga reikalinga kasdien. Autorių pastebėjimu, asmens gyvybinės veiklas, skirtingai nuo poreikių, galima stebėti, aiškiai apibrėžti, o kai kuriais atvejais ir objektyviai išmatuoti.

Pagal Roper, Logan (1999) slaugos individualizavimo procesas susideda iš keturių etapų: situacijos (būklės) vertinimo, slaugos planavimo, įgyvendinimo ir rezultatų įvertinimo. Visi šie etapai eina vienas po kito nesibaigiančiu veiklų ir grįžtamojo ryšio ciklu. Jų nuomone, kur įmanoma, reikia palengvinti problemas, kurių negalima išspręsti; padėti neįgaliam asmeniui prisitaikyti prie tų problemų, kurių negalima nei palengvinti, nei išspręsti.

Specialistai, dirbantys su neįgaliais asmenimis, nuolat vertina ir padeda neįgaliesiems tenkinti jų poreikius. Žymią ir labai žymią negalę turinčių asmenų gyvybinio/socialinio funkcionavimo sritys slaugoje dažniausiai įvardijamos ir vertinamos kaip gyvybinės veiklos poreikiai, o edukologijoje – kaip gebėjimai. Remiantis moksline literatūra, specialistų pareigybių aprašymais, LR medicinos norma, sudaryta lentelė specialistų veiklos palyginimui tenkinant žymiai sutrikusios raidos vaikų ir suaugusiųjų asmenų poreikius:

Asmens funkcionavimo sričių poreikiai ir jų tenkinimas

Poreikių sritis	Slaugos ir gebėjimų ugdymosi poreikiai	Specialistai, padedantys tenkinti slaugos ir ugdymosi poreikius ¹⁹
Gyvybiniai poreikiai ²⁰	maitinimosi poreikiai (valgymas ir gėrimas)	Slaugytojos
	naudojimosi tualetu (tuštinimasis ir šlapinimasis) poreikiai (gebėjimai)	Slaugytojos
	saugios aplinkos, aplinkos pritaikymas (pvz.: judėjimo negalę turintiems vaikams)	Auklėtojos, socialiniai pedagogai, slaugytojos
	kvėpavimas	Slaugytojos
	miegojimas	Slaugytojos
	savęs priežiūros, higieniniai poreikiai (asmeninis švarinimasis ir rengimasis)	Auklėtojos, slaugytojos
	kūno temperatūros reguliavimas	Slaugytojos
Socialinės srities /socialinio funkcionavimo poreikiai	Užimtumo (žaidimo, darbinės veiklos) gebėjimai	Auklėtojos, specialieji pedagogai, socialiniai pedagogai, slaugytojos
	Bendravimas, kalbos suvokimas, kalbinė ir emocinė raiška	Auklėtojos, specialieji pedagogai, socialiniai pedagogai, slaugytojos
	Sensomotoriniai gebėjimai (bendroji motorika; smulkioji motorika, judėjimas)	Socialiniai pedagogai, specialieji pedagogai, slaugytojos
	Lytiškumo raiška	Slaugytojos

Kaip matyti iš lentelės, daugumą gyvybinių neįgalių asmenų poreikių (valgymo ir gėrimo, tuštinimosi ir šlapinimosi, kvėpavimo, miegojimo, kūno temperatūros reguliavimo) pagal kvalifikacinius reikalavimus privalo tenkinti slaugos specialistai, o su socialinės srities poreikių tenkinimu – bendravimu, judėjimu vienaip ar kitaip susiję įvairių sričių specialistai.

1.3. Specialistams būtinos profesinės kompetencijos, tenkinant neįgaliųjų specialiuosius poreikius

Asmens profesinei veiklai išreikšti vartojama *kompetencijos* sąvoka. *Kompetentingas* (lot.*competens*, kilm. - *competentis* – atitinkantis, sugebantis) – tai gerai ką išmanantis, nusimanantis, labai kvalifikuotas, autoritetingas kurioje nors srityje, turintis teisę ir pajėgus ką spręsti ar daryti žmogus (*Tarptautinių žodžių žodynas*, 2001). Oxford žodyne kompetencijos sąvoka įvardijama kaip gebėjimas gerai, efektyviai atlikti veiklą; formaliai suteikta teisė savarankiškai spręsti problemas ir priimti sprendimus. Mokslininkai šį terminą skirtingai apibrėžia ir interpretuoja: kompetencijos terminas apibūdina asmenis, užimančius atitinkamą socialinį bei profesinį statusą, ir charakterizuoja jų žinių, gebėjimų, suvokimo lygmenį, realiai atitinkantį atliekamų užduočių ar

¹⁹ Roper, Logan (1999); Lietuvos medicinos norma MN 28 (2004); Mokyklos specialiojo pedagogo bendrieji pareiginiai nuostatai (LR ŠMM įsak. Nr. ISAK-2676. 2005-12-29); Pavyzdinis auklėtojo pareigybės aprašymas (LR ŠMM įsak. Nr. ISAK-2249. 2005-11-11), Socialinio pedagogo pareiginė instrukcija (LR ŠMM įsak. Nr. 1667. 2001-12-14).

²⁰ Pagal Roper, Logan (1999).

problemų sprendimo reikalavimus (Žydžiūnaitė, 1999). Kompetencija apima darbuotojo, gaunančio atlygį, gebėjimą priimti atsakingus sprendimus ir atlikti praktinę veiklą, atsižvelgiant į tarnybinius bei visuomeninius įsipareigojimus (Žydžiūnaitė, 2002). Šiame darbe vadovaujamosi tokia kompetencijos apibrėžimu – funkcinis gebėjimas adekvačiai atlikti tam tikrą veiklą, turėti jai pakankamai žinių, įgūdžių, energijos (Vaitkevičiūtė, 2001).

Vaicekauskienė (2005) pastebi, kad kompetencijos apibrėžimuose susipina dvi jos turinio pusės: 1) veiklos bei elgsenos gebėjimai ir 2) asmenybės savybių ir vertybinių nuostatų visuma. Edvardsson, Thomasson, Ovretveit (1994) išskiria technines kompetencijas, kurias sieja su žiniomis ir įgūdžiais, reikalingais tam tikram darbui atlikti, o motyvacijų, savybių ir savęs suvokimo kompleksą priskiria asmeninėms charakteristikoms.

Dalykinė (specialioji) kompetencija nusako tam tikros profesijos žmogaus darbuotojo vertę, savišvieta darbuotojas išlaiko ir kelia savo profesinę kvalifikaciją konkrečioje srityje (Stulpinas, 2003). Skirtingų profesijų specialistai atlieka daug skirtingų funkcijų (ugdymo, slaugos, socialinės pagalbos, kt.), vadinasi, jie turi daug skirtingų specialiųjų kompetencijų.

Ambrukaitis (2005) akcentuoja specialiojo ugdymo kompetencijos nuostatas, įtrauktas į „Kvalifikacinių reikalavimų mokytojams“ (2004) skyrių „Pedagoginės specialiosios kompetencijos“: nuostata laikytis socialinės interakcijos paradigmos ir gebėjimas diegti jos principus neįgaliųjų ugdymo praktikoje; specialiųjų ugdymo/si poreikių įvertinimo sistemos išmanymas, gebėjimas atlikti ugdytinių, turinčių specialiųjų ugdymo/si poreikių, individualios raidos struktūros (galių ir sunkumų) bei jų specialiųjų ugdymo/si poreikių testinį įvertinimą; specialiojo ugdymo didaktinių sistemų ir technologijų išmanymas bei gebėjimas jas parinkti ir taikyti savo veikloje, atsižvelgiant į ugdytinių raidos ypatingumą individualų pobūdį ir jų bendruosius ir specialiuosius ugdymo(si) poreikius; gebėjimas taikyti kompensacines priemones ugdant sutrikusios regos, klausos, kalbos bei kitų negalių turinčius vaikus. Autoriaus pastebėjimu specialiojo ugdymo kompetenciją atspindinčios nuostatos suformuluotos tiek remiantis per daugelį metų sukaupta specialiųjų pedagogų rengimo patirtimi, tiek šių dienų pedagoginio proceso stebėjimu, specialiųjų ugdymo/si vaikų edukologinių problemų analize.

Petkuvienė, Istomina (2006), nagrinėdamos slaugytojų kompetencijas, pabrėžia, kad slaugytojo darbe reikalingi dalykiniai įgūdžiai, susiję su specialiomis profesinėmis žiniomis ir gebėjimais – gyvybinių funkcijų vertinimo, procedūrų atlikimo, pirmosios pagalbos teikimo ir kt.

Vijeikienės, Vijeikio (2000) pastebėjimu specialistai, pasišventę įgyti labai specializuotus įgūdžius ar žinias, labiausiai domisi savo darbo sritimi, ir nesiekia parodyti didelio susidomėjimo kito darbu. Nepriklausomai nuo bazinio išsilavinimo ar jo lygio, specialistai turi nuolat tobulėti,

įsisavindami įvairius specifinius darbo su klientais metodus. Konkrečių darbo funkcijų atlikimo tobulinimas veikia asmens kompetencijų plėtojimą.

Specialistų darbe neįgaliųjų globos ir ugdymo įstaigose svarbios ne tik specialios kompetencijos (žinios, įgūdžiai, mokėjimai), bet ir kryptingas specialistų asmenybės savybių, vertybių, teigiamo požiūrio į neįgalų asmenį plėtojimas, kas lemia holistinę kompetencijos pobūdį. Remiantis mokslinės literatūros duomenimis bei kvalifikacinių reikalavimų analize matyti, kad specialistai, dirbantys su žymią negalę turinčiais vaikais/asmenimis, turi plėtoti ne tik specialiąsias, bet ir *perkeliamąsias kompetencijas*.

Slaugos specialistams reikalingos ne tik bendrosios ir gydomosios medicinos žinios, bet ir pedagogikos, sociologijos, psichologijos, teisės, etikos, filosofijos, religijotyros, etnologijos ir kt. žinių pagrindai. Etinės slaugytojų žinios kyla iš filosofijos, mokslo teorijų, slaugos istorijos (Petkuvienė, Istomina, 2006). Pagal Clifford (1992), skiriamos keturios integruotos (perkeliamosios) slaugytojų kompetencijos: klinikinė, vadybinė, pedagoginė (edukacinė), tyrimų metodologijos. Žydžiūnaitės (2002) teigimu, slauga, kaip profesinė veikla, nėra ribotas, paremtas elementariais įgūdžiais procesas. Šiai kompleksinei veiklai realizuoti būtinos integruotos (perkeliamosios) slaugytojų kompetencijos, kurių sąjunga įgalina slaugytoją realizuoti visuminę/holistinę kompetenciją. Ugdymo specialistų darbe dažniausiai išskiriamos perkeliamosios (bendrosios) kompetencijos: mokymosi kaip mokytis, komunikacinė, informacijos valdymo, pokyčių valdymo. Socialiniam pedagogui priskiriamos socialinė, mokymosi, komunikacinė, informacijos valdymo kompetencijos.

Kaip pastebėjo Vaicekauskienė (2005), globos įstaigų specialistų funkcijos gali būti ir labai artimos (logopedo – specialiojo pedagogo), ir gana skirtingos (auklėtojo – slaugytojo), tačiau jų veiklos tikslai tie patys – padėti tenkinti neįgalaus vaiko/asmens specialiuosius poreikius. Paprastai darbuotojai jungiasi į nedideles grupes, kuriose specialistų pastangos papildo vienos kitas. Vijeikienės, Vijeikio (2000) teigimu, tais atvejais, kai darbuotojų pastangos tarpusavyje priklausomos, jie veikia kaip speciali komanda, kuri turi atlikti tam tikrą darbo užduotį ir pasiekti tokio lygio bendrų veiksmų, kurie paprastai laikomi komandiniu darbu. *Komandinis darbas* reiškia, kad kiekvienas narys aiškiai suvokia visų grupės narių vaidmenis ir derina veiksmus, siekdamas gerų darbo rezultatų. Autoriai pastebi, kad komandos nariams būtina atitinkama kvalifikacija, reikalinga užduotims atlikti, ir noras kartu dalyvauti darbo procese.

Vaitkevičius (2003) pažymi, kad ne visada medicinos personalas efektyviai bendradarbiauja su globos įstaigų pedagogais, auklėtojais, menkas ugdytinių, pedagogų, auklėtojų, kito globos namų personalo sanitarinis švietimas. Vaicekauskienė (2005) teigia, kad kartais

specialistams būna sunku pripažinti, jog kitos srities specialisto kompetencija gali būti didesnė ir svarbesnė; tačiau komandoje nėra svarbesnių ar mažiau reikšmingų, visi turi papildyti vienas kitą savo žiniomis ir kompetencija, būti lygūs tarp lygių.

Autorės nuomone, kaip žmogus atliks savo profesines pareigas, labai priklauso nuo jo *asmeninių ypatybių*, pvz., darbo patirties, požiūrio į neigalius žmones. Dirbant komandomis arba grupėmis, būtini geri komandos narių santykiai bei asmeninės savybės – pareigingumas, sąžiningumas, atjauta. Vienas iš lemiamų veiksnių – specialistų pasitenkinimas savo darbu, kurį lemia vidiniai veiksniai – laimėjimas, atsakomybė, pripažinimas, pažanga, darbo turinys, asmens augimas (Herzberg, 1996). Bishay (1996) išskiria pedagogų motyvaciją lemiančius veiksnius: norą mokyti vaikus, pasididžiavimą savo darbu, suvoktą atsakomybę, kuri įpareigoja ir didina savikontrolę, pedagogų amžių, pedagoginio darbo patirtį ir dalinai reikšmingą – piniginių atlygi.

Apie darbuotojų emocinę savijautą, etines, bendravimo problemas rašė nemažai autorių. Emery, Vandenberg (2010) atliktame tyrime paaiškėjo, kad specialieji pedagogai, mokydami didelės rizikos vaikus, patys gali būti priskiriami didelės rizikos grupei: jie yra linkę abejoti savo darbo veiksmingumu mokymo srityje, dėl mažų laimėjimų ugdyme gali jaustis mažiau kompetentingi ir produktyvūs, intensyviai dirbdami su žymia negalę turinčiais, agresyviais asmenimis dažnai jaučia lėtinę emocinę įtampą ir išsekimą – trūksta fizinės ir emocinės energijos.

Ivoškienės (2003) nuomone, nuo to, kokiomis vertybėmis vadovaujasi darbuotojas, žymia dalimi priklauso darbo sėkmė ir efektyvumas. Asmeninių vertybių problema glaudžiai susijusi su profesine etika. Autorė pabrėžia, kad požiūris į žmogų labai svarbus dirbant neįgaliųjų ugdymo ar globos institucijose. Bakk, Grunewald (1998) teigimu, daugeliui žmonių, kurie pradėjo dirbti, neturėdami bendravimo su neįgaliaisiais patirties, reikia nemažai laiko apsiprasti ir suformuoti savo požiūrį į šiuos asmenis. Neretai jie iš pradžių jaučiasi netvirtai, bendraudami su sutrikusio intelekto globotiniais. Chitty, Black (2007) pabrėžia, kad slaugytojų profesijoje tarpasmeniniai igūdžiai labai svarbūs, nepriklausomai, kur jos dirba, nes jie yra reikalingi veiksmingiems tarpusavio santykiams palaikyti, o taip pat šiame darbe būtinas kantrumas, savęs suvokimas ir branda. Pillitteri (1999) nuomone slaugytojas, kuris praleidžia daug laiko besirūpindamas neįgaliais vaikais, tampa tokio vaiko priežiūros ekspertu. Ward (1999) pastebi, kad protiškai atsilikusių žmonių globos ar ugdymo darbas gali būti labai sunkus, gali tekti diena iš dienos patirti problemų dėl jų nevaldomo ar prieštaringo elgesio ir kt. sunkumų, mėnesiais dirbti, kad pasiekti kuklių lavinimo rezultatų. Autoriaus teigimu, sąlytis su šiais žmonėmis priverčia kiekvieną sustoti ir pagalvoti apie humanizmo principus, o padarę sau kokias nors naujas išvadas, žmonės tęsia savo kasdieninį gyvenimą, jautriau suvokdami šias vertybes santykiuose ir su kitais žmonėmis. Todėl kiekvieno specialisto darbas

reikalauja ne tik žinių, bet ir vidinės drausmės, kantrybės ir empatinių gebėjimų, gebėjimo spręsti problemas konkrečioje situacijoje, kritiškai vertinti savo patirtį ir mokytis pasikeitus veiklos situacijai. *Problemų sprendimo* kompetencija apima gebėjimą įvardyti problemas, priimti sprendimus, įvertinti jų tinkamumą ir vykdyti. Ją ypač svarbu plėtoti didžiausią laiko dalį su neįgalioju praleidžiantiems auklėtojams, nes jie dažniausiai turi neatidėliotinai spręsti įvairias neįgaliųjų gyvenimo problemas. Slaugos specialistai privalo gebėti vertinti ir spręsti neįgaliųjų problemas, susijusias su slauga, operatyviai teikti skubią pagalbą.

Vaicekauskienė (2005) pabrėžia išsilavinimo svarbą atliekant savo profesines pareigas. Efektyvūs bendravimo su kitais specialistais ir neįgalioju, pagalbos tenkinant specialiuosius poreikius įgūdžiai įgyjami mokantis, todėl svarbu nuolat juos tobulinti bei lavinti, įgyti vis naujų žinių ir efektyviau taikyti jau turimus įgūdžius. Globos įstaigose iškylančios ugdymo, globos problemos skatina specialistus nuolat atnaujinti savo žinias. *Mokymasis visą gyvenimą* suvokiamas kaip profesinio tobulėjimo dalis, veiklos karjeros siekis, visų sričių specialistams tampa būtinybe, nesvarbu, ar tai individualus mokymasis ar mokymasis grupėje.

Komandinio darbo procese kiekvienam specialistui svarbi *komunikacinė kompetencija* - gebėjimas keistis informacija apie neįgaliųjų poreikius ar problemų sprendimo variantus, dalyvauti diskusijose, gebėti analizuoti ir apibendrinti rašytinę medžiagą. Svarbu gebėti išklaudyti pašnekovą, atsižvelgti į jo nuomonę, savo žinias ir idėjas derinti su kitų specialistų žiniomis bei idėjomis. Pasidalinimas informacija vyksta naudojantis įvairiomis komunikacinėmis priemonėmis. Darbuotojų komunikacinę kompetenciją plečia dalyvavimas ir dalijimasis savo darbo patirtimi konferencijose, seminaruose, parodose, mokymuose už įstaigos ribų, metodiniuose susirinkimuose, veiklos aprašuose ir leidiniuose. Tuomainen, Palonen, Hakkarainen (2010) specialųjį pedagogą su plačia profesine kompetencija apibūdina kaip nepriklausomą tinklo ekspertą dirbantį savo bendruomenėje; jis identifikuoja aplinkos išteklius pagal besikeičiančius vaikų poreikius ir remiasi mišria patirtimi susijusia su atskirais vaikais, mokymo praktika, specialiojo ugdymo, administravimo, psichologijos, sveikatos priežiūros ir socialinio darbo pedagogika.

Asmuo, turintis negalių, visiškai priklauso nuo specialisto: mokytojo, slaugytojo, kt. Būtina daryti viską, kad vaikas būtų kuo mažiau priklausomas nuo aplinkinių. Bydam (2000) pažymi, kad tinkamas rūpinimasis vaikais ar suaugusiais labai priklauso nuo entuziazmo, gebėjimo ir noro suprasti kitą, būti empatiškam. Mokantysis turi būti ganėtinai artimas, kad pajustų, kada atėjo laikas duoti naują, sunkesnę, užduotį, o kada neskubėti, pristabdyti. Ruškaus (2002) teigimu, specialusis pedagogas gali lemti, ar neįgalus vaikas apskritai turės humanišką ir stimuliuojančią ugdymo terpę, ir tai, kaip vaikas sugebės pasirengti savarankiškam gyvenimui. Socialinis pedagogas teikia

psichologinę pagalbą globotiniams ir specialistams, o tai reikalauja turėti pedagoginių žinių ir gebėjimų. Slaugytojas, realizuodamas savo kaip mokytojo vaidmenį, turi gebėti teikti sveikatos mokymo paslaugas, žinoti kaip ugdyti neįgalaus asmens savirūpos gebėjimus.

Tiriant specialistų profesines veiklas išryškėjo ne tik skirtingos (specialiosios), bet ir persidengiančios kompetencijos, paaiškėjo, kad kai kurie gebėjimai (kompetencijos) bendri daugumai profesijų, o taip pat jie gali būti transformuojami iš vienos profesinės veiklos į kitą. Atlikus teorinę analizę išryškėjo specialistų, dirbančių su neįgaliaisiais, dažniausiai pasikartojančios perkeliamosios kompetencijos: bendradarbiavimas (komandinis darbas), komunikacija, problemų sprendimas ir planavimas, asmeniniai gebėjimai, mokymasis visą gyvenimą.

Žymiai sutrikusios raidos asmenims reikalinga nuolatinė ir įvairiapusė pagalba daugelyje gyvenimo sričių, nes jie beveik arba visiškai negali patenkinti savo pagrindinių gyvybinių poreikių. Turintys žymią ir labai žymią negalę vaikai bei asmenys, kuriuos reikia globoti visą parą, apgyvendinami specialiuosiuose globos namuose, socialinės globos namuose, o neįgaliesiems, gyvenantiems šeimose, kuriems pagalba reikalinga dienos metu, sukurti dienos globos, užimtumo ir specialiojo ugdymo centrai. Neįgaliųjų globos ir užimtumo įstaigose teikiamos ugdymo, slaugos bei globos paslaugos.

Ugdant žymiai sutrikusios raidos vaikus labai svarbu lavinti bendravimo, žaidimo, motorikos, kalbos įgūdžius. Svarbiausias šių asmenų ugdymo pasiekimas – socialinės adaptacijos lygis. Vaikai ir suaugusieji, turintys žymių fizinių, psichinių ar kompleksinių negalių, kasdien patiria įvairių specialiųjų poreikių, susijusių su gyvybinės veiklos palaikymu (saugios aplinkos palaikymo, kvėpavimo, valgymo ir gėrimo, tuštinimosi ir šlapinimosi, asmeninio švarinimosi ir rengimosi, kūno temperatūros reguliavimo, miego) ir su jų asmeninio ir/ar socialinio gyvenimo reikmėmis (judėjimo, bendravimo, darbo ir žaidimo, lyties raiškos).

Apžvelgus įvairių autorių darbus ir išanalizavus teisinius dokumentus galima teigti, kad specialistai rengiami specifinei pasirinktos srities profesinei veiklai: specialieji pedagogai – tenkinti specialiuosius ugdymosi poreikius, socialiniai pedagogai – tenkinti globotinių socialinius poreikius, rūpintis jų socialine ir teisine apsauga; slaugos specialistai – vertinti ir tenkinti neįgaliųjų gyvybinius poreikius. Minėtų profesijų žmonės, tenkinančius neįgaliųjų specialiuosius poreikius, sieja glaudūs darbo ryšiai, įvairios iškylančios problemos, todėl jiems reikalingos perkeliamosios kompetencijos (komandinio darbo, problemų sprendimo, ir kt.).

2 skyrius. UGDYMO, SLAUGOS IR GLOBOS PROFESINIŲ KOMPETENCIJŲ DERINIMAS, TENKINANT NEĮGALIŲJŲ SPECIALIUOSIUS POREIKIUS

2.1. Tyrimo metodika

Specialistų, dirbančių neįgaliųjų ugdymo, globos ir užimtumo įstaigose, profesinių kompetencijų ir veiklos ypatumams tirti parengta pusiau uždaro tipo anketa (žr. 1 priedą), sudaryta iš 4 atvirų ir 8 uždarų klausimų. I anketos dalis – demografiniai duomenys apie respondentus. Prasminę anketos dalį sudaro keli klausimų blokai. Pirmas blokas skirtas rinkti duomenims apie tai, kokio amžiaus ir kokių raidos sutrikimų bei kokių specialiųjų poreikių turinčius asmenis ugdo, globoja ar slaugo tyrime dalyvavę specialistai (respondentai). Antras prasminis blokas – tai klausimai, kuriais siekta nustatyti specialistų veiklos ypatumus ir būtinąsias profesinės veiklos kompetencijas, tenkinant neįgaliųjų ugdymo, slaugos ir globos poreikius globos ir užimtumo įstaigose. Trečia prasminė klausimyno dalis skirta tirti respondentų pasitenkinimo/nepasitenkinimo profesine veikla priežastis. Ketvirta klausimyno dalis (atviri klausimai) skirta specialistų, dirbančių neįgaliųjų ugdymo ir globos įstaigose, kvalifikacijos tobulinimo poreikiams analizuoti.

Respondentai į uždarus klausimus galėjo atsakyti pasirinkdami ir pažymėdami jų patirtį ar nuomonę atitinkančius atsakymų variantus; į atvirus klausimus jie turėjo parašyti savo atsakymus.

Respondentai buvo supažindinti su tyrimo tikslais, uždaviniais, garantuotas tyrimo duomenų anonimiškumas. Specialistai buvo apklausiami savo darbo vietose. Tyrimas truko nuo 2009 metų vasario 12 dienos iki kovo 30 dienos. Apklausą atlikti padėjo tirtų įstaigų vadovai. Dalis anketų buvo siunčiamos paštu. Paštu siunčiamų užpildytų anketų teko ilgai laukti. Išdalinta 120 anketų, negražintos 8 anketos; surinkta – 112 anketų. 23 anketos užpildytos netinkamai; todėl buvo atmestos, netiko tyrimui. Tinkamomis išrinktos 89 specialistų anketos.

Atlikta kiekybinė ir kokybinė tyrimo duomenų analizė, taikant duomenų procentinio dažnio, statistinę ir atvirų atsakymų turinio (content) analizę. Anketinės apklausos duomenų apdorojimas atliktas naudojant SPSS 11.0 statistinės analizės programą, grafinė analizė atlikta MS Excel 2003 kompiuterine programa. Anketinės apklausos atviri klausimai išanalizuoti taikant turinio (content) analizės metodą.

Interviu (žr. 2 priedą) sudaro 19 pagrindinių ir papildomi klausimai, kuriais siekta giliau išsiaiškinti ugdymo ir slaugos specialistų patirtis ir kompetencijas tenkinant ugdytinių/globotinių atskirų gyvybinių veiklų poreikius. Pateikti atviri klausimai leidžia respondentui laisvai atsakyti ir išreikšti bet kokią mintį, kuri, jo nuomone, yra tinkama ir būti atviru. Gauti tyrimo duomenys

nuosekliai peržiūrimi, išskiriamos atsakymų alternatyvos, jos redaguojamos, pasikartojantys atsakymai – sugrupuojami, išskaidomi į kategorijas, subkategorijas bei pagrįsti iš teksto ekstrahuotais įrodymais (Žydžiūnaitė, 2008).

Kokybiniam tyrimui interviu metodu apklausiamieji atrinkti naudojant tikslinę atranką ir išskirti pagal tyrėjo nustatytus kriterijus. Apklausti tik tie specialistai, kurių tiesioginės pareigos – teikti ugdymo, globos ir slaugos paslaugas asmenims, turintiems žymių ir labai žymių negalių specializuotose, skirtose neįgaliams asmenims, globos ir užimtumo įstaigose, t.y. – 22 ugdymo ir slaugos specialistai (9 specialieji pedagogai, 3 auklėtojos, 5 slaugytojos, 5 socialiniai pedagogai), dirbantys Ventos socialinės globos namuose, Šiaulių specialiojo ugdymo centre ir Šiaulių vaikų globos namuose „Šaltinis“ turint tikslą sužinoti pačių darbuotojų nuomonę apie savo darbo specifiką ir išsiaiškinti profesinę patirtį bei kompetencijas tenkinant neįgalių asmenų poreikius. Interviu vyko 2010 metų rugsėjo 22 – spalio 21 dienomis prieš tai susitarus su respondentais, paaiškinus tyrimo tikslą ir garantuojant jų konfidencialumą. Specialistai buvo apklausiami savo darbo vietose. Interviu buvo įrašomi diktofonu, prieš tai paklausus, ar apklausiamieji sutinka, kad informacija būtų renkama tokiu būdu. Informacija, kuri buvo gauta interviu metu, buvo perspausdinta ant popieriaus, kad būtų lengviau atlikti turinio analizę.

Kokybinio tyrimo interviu metodu duomenys išanalizuoti taikant turinio (content) analizės metodą. Analizuoti tekstai pateikiami prieduose. Tekstai analizuoti siekiant giliau atskleisti tyrimo problemą bei per suformuluotas kategorijas atsakyti į probleminius tyrimo klausimus.

2.2. Tyrimo dalyviai

Respondentai buvo atrenkami tikslinės atrankos būdu. Tyrimo tikslą geriausiai atitinka pasirinkimas tokių specialistų, kurie dirba neįgaliųjų globos ir užimtumo įstaigose ir teikia žymiai sutrikusios raidos vaikams ar suaugusiems asmenims globos, slaugos bei ugdymo paslaugas.

Kiekybinis tyrimas atliktas Pabradės, Viliampolės, Ventos socialinės globos namuose (neįgalių vaikų ir jaunimo pensionatuose), Šiaulių specialiojo ugdymo centre, Šiaulių vaikų globos namuose „Šaltinis“. Anketinėje apklausoje dalyvavo 89 specialistai, kurie pagal užimamas pareigas pasiskirstė taip: 20 specialiųjų pedagogų; 24 auklėtojai; 28 socialiniai pedagogai; 17 slaugos darbuotojų.

Į klausimus atsakė 3,4% specialistų, turinčių specialųjį vidurinį, 10,1% - aukštesnįjį ir 77,5% turinčių aukštąjį išsilavinimą. Mažiausia dalis (2,2%) turinčių vidurinį išsilavinimą. 6,7% respondentų nenurodė savo išsilavinimo. Visi pedagogai (100%) turi aukštąjį, o didžioji dalis

slaugytojų (41%) – aukštesnį išsilavinimą, slaugytojo specialybę. Specialųjį vidurinį išsilavinimą turi 3 slaugos specialistai.

Daugumos respondentų (specialiųjų pedagogų, socialinių pedagogų, slaugos darbuotojų) užimamos pareigos atitinka turimą išsilavinimą (specialybę). Dalis specialistų, turinčių socialinio pedagogo išsilavinimą, dirba auklėtojais, o kai kurie specialistai, turintys specialiojo pedagogo specialybę, dirba socialiniais pedagogais, auklėtojais. Pradinio ugdymo ir dalyko pedagogikos specialybę turintys specialistai dirba socialinio pedagogo, specialiojo pedagogo arba auklėtojo darbą.

Didžiausią dalį apklausoje dalyvavusių respondentų sudarė dirbantys vaikų ir jaunimo socialinės globos namuose (54%). Socialinės globos namuose dominuoja socialiniai pedagogai (50%), vaikų globos namuose – auklėtojai (67%), specialiojo ugdymo centre – specialieji pedagogai (60%). Absoliuti dauguma tyrimo dalyvių – moterys (91%), vyrų – 3,4% (lyties nenurodė 5,6% respondentų). Respondentų amžius nuo 23 iki 68 metų.

Respondentų apklausa rodo, kad į tyrimo imtį pateko įvairų darbo stažą turintys specialistai. Daugiau nei pusė respondentų (57,3%) dirba daugiau kaip 15 metų, iš jų trečdalis respondentų (34,8%) sudaro turintys 21 ir daugiau metų darbo stažą.

Kokybinis tyrimas interviu metodu atliktas Ventos socialinės globos namuose, Šiaulių specialiojo ugdymo centre ir Šiaulių vaikų globos namuose „Šaltinis“. Kiekvienoje minėtoje įstaigoje apklausta po 3 specialiojo ugdymo ir po 1-2 slaugos bei socialinio ugdymo specialistus ir 3 auklėtojas. Specialistų darbo stažo amplitudė plati – nuo dirbančio mažiau kaip metus (9 mėnesius) iki 36 metų darbo stažą turinčio specialisto. Didžioji dalis respondentų turi aukštąjį išsilavinimą. Dviejų slaugytojų išsilavinimas – aukštasis neuniversitetinis, aukštesnysis – 2 slaugytojų ir 1 auklėtojos, tačiau ji studijuoja universitete. Daugumos specialistų pareigos atitinka įgytą specialybę. Auklėtojos turi ikimokyklinio, pradinio ugdymo pedagogikos arba socialinės pedagogikos bei psichologijos išsilavinimą.

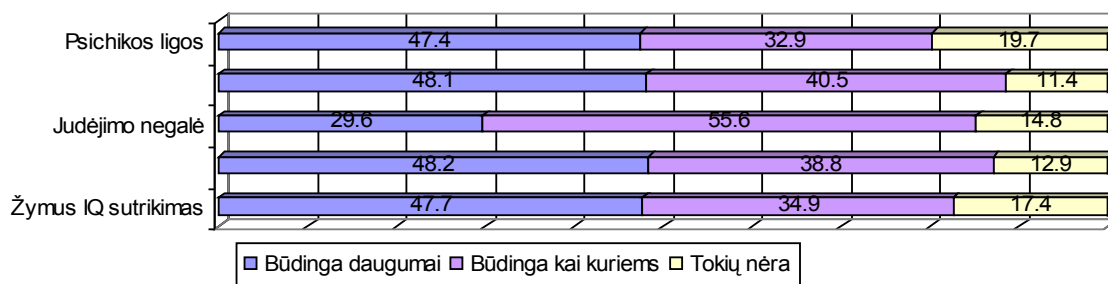
Kadangi visi pasirinkti specialistai teikia neįgaliesiems globos, slaugos arba ugdymo paslaugas, todėl šis tyrimo dalyvių pasirinkimas atitinka tyrimo tikslą – nustatyti specialistų veiklos ypatumus, tenkinant neįgalųjų ugdymo, slaugos ir globos poreikius globos ir užimtumo įstaigose. Šiame tyrime reikšmingiausi duomenys apie respondentų pareigybes.

Kitas svarbus kintamasis – duomenys apie tyrime dalyvavusių specialistų darbo pobūdį, kurį lemia ne tik tarnybinės pareigos, bet ir asmenų, į kuriuos orientuota tyrimo dalyvių profesinė veikla, specialiųjų poreikių lygis. Todėl respondentų prašyta pateikti duomenis apie vaikus/asmenis, kurių specialiuosius poreikius jie tenkina savo profesine veikla.

2.3. Vaikų ir suaugusiųjų asmenų specialieji (ugdymo, slaugos ir globos) poreikiai

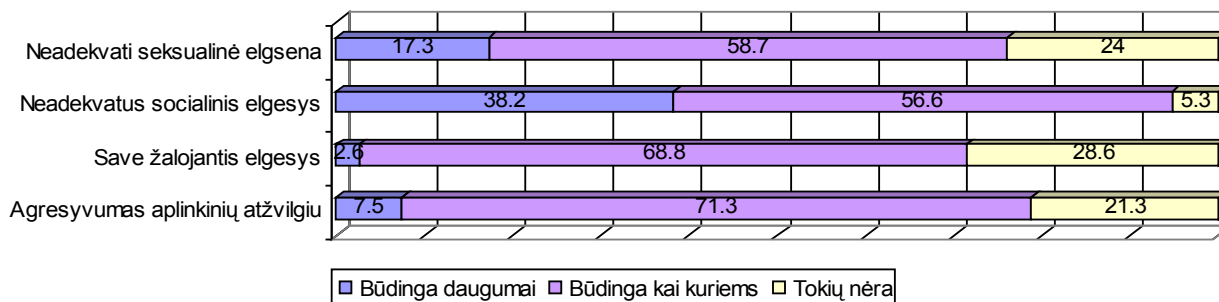
Specialistų veiklos sudėtingumas priklauso nuo to, kokiems asmenims teikiamos paslaugos, kokie ir kokio laipsnio tų asmenų specialieji poreikiai. Todėl svarbūs duomenys apie vaikų globos namų ir panašių įstaigų globotinius.

Tyrimu siekta sužinoti, kokio amžiaus ir kokius raidos sutrikimus turintiems asmenims teikia globos, slaugos, ugdymo paslaugas respondentai, dalyvavę apklausoje. Išanalizavus specialistų atsakymus, paaiškėjo, kad Ventos ir Pabradės socialinės globos namuose gyvena (3)4 – 29 metų, Vilijampolės socialinės globos namuose – 6-35 metų amžiaus globotiniai. Specialiojo ugdymo centre ugdomi 3-21 metų amžiaus, o vaikų globos namuose gyvena 3-18 metų auklėtiniai. Išsamūs duomenys apie ugdytinių raidos sutrikimus ir elgsenos ypatumus pateikti 1 ir 2 pav.

1 pav. Klientų raidos sutrikimai, %

Apklausoje rezultatai rodo, kad specialiosiose globos bei ugdymo įstaigose daugiausia žymiai sutrikusio intelekto asmenų (būdinga daugumai – 47,7%, kai kuriems – 34,9%) bei psichikos ligomis sergančių asmenų (būdinga daugumai – 47,4%, kai kuriems – 32,9%). Mažesnę dalį jų – globotiniai, turintys judėjimo negalių (būdinga daugumai – 29,6%, kai kuriems – 55,6%). 2 pav. pateikiami duomenys apie ugdymo ir globos įstaigų klientams būdingus elgsenos ypatumus.

2 pav. Klientų elgsenos ypatumai, %

Respondentų teigimu, didesnei daliai globotinių būdingas neadekvatus socialinis elgesys (38,2 % specialistų teigimu - būdinga daugumai, 56,6% - kai kuriems), rečiau pasitaiko neadekvati seksualinė elgsena, agresyvumas aplinkinių atžvilgiu ar saviagresija, save žalojantis elgesys. Daugiausia tokių asmenų globojama pensionatuose.

Specialistų teigimu, didžiajai daliai globotinių (daugumai – teigia 59,4% specialistų, kai kuriems – 34,2%) būtina nuolatinė priežiūra ir socialinė globa, rečiau reikalinga nuolatinė palaikomoji slauga (daugumai – teigia 24,3%, kai kuriems – teigia 40,5% specialistų).

Duomenys apie vaikų ir suaugusiųjų asmenų raidos sutrikimus globos ir ugdymo įstaigose pateikti 4 priede. Daugumai socialinės globos namuose globojamų asmenų būdingi žymūs intelekto (76% - būdinga daugumai). Specialiojo ugdymo centre daugiausia vaikų, turinčių judėjimo negalę (64% respondentų teigimu, tokių dauguma); ugdytiniams nebūdinga (beveik nepasitaiko) save žalojančio elgesio apraiškos (57% respondentų teigimu, tokių visai nėra), agresyvumas ar neadekvati seksualinė elgsena (50% – visai nėra). Vaikų globos namuose daug vaikų, turinčių psichinių negalių (30% specialistų teigimu, tai būdinga daugumai, 26% – kai kuriems) bei sensorikos sutrikimų (41% – būdinga daugumai, 33% – kai kuriems). 41% apklaustų specialistų tvirtinimu, kai kuriems globotiniams būtina kasdieninė priežiūra, globa ir slauga.

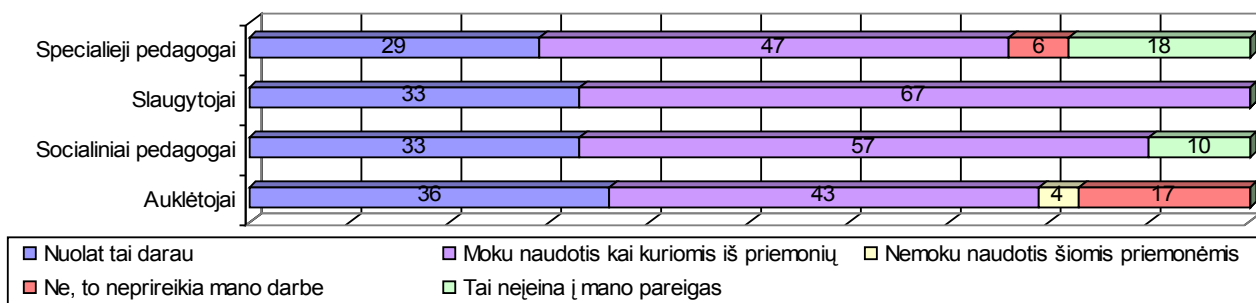
Dalis globos ir ugdymo įstaigų auklėtinių naudojami techninės pagalbos priemonėmis (žr. 5 priedą). Apklauso duomenimis, tirtose įstaigose klientai daugiausia naudojami neįgaliųjų vežimėliais (23,3% - dauguma, 43% - kai kurie) bei WC, dušo, ir/ar vonios kėdėmis (17,4% - dauguma, 40,7% - kai kurie). Be minėtų techninės pagalbos priemonių naudojami ir ortopediniai batai, funkcinės kėdės, liftai, akiniai, klausos aparatai. Kadangi ne visi ugdytiniai, sergantys vaikų CP, gali savarankiškai judėti, naudojamos vaikštynės. Didelė dalis socialinės globos namų globotinių naudojami neįgaliųjų vežimėliais bei WC, dušo, ir/ar vonios kėdėmis. Specialiojo ugdymo centre dominuoja judėjimo negalę turintys auklėtiniai (64% - būdinga daugumai), todėl didesnė dalis naudojami keltuvais bei neįgaliųjų vežimėliais. Vaikų globos namuose nemaža dalis vaikų naudojami neįgaliųjų vežimėliais, WC, dušo, vonios kėdėmis, šiek tiek rečiau – specialiais įrankiais.

2.4. Globos ir užimtumo įstaigų specialistų profesinės veiklos aspektai

Tyrimu siekta nustatyti specialistų veiklos ypatumus, tenkinant neįgaliųjų ugdymo, slaugos ir globos poreikius globos ir užimtumo įstaigose.

Kadangi dalis neįgaliųjų naudojami įvairiomis techninės pagalbos priemonėmis, domėtasi, ar respondentai geba padėti neįgaliesiems naudotis jomis. Duomenys apie tai, kiek kompetentingi

globos ir ugdymo įstaigose dirbantys specialistai padėti savo klientams naudotis techninės pagalbos priemonėmis, pateikiami 3 pav.

3 pav. Specialistų gebėjimai padėti neįgaliesiems naudotis techninės pagalbos priemonėmis, %

Apklauso duomenys rodo, kad visų specialistų kompetencijos šioje srityje panašios. Apie trečdalį visų sričių specialistų nuolat teikia pagalbą tiems neįgaliesiems, kuriems reikia naudotis techninės pagalbos priemonėmis, o 67% slaugytojų gali padėti/moka naudotis kai kuriomis iš šių priemonių. Vienas iš specialiųjų pedagogų teigia, kad gali padėti ir moka naudotis visomis naudojamomis techninės pagalbos priemonėmis, tačiau to netenka daryti nuolat. Dalis specialiųjų pedagogų (18%) ir socialinių pedagogų (10%) pabrėžė, kad šis darbas neįeina į jų pareigas. Vienos iš auklėtojų nuomone, ji mokėtų suteikti pagalbą, jei reikėtų. Netvirtai atsako viena slaugytoja: „manau, kad mokėčiau naudotis šiomis priemonėmis“, tačiau tai neįrodo jos kompetencijos šioje srityje. Apibendrinant galima teigti, kad net vienos srities specialistų kompetencijos skiriasi. Vieni specialistai nuolat padeda neįgaliesiems naudotis techninės pagalbos priemonėmis, kita tos pačios srities dalis moka naudotis kai kuriomis iš jų arba visiškai nemoka elgtis su šiomis priemonėmis.

Domėtasi, kokias paslaugas neįgaliesiems dažniausiai teikia specialistai. Tyrimo duomenys pateikti 6 priede. Dauguma auklėtojų ir specialiųjų pedagogų nuolat teikia kasdieninio gyvenimo įgūdžių ugdymo ir palaikymo (auklėtojai - 100%, specialieji pedagogai - 94%) bei darbinių gebėjimų ugdymo (auklėtojai – 96%, specialieji pedagogai – 71%) paslaugas. Auklėtojams dažniau, nei specialiesiems pedagogams, tenka globos funkcijos: informavimo bei konsultavimo (67%), aprūpinimo drabužiais, avalyne ir maitinimo organizavimo (46%). Dalis pedagogų dalyvauja sveikatos priežiūros (auklėtojai – 54%, specialieji pedagogai - 12%) veikloje.

Tiriant socialinių pedagogų pareigas, paaiškėjo, kad jie teikia ne tik globos bei ugdymo, bet kartais ir slaugos paslaugas. Dažniausiai teikiamos ugdymo (kasdieninio gyvenimo įgūdžių ugdymo ir palaikymo (83%), laisvalaikio organizavimo, darbinių įgūdžių ugdymo(66%)) paslaugos, rečiau –

globos (informavimo bei konsultavimo (62%), tarpininkavimo ir atstovavimo (55%) bei slaugos, sveikatos priežiūros (17%) paslaugos.

Didelę dalį slaugytojų darbo sudaro slaugos (93%) bei sveikatos priežiūros (67%) paslaugos, tačiau respondentai teigia dalyvaujantys ir ugdyme (kasdieninio gyvenimo įgūdžių ugdymas ir palaikymas – 53%; darbinių įgūdžių ugdymas (40%) bei teikia informavimo bei konsultavimo (60%), tarpininkavimo ir atstovavimo (40%), paslaugas. Slaugos darbuotojai neįgaliesiems visai neteikia apgyvendinimo, transporto organizavimo bei sociokultūrinių paslaugų.

Rastas silpnas ryšys tarp specialistų pareigų bei laisvalaikio organizavimo ($r=0,459$) ir sociokultūrinių paslaugų organizavimo ($r=0,451$). Todėl galima teigti, kad šių paslaugų teikimas dalinai priklauso nuo specialistų užimamų pareigų. Nors rastas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp specialistų ir sveikatos priežiūros ($p=0,001$), slaugos ($p=0,004$), darbinių įgūdžių ugdymo ($p=0,000$), tačiau pareigybės ir šios paslaugos nekoreliuoja tarpusavy ($r<0,3$). Statistiškai reikšmingų skirtumų tarp specialistų pareigybių ir jų teikiamų paslaugų – informavimo ir konsultavimo, tarpininkavimo ir atstovavimo, apgyvendinimo, aprūpinimo rūbais, transporto ir maitinimo organizavimo, kasdieninio gyvenimo įgūdžių nerasta ($p>0,005$), vadinasi, tiriamų pareigybių darbuotojų teikiamos paslaugos yra labai įvairios, persipina tarpusavy.

Kokius konkrečius darbus tenka atlikti skirtingų specialybių darbuotojams, tenkinant auklėtinių/globotinių poreikius? Apklausos rezultatai pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė

Specialistų teikiamos paslaugos neįgaliesiems, %

Paslaugos	Auklėtojai, specialieji pedagogai (N= 44)	Socialiniai pedagogai (N=28)	Slaugytojai (N= 17)
<i>Ugdymas</i>			
ugdyti sveikos gyvensenos įgūdžius	100,0	100,0	100,0
ugdyti dorovines nuostatas	100,0	100,0	100,0
koreguoti vaiko / asmens seksualinę elgseną	74,0	71,0	88,0
ugdyti socialinius įgūdžius	100,0	90,0	59,0
mokyti valgyti	78,0	82,0	47,0
mokyti vaiką naudotis tualetu, padėti susitvarkyti tualete	82,0	86,0	82,0
<i>Slauga</i>			
suteikti pirmąją medicininę pagalbą neįgaliajam	63,0	61,0	100,0
padėti praustis, maudyti	83,0	86,0	65,0
maudyti neįgalų vaiką/asmenį	48,5	83,0	59,0
padėti pasirinkti drabužius, apsirengti, persirengti, nusirengti	97,5	82,0	71,0
šukuoti plaukus	85,5	82,0	71,0
maitinti, girdyti įprastu būdu	85,0	82,0	82,0
maitinti per zondą	4,5	21,0	29,0
padėti pavalgyti, atsigerti	68,5	79,0	88,0
keisti drabužius	69,0	78,0	82,0
keisti patalynę	35,5	68,0	59,0

naudoti pakišamuosius indus (anteles, basonus)	13,5	40,0	83,0
tiekti deguonį	9,0	4,0	12,0
prižiūrėti vemiantį	46,5	54,0	94,0
padėti neįgaliajam judėti	72,5	71,0	100,0
stebėti sveikatos būklę, informuoti gydytoją ar socialinės rūpybos darbuotoją apie sveikatos pablogėjimo požymius	97,5	85,0	100,0
vertinti vaiko/ asmens slaugos poreikius	59,5	70,0	82,0
atlikti nesudėtingas slaugos procedūras	66,5	63,0	88,0
padėti atsigulti arba kelti iš lovos	69,0	78,0	100,0
suteikti pageidaujamą padėti arba ją pakeisti sėdint, gulint	58,0	67,0	94,0
tvarstyti, prižiūrėti žaizdas	17,0	15,0	87,0
tepti vaistiniais tepalais	37,0	41,0	94,0
daryti gydomąsias vones	2,0	15,0	75,0
dėti šildykles, ledo pūsles ar kompresus	12,5	37,0	94,0
girdyti vaistus	44,0	63,0	100,0
lašinti lašus (į akis, ausis, nosį)	23,5	59,0	94,0
matuoti, registruoti, vertinti kūno temperatūrą	65,0	77,0	100,0
Globa			
atstovauti neįgaliųjų socialiniams interesams	58,5	75,0	30,0
kurti panašią į namų aplinką	83,0	93,0	53,0
parsivesti vaiką/asmenį į namus švenčių ar ilgesniam laikotarpiui	33,0	25,0	24,0
prižiūrėti valgant priešpiečius, pietus	91,0	79,0	65,0
prižiūrėti neįgaliuosius naktį	6,0	11,0	41,0
lydėti į gydymo patalpas, prilaikyti gydymo procedūrų metu	59,5	85,0	100,0
transportuoti vaiką / asmenį	65,0	67,0	52,0
padėti bendrauti, išreikšti norus ir jausmus	98,0	93,0	100,0

Apklauskos duomenys rodo, kad visi auklėtojai ir specialieji pedagogai ugdo auklėtinių socialinius, sveikos gyvensenos gebėjimus, dorovines nuostatas. Daugumai respondentų tenka mokyti ugdytinius naudotis tualetu ir jame susitvarkyti (82%), mokyti valgyti (78%). Paaiškėjo, kad auklėtojams ir specialiesiems pedagogams ne taip retai tenka ir slaugos darbai. Bent kartą teko padėti neįgaliajam pasirinkti rūbus, apsirengti ar nusirengti, stebėti sveikatos būklę, informuoti gydytoją ar socialinės rūpybos darbuotoją apie sveikatos pablogėjimo požymius 97,5% pedagogų, sušukuoti – 85,5%, pamaitinti, pagirdyti – 85%, padėti nusiprausti ar nusimaudyti – 83% respondentų. 63% šių respondentų teko suteikti neįgaliajam pirmąją medicininę pagalbą. Respondentų atsakymai leidžia teigti, kad pedagogai teikia ir globos paslaugas – kuria auklėtiniams panašią į namų aplinką (83%), padeda jiems bendrauti, išreikšti savo norus ir jausmus (98%).

Išanalizavus socialinių pedagogų atsakymus galima teigti, kad dauguma jų teikia ne tik globos paslaugas – kuria panašią į namų aplinką, padeda bendrauti ir išreikšti savo norus bei jausmus (93%), lydi į gydymo patalpas bei prilaiko gydymo procedūrų metu (85%), prižiūri valgant (79%), juos transportuoja (65%), lydi į gydymo patalpas, prilaiko gydymo procedūrų metu (59,5%), atstovauja neįgaliųjų socialiniams interesams (58%); bet ir tenkina ugdytojų bei slaugos poreikius. Visi socialiniai pedagogai ugdo neįgaliųjų sveikos gyvensenos įgūdžius bei dorovines nuostatas

(100%). Dauguma jų ugdo socialinius įgūdžius (90%), padeda globotiniams praustis, maudytis (86%), stebi jų sveikatos būklę (85%), maudo (83%), padeda rengtis, maitina, girdo įprastu būdu, šukuoja globotiniams plaukus (82%).

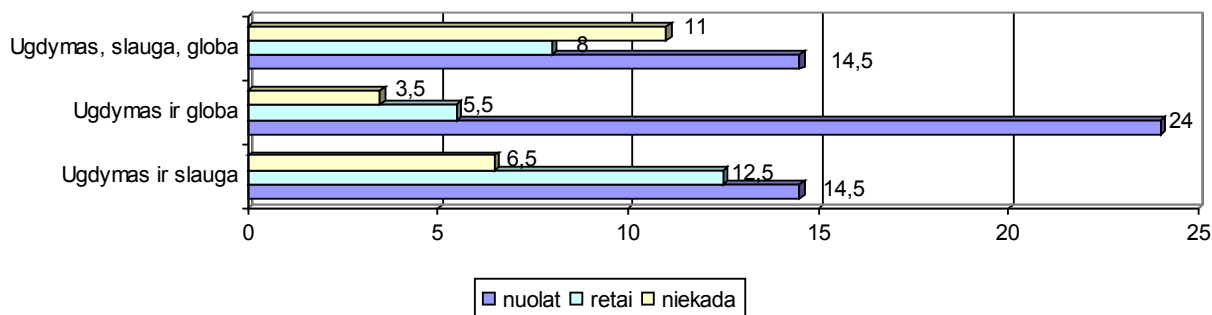
Slaugytojų veikloje dominuoja slaugos paslaugos. Absoliuti dauguma respondentų (100%) teikia pirmąją medicinos pagalbą, padeda neįgaliesiems judėti, atsikelti arba atsigulti į lovą, atlieka nesudėtingas slaugos paslaugas: girdo vaistus, stebi neįgaliųjų sveikatos būklę bei informuoja gydytoją apie sveikatos pablogėjimo požymius. Slaugytojai dalyvauja ir ugdymo procese – ugdo neįgaliųjų sveikos gyvensenos įgūdžius, dorovines nuostatas (100%); nuolat teikia dalį globos paslaugų – lydi pacientus į gydymo patalpas, juos prilaiko gydymo procedūrų metu ir kt.

Išsamūs duomenys apie specialistų veiklos aspektus pateikti 7 priede. Rasta silpna koreliacija tarp specialistų pareigų ir šių paslaugų: sveikos gyvensenos įgūdžių ugdymo ($r=0,342$), drabužių keitimo ($r=0,307$) ir silpnas neigiamas ryšys tarp pagalbos neįgaliajam judant ($r= -0,403$), vadinasi, minėtų paslaugų teikimas labiau susijęs su konkrečiomis pareigybėmis. Tarp likusių atliekamų darbų ir atskirų specialistų pareigybių statistiškai reikšmingų ryšių nerasta ($r<0,3$), todėl šių paslaugų negalima sieti su konkrečiomis pareigybėmis.

Visi tyrime dalyvavę specialistai, atlikdami savo specifines profesines pareigas, dalyvauja ir įvairiose kitose veiklose. Absoliučiai visi specialistai dalyvauja neįgaliųjų ugdymo veikloje, dauguma – slaugos bei globos veikloje. Nors kiekvienos srities specialistų išsilavinimas ir pagrindinė profesinė veikla skiriasi, vis dėlto didelės dalies teikiamų paslaugų spektras panašus, reikalauja įvairių, integruojančių kompetencijų. Apibendrinant tyrimo duomenis galima daryti išvadą, kad įvairių pareigybių darbuotojų teikiamos paslaugos peržengia pareiginių instrukcijų ribas.

2.5. Specialistų, dirbančių globos ir užimtumo įstaigose, profesinių kompetencijų suderinamumo ir jų pasitenkinimo/nepasitenkinimo profesine veikla priežastys

Apklausiant respondentus, tirta jų nuomonė apie ugdymo, globos ir slaugos paslaugų derinimą. Auklėtojų ir specialiųjų pedagogų apklausos duomenys – 4 pav.

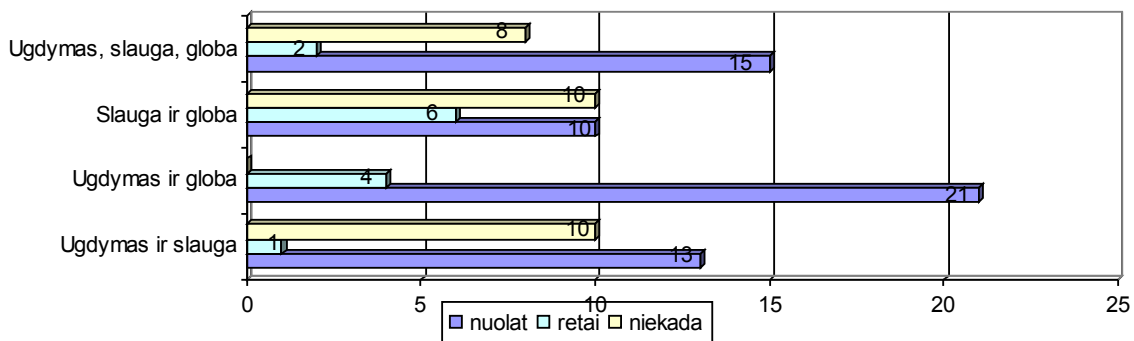

4 pav. Profesinių kompetencijų derinimas auklėtojų, specialiųjų pedagogų (N=44) darbe, %

Ketvirtadalis auklėtojų ir specialiųjų pedagogų teigia, kad pedagogų profesinėje veikloje nuolat derinamos ugdymo ir globos paslaugos (24%). Auklėtojų ir specialiųjų pedagogų nuomonės gana prieštaringos: nuo visiško apsiribojimo tik savo srities veikla (*mano pareiga – ugdyti*) iki plataus požiūrio į savo pareigas. Pvz., vienas specialusis pedagogas teigė:

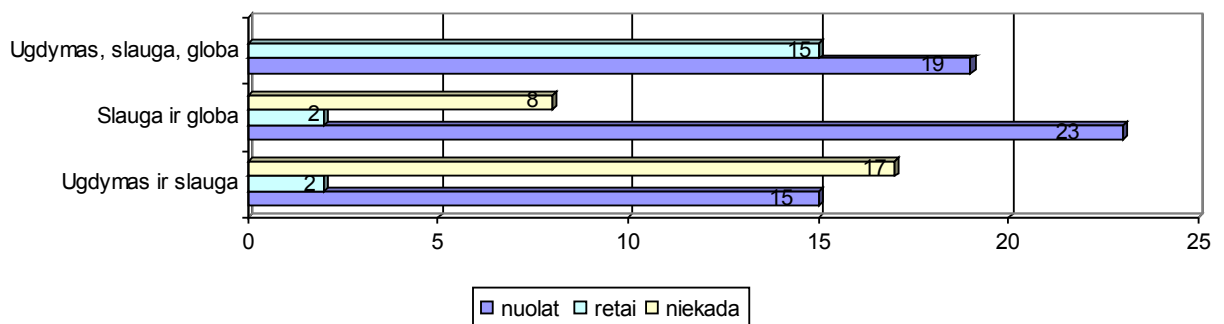
„Žmogus tai visuma, susidedanti iš kūno ir dvasios, todėl reikalingas dvasios penas (ugdymas): psichologinės ir socialinės reikmės. Taip ir dvasios namas – kūnas – reikia langų priežiūros: slaugos ir globos (renovacijos).“

Socialinių pedagogų teikiamų paslaugų derinius iliustruoja 5 pav.

5 pav. Profesinių kompetencijų derinimas socialinių pedagogų (N=28) darbe, %

Analizuojant socialinių pedagogų nuomonę (5 pav.), paaiškėjo, kad ketvirtadalis (21%) profesinėje veikloje derina ugdymo ir globos paslaugas, o nemaža dalis derina visas tris paslaugas (15%). Slaugytojų teikiamų paslaugų derinius iliustruoja 6 pav.

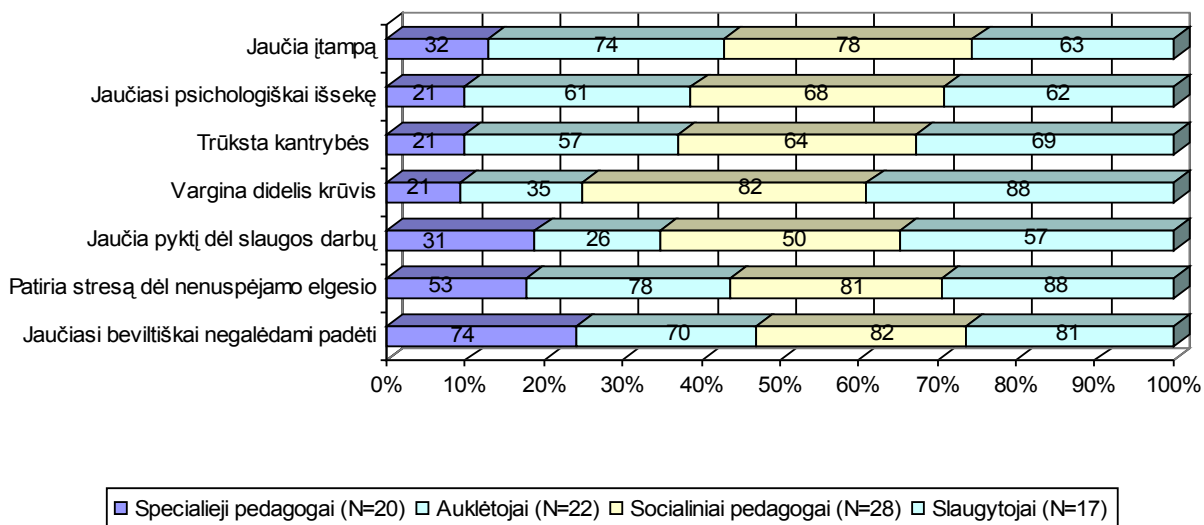

6 pav. Profesinių kompetencijų derinimas slaugytojų (N=17) darbe, %

Slaugytojai savo darbe didelę reikšmę teikia nuolatiniam slaugos ir globos derinimui (23%), dauguma respondentų derina ugdymą, slaugą ir globą (19%).

Apklausoje dalyvavę auklėtojai, specialieji pedagogai, socialiniai pedagogai bei slaugytojai be specifinių savo srities paslaugų turi teikti ir gretutines, t.y., derinti globos, slaugos bei ugdymo veiklas. Duomenų analizė parodė, kad neįgaliųjų globos ir ugdymo įstaigose dirbantys specialistai – atsako už panašius dalykus skirtingose srityse, t.y. darbuotojų profesinė veikla ir kompetencijos

persipina. Žymiai sutrikusios raidos asmenų specialiųjų poreikių tenkinimo profesinė veikla sudėtinga ir įvairialypė, reikalaujanti nemenkų fizinių ir dvasinių jėgų. Todėl domėtasi respondentų emocine savijauta – kokių problemų patiria, kas kelia jų nepasitenkinimą ir kas teikia malonumą jų profesinėje veikloje (žr. 7 pav.).

7 pav. Specialistų patiriamos vidinės problemos, %

Dauguma specialiųjų pedagogų (74%) ir auklėtojų (70%), vertindami savo vidines problemas, minėjo, kad jaučia *neviltį, kai negali padėti neįgaliajam; stresą dėl nenusipėjamo neįgaliajų elgesio* (53% - specialieji pedagogai, 78% - auklėtojai), ir *įtampą bendraujant su neįgaliauoju*, nerimą dėl to, kad *ne visada žino, kaip elgtis su sutrikusios raidos asmeniu* (32% - specialieji pedagogai, 74% - auklėtojai). Pvz.:

„darbas su neįgaliais vaikais labai sunkus, nes neįgaliajų elgesys nenusipėjamas; elgesys neadekvatus, mokytojas nesaugus tiek fiziškai (pavojus sveikatai, gyvybei), tiek psichologiškai“; „darbas komandinis, kartais jaučiu pyktį padėjėjui dėl psichologinių ir darbo su vaikais žinių trūkumo“.

Daugelis socialinių pedagogų patiria panašių problemų, kaip auklėtojai ir specialieji pedagogai: jaučia *neviltį, kai negali padėti neįgaliajam ir nuovargį dėl per didelio darbo krūvio* (82%), *stresą dėl nenusipėjamo neįgaliajų elgesio* (81%), *įtampą bendraujant su neįgaliauoju*, nerimą dėl to, kad *ne visada žino, kaip elgtis su sutrikusios raidos asmeniu* (78%); nemaža dalis respondentų jaučia *psichologinį išsekimą dėl emociniu požiūriu sudėtingo darbo* (68%).

Analizuojant slaugytojų patiriamas problemas, paaiškėjo, kad daugumai aktualiausias tos pačios problemos, kaip ir kitoms respondentų grupėms. Slaugytojai patiria *stresą dėl nenusipėjamo neįgaliajų elgesio* ir *nuovargį dėl per didelio darbo krūvio* (88%), jaučia *neviltį, kai negali padėti*

neįgaliajam (81%). Be to, daugiau nei pusė slaugytojų *trūksta kantrybės dėl neįgaliųjų neadekvataus elgesio* (69%) ir nepatenkinti savo tiesioginėmis pareigomis – jaučia *pyktį dėl kai kurių slaugos darbų* (57%). Slaugytojai minėjo problemą, kad tenka fiziškai sunkiai kilnoti sunkius vaikus. Reikalingi keltuvai, tačiau ne visos įstaigos juos turi. Didelė dalis abiejų respondentų grupių – slaugytojų, socialinių pedagogų skundėsi, kad *trūksta kantrybės dėl neįgaliųjų neadekvataus elgesio*.

Pasitenkinimą savo darbu specialistams dažniausiai teikia teigiamas psichologinis klimatas ir auklėtinių pasiekimai. Tai liudija tokie specialiųjų pedagogų įrašai:

„jaučiu pasitenkinimą bendraudama su ugdytiniais, jausdama jų teigiamą emocinę nuostatą mano atžvilgiu, pasitikėjimą manimi. Džiaugiuosi, kai ir vaikai noriai dalyvauja veikloje, siekia emocinio, kalbinio bendravimo. Jaučiu pasitenkinimą galėdama palaikyti vaikų emocinę pusiausvyrą ir elgesio pokyčius teigiama linkme“, „kada matau ugdytinį laimingą, patenkintą ir turintį šiokių tokių žinių bagažą, matau jo vystimosi pažangą“, „vaikų pasiekimai, jų progresas mokantis“.

Auklėtojai taip pat labiausiai vertina ugdytinių pasiekimus, savo gebėjimą jiems padėti ir suteikti psichologinį pasitenkinimą. Tai atsispindi jų pasisakymuose, kad pasitenkinimą darbu teikia

„pasiektas laukiamas rezultatas“, „teigiami rezultatai, teigiamos vaikų emocijos, šilto mikroklimato sukūrimas savo darbo aplinkoje“, „malonu matyti patenkintus, džiugius vaikų veidus, įvertinančius meilę, rūpestį. Smagu, kai vaikai pasakoja savo džiaugsmus ir nutikimus, kai prašo patarimo, pasiguodžia, prisiglaudžia“.

Socialiniai pedagogai, kaip ir specialieji pedagogai bei auklėtojai, teikia svarbą bendravimui su neįgaliaisiais bei pasiektiems darbo rezultatams:

„bendravimas su vaikais, pasiekti rezultatai, ko nors išmokymas“, „džiaugiuosi vaikų pasiekimais ugdymo procese“, „džiaugiuosi, kai pasiekiu norimo rezultato“, „tenkina tai, kad vaikai noriai eina į užsiėmimus, šypsosi, kalbina, nori bendrauti. Labiausiai tenkina ir tai, kad darbe jaučiamas rezultatas, įvykdomas numatytas planas“.

Slaugos specialistai akcentuoja pasitenkinimą profesine sėkme, kompetentinga veikla.

Jiems teikia pasitenkinimą

„gebėjimas suteikti pirmą pagalbą ekstra atveju“, „laiku ir kokybiškai atliktas darbas“, „man labai svarbi atlikto darbo kokybė. Patinka bendrauti su globotiniais, jiems kasdien padėti“.

Likę respondentų atsakymai pateikti 8 priede. Apžvelgus visų specialistų teiginius akivaizdu, kad jie dažniausiai nerimauja dėl nenuspėjamo neįgaliųjų elgesio, nežinojimo kaip su jais elgtis tam tikrose situacijose. Emocinį pasitenkinimą respondentai jaučia gebėdami tinkamai ugdyti neįgalius ugdytinius bei jiems padėti kasdieninėje veikloje. Didžioji dalis respondentų pabrėžia bendravimo, emocinio kontakto svarbą. Tai patvirtina ir Vaicekauskienės (2005) atlikto pensiono darbuotojų veiklos motyvacijos tyrimo duomenys: pasak autorės, didžiausią reikšmę respondentai teikia galimybei padėti žmonėms, nors jiems svarbūs darbo užmokesčio ir darbo sąlygų veiksniai.

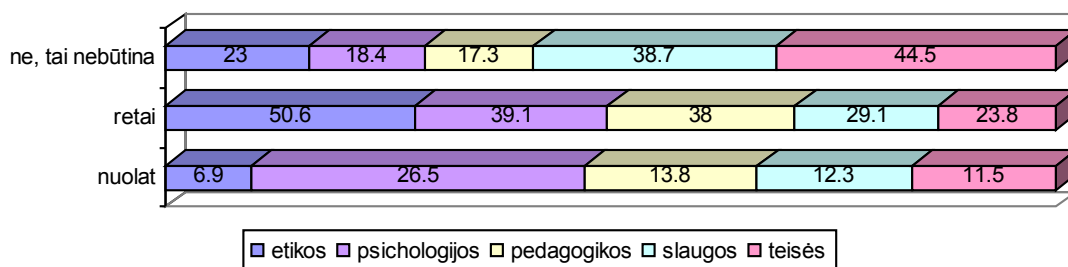
Apibendrinant galima teigti taip: 1) visi tyrime dalyvavę specialistai patiria įvairių emocinių problemų, daugiausia – dėl neįgaliųjų elgesio; 2) daugiausia įvairių problemų ir nepasitenkinimo profesine veikla, reikalaujančia tenkinti neįgaliųjų specialiuosius poreikius, minėjo slaugytojai ir socialinio darbo atstovai; mažiau – auklėtojai ir specialieji pedagogai. Galima daryti prielaidą, kad *slaugos ir socialinio darbo specialistams trūksta emocinio atsparumo, psichologinio*

pasirengimo profesionaliai tenkinti neįgaliųjų specialiuosius poreikius. Specialistų patiriamų vidinių problemų priežastys gali būti įvairios: nesusitvarkymą su darbo krūviu ar psichologinę įtampą gali lemti nedidelis darbo stažas, žinių ir praktinių darbo su neįgaliaisiais įgūdžių trūkumas. Bakk, Grunewald (1998) teigimu, neturintys darbo su neįgaliaisiais patirties specialistai gali jaustis netvirtai, bendraudami su sutrikusio intelekto globotiniais; o Roper, Logan (1999) pastebėjimu, nepaisant ergonomikos reikalavimų, žmonės, kurie darbe turi kilnoti ar vartyti slaugos reikalaujančius neįgaliuosius, patiria stuburo traumas, atsiranda fizinis skausmas, jam užsitęsęs išstinka psichologinės ar net socialinės nesėkmės.

Apibendrinant tyrimo duomenis, galima teigti, kad visi apklausoje dalyvavę globos ir ugdymo įstaigų darbuotojai savo darbe dažniausiai derina visas tris – ugdymo, slaugos bei globos veiklas. Tam, kad jas visas gebėti tinkamai atlikti, reikalingos ne tik atitinkamos srities, bet ir integruojančios profesinės žinios, gebėjimai, įgūdžiai, o taip pat perkeliamosios kompetencijos bei asmenybės savybės – komunikaciniai gebėjimai, emocinis atsparumas, atsakingumas, partneriškumas. Galima daryti prielaidą, kad dėl šių savybių ar žinių trūkumo specialistai darbe susiduria su problemomis – nerimu dėl nenusipėjamo neįgaliųjų elgesio, bendravimo su jais specifikos, fiziniu nuovargiu. Patys specialistai patvirtina, kad gerą savijautą, pasitenkinimą darbe jiems kelia kompetentinga veikla, matomi darbo rezultatai, gebėjimas padėti neįgaliesiems.

2.6. Specialistų profesinės kvalifikacijos tobulinimo poreikiai

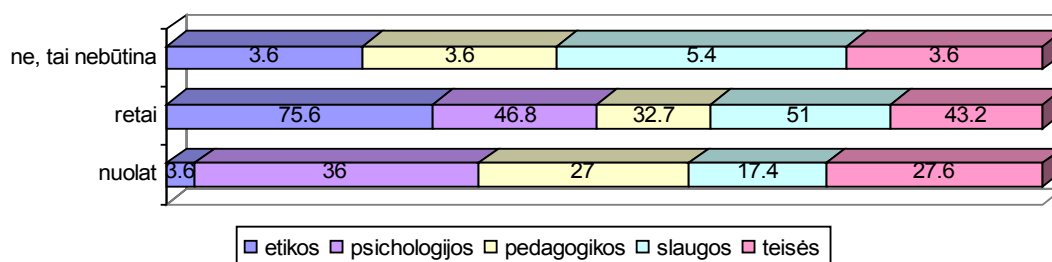
Vienas iš svarbių šio tyrimo uždavinių – išanalizuoti specialistų, dirbančių neįgaliųjų ugdymo ir globos įstaigose, kvalifikacijos tobulinimo poreikius, išsiaiškinti, kokių žinių, gebėjimų stygių jaučia specialistai, tenkindami neįgaliųjų specialiuosius poreikius. Detaliau duomenys apie respondentų profesinių žinių ir gebėjimų aktualumą pateikiami 9 priede. Apibendrinti duomenys pateikiami 8 pav.

8 pav. Auklėtojų, specialiųjų pedagogų profesinių kompetencijų aktualumas, %

Išanalizavus tiriamųjų grupės atsakymus matyti, kad pirmenybė teikiama psichologinėms žinioms (ketvirtadaliui pedagogų jų prireikia nuolat, 39,1% retai). Aktualios ugdymo žinios ir gebėjimai (13,8% pedagogų jų prireikia nuolat, 38% retai). Pvz. (žr. 9 priedą), reikia žinių kaip *kurti saugią aplinką, pritaikytą neigaliųjų poreikiams* (27,6% - nuolat, 23% - retai); pedagogams būtina daugiau žinoti, *kaip bendrauti su agresyviais neigaliaisiais* (36,8% - žinių ir gebėjimų prireikia nuolat, 34,5% - retai), *kaip spręsti socialines problemas* (16,1% - nuolat, 43,7% - retai). Mažiausiai aktualios – etikos (6,9% - reikia nuolat) ir teisės žinios (11,1% - reikia nuolat).

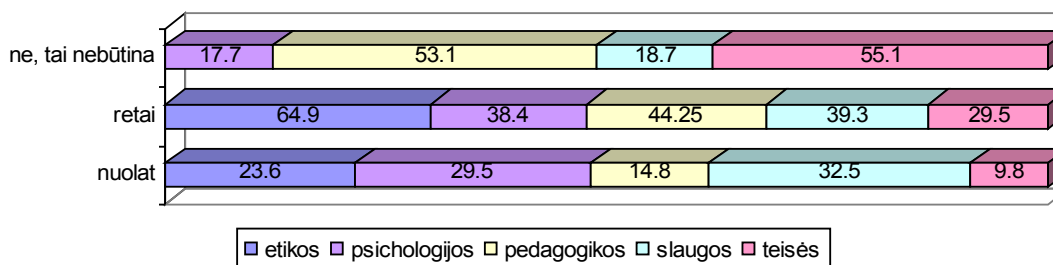
9 pav. pateiktas socialinių pedagogų profesinių žinių ir gebėjimų aktualumas.

9 pav. Socialinių pedagogų profesinių kompetencijų aktualumas, %

Socialiniai pedagogai dažniausiai jaučia psichologinių (36% - nuolat, 46,8% - retai) ir teisinių (27,6% - nuolat, 43,2% - retai) žinių aktualumą. Pvz. (žr. 9 priedą), jų teigimu, būtina žinoti *pagrindinius teisės aktus, reglamentuojančius neigaliųjų ugdymą* (39,6% - nuolat, 28,8% - prireikia retai), *globą* (32,4% - nuolat, 39,6% - retai), *slaugą* (10,8% - nuolat, 61,2% - retai). Respondentams aktualios žinios apie *bendravimą su agresyviais neigaliaisiais* (36% - nuolat, 54% - retai) ir *socialinių problemų sprendimo būdus* (36% - nuolat, 39,6% - retai).

Slaugytojų profesinių žinių ir gebėjimų aktualias sritis iliustruoja 10 pav.

10 pav. Slaugytojų profesinių kompetencijų aktualumas, %

Slaugytojos, nors ir savo srities specialistės, tačiau gana dažnai jaučia būtent slaugos žinių aktualumą (32,5% - nuolat, 39,3% - retai). Pvz. (žr. 9 priedą), joms reikia žinių apie *neigaliųjų slaugos reikalavimus ir būdus* (47,2% - nuolat), *nesudėtingų slaugos paslaugų teikimą*

neįgaliesiems (53,1% - nuolat). Kaip ir kitoms respondentų grupėms, taip ir slaugytojoms aktualiausias žinios apie *bendravimą su agresyviais neįgaliaisiais* (53,1% - nuolat).

Žinių apie bendravimo su neįgaliaisiais etiketą poreikio skirtumas tarp specialistų statistiškai patikimas ($p=0,000$). Mažiau specialiųjų pedagogų jaučia šių žinių poreikį (vid. =2.7222 balo; st. nuokrypis = 0.4608). Labiausiai žinių apie etiketą pasigenda slaugytojos (vid. =1.8667 balo; st. nuokrypis = 0.5164). Statistiškai reikšmingas skirtumas ($p=0,000$) lyginant informacijos apie teisės aktus, reglamentuojančius ugdymą, poreikį. Iš visų sričių specialistų mažiausiai trūksta šių žinių slaugytojoms (vid.= 2.7333; st. nuokrypis =0.4577), o labiausiai jų pasigenda socialiniai pedagogai (vid. =1.9167; st. nuokrypis =0.7172). Socialinių problemų sprendimo būdai ($p=0,000$) taip pat aktualiausi socialiniams pedagogams (vid. =1.7083; st. nuokrypis =0.6902). Todėl galima teigti, kad specialistams labai svarbios ne tik specialybės, bet ir platesnės žinios. Specialiųjų pedagogų daugumos teiginių įverčių vidurkiai didesni, o slaugytojų mažesni už likusių specialistų. Išsamūs duomenys apie žinių ir gebėjimų aktualumo skirtumus pateikti 10 priede.

Domėtasi, kokiomis neįgaliųjų slaugos, globos bei ugdymo temomis respondentai norėtų išklaudyti kvalifikacijos tobulinimo kursus. Apdorojant duomenis apie specialistų profesinės raidos poreikius, atlikta respondentų atsakymų į šį (atvirą) klausimą turinio analizė (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Respondentų atsakymų apie profesinės raidos poreikius turinio analizė

Tobulinimosi sritis / kategorija	Teiginiai (respondentų atsakymai)
UGDYMAS	
<i>Įvairaus amžiaus asmenų, turinčių įvairių negalių, ugdymo ypatumai</i>	Ikimokyklinis ugdymas; neįgalių jaunuolių ugdymas; vaikų, turinčių žymią protinę negalę bei judesio ir padėties sutrikimą, ugdymo inovacijos; žmonių, turinčių Dauno sindromą, psichinis, psichologinis aspektas; hiperaktyvių vaikų ugdymas; save žalojantys vaikai; agresyvūs vaikai; žymią protinę negalę turinčio vaiko ugdymosi ypatumai; apie autizmą; neįgaliųjų ugdymas stacionariose globos įstaigose, ugdymas namų sąlygomis.
<i>Specialiųjų poreikių įvertinimas.</i>	Labai žymios negalės vaikų specialiųjų poreikių įvertinimas
<i>Specialiojo ugdymo turinio aspektai, įvairių gebėjimų specialus lavinimas.</i>	Žymiai sutrikusio intelekto vaikų kalbos ir pažintinių gebėjimų lavinimas; vidutiniškai sutrikusio intelekto mokinių mokymas dirbti kompiuteriu; saviraiškos ugdymas, pagalba vaikams pasirengti savarankiškai gyventi. Vaiko kompetencijų ugdymas (daugiau idėjų); savarankiškumo ugdymas; savojo „aš“ ugdymas, pasitikėjimas savo jėgomis; neįgaliųjų kasdieninių gyvenimo įgūdžių ugdymas; neįgaliųjų socialinių įgūdžių ugdymas; neįgaliųjų seksualinė elgsena ir jos korekcija; paauglių seksualinis auklėjimas; asmenybės formavimo ypatumai globos įstaigose; idėjos vaikų saviraiškai ir kūrybai; sveikos gyvensenos mokymas - sportiniai įrenginiai ir jų reikšmė neįgaliųjų sveikatinimui ir kūno judesių lavinimui; psichikos ligų prevencija; kaip neįgaliajam pasirinkti profesiją; neįgaliųjų integracija visuomenėje. Sveikos gyvensenos nuostatos.
<i>Neįgaliųjų užimtumo organizavimas</i>	Neįgaliųjų kasdieninio gyvenimo įgūdžių ugdymas; neįgaliųjų, turinčių intelekto sutrikimų, mokymas dirbti kompiuteriu; meninis ugdymas, meno terapija; įvairių veiklų organizavimas.
<i>Ugdymo metodai</i>	Taikomų mokymosi būdų santykis su aktyviaisiais ir problemineis ar reproduktyviaisiais metodais. Technologijų taikymas ugdyme; neįgaliųjų ugdymo metodinės priemonės; metodinės priemonės neįgaliesiems.

<i>Bendravimas su neįgaliųjų šeimomis</i>	Bendravimo su ugdytinių tėvais, darbuotojų ir tėvų tarpusavio ryšys. Šeimos bendradarbiavimo su bendruomene patirtis. Darbas su sutrikusio intelekto vaiko tėvais.
SLAUGA	
<i>Kasdieninė slauga</i>	Kaip padėti ugdytiniui išlipti iš vežimo, kaip jį iškelti; rijimo sutrikimai bei asmenų su šiuo sutrikimu maitinimas. Neįgaliųjų naudojimas techninėmis priemonėmis; autistų slauga; fizioterapija; asmenų su žymia fizine negale priežiūra. Kėlimas, saugus vartymas; keltuvų pritaikymas. Neįgaliųjų, turinčių intelekto sutrikimų, slaugos ypatumai. Pragulų profilaktika; saugus kėlimas ir vartymas; žymiai sutrikusio intelekto asmenų slauga.
<i>Pirmoji pagalba</i>	Kaip padėti ištikus priepuoliui. Pirmoji medicinos pagalba neįgaliajam. Pirmoji pagalba dirbant su psichikos ligoniams; pirmosios pagalbos principai ugdytiniams, turintiems intelekto ir psichikos sutrikimų.
<i>Teisiniai slaugos aspektai</i>	Slaugos teisinis reglamentavimas.
GLOBA	
<i>Neįgaliųjų asmenų globos specifika</i>	Asmenų, turinčių žymių fizinių negalių ir intelekto sutrikimų, globa; vaikų pasirengimas savarankiškam gyvenimui; individualaus socialinės globos plano rengimas; individualaus socialinio globos plano rengimas, peržiūra; globos pagalba neįgaliojo šeimai; socialinės globos kokybės vertinimo praktiniai aspektai. Vaikų, turinčių žymią protinę negalę, globa; neįgaliųjų globa socialinės globos įstaigose; užimtumo kokybė, principai ir būdai; globotinių užimtumo parinkimas pagal individualius poreikius; tinkamo užimtumo parinkimas atskiram globotiniui; neįgaliųjų vaikų socialinė ir emocinė raida; neįgaliųjų savarankiško gyvenimo galimybių ir perspektyvų.
<i>Neįgaliųjų globos teisiniai aspektai</i>	Neįgaliųjų teisinis reglamentavimas; globėjų pareigos ir teisės; pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys neįgaliųjų globą; klientų turto administravimas: pareigos, atsakomybė, galimybių disponuoti kliento naudai. Neįgaliųjų teisinis reglamentavimas; turto paveldėjimas ir jo administravimas nepilnamečio vaiko vardu.
PROFESINĖS VEIKLOS PROBLEMS	
<i>Bendrosios kompetencijos</i>	Konfliktų sprendimo būdai. Darbo sunkumų įveikimas dirbant su neįgaliaisiais. Projektinis darbas.
<i>Profesinės veiklos specifinių gebėjimų tobulinimas - specialiųjų poreikių tenkinimo formalieji aspektai</i>	Individualių programų sudarymas; specialios programos; veido masažas įvairių sutrikimų vaikams logopedinių pratybų metu. Būtinės dokumentacijos pildymas; individualaus socialinio plano sudarymas; socialinių paslaugų plano sudarymas; žymiai protiškai atsilikusių vaikų ugdymo programos. Socialinio pedagogo vaidmuo pensionatuose; socialinių problemų sprendimo būdai; socialinių paslaugų kokybės vertinimas institucijoje, praktiniai aspektai; darbo sauga dirbant su agresyviu vaiku.
<i>Profesinės etikos ir profesinės veiklos psichologinės problemos</i>	Vaikų pažinimo aspektai - kaip suprasti ypač sunkius vaikus, rasti bendrą kalbą; konfliktų išvengimo būdai ugdant patyrusius deprivaciją, sutrikusios raidos vyresnio mokyklinio amžiaus vaikus. Darbas su agresyviais, neadekvataus elgesio neįgaliaisiais; bendravimas su agresyviais neįgaliaisiais; tarpasmeniniai santykiai; konfliktų sprendimas; sunkus vaikas. Kaip elgtis, komunikuoti, konkretūs būdai. Darbas su agresyviais vaikais bei jaunuoliais; agresyvus elgesys sau ir kitiems; bendravimas su agresyviais ugdytiniais; gebėjimas suprasti verbaliai nebendruojantį, neišsavinusį alternatyvios komunikacijos būdų asmenį, sukilus agresijai.

Visi atsakymai sugrupuoti pagal prasmę į sritis – ugdymas, globa, slauga, specifinės profesinės veiklos problemos. Kiekvienos srities žinių ir gebėjimų tobulinimosi poreikiai sugrupuoti pagal prasmę į temines kategorijas 3 lentelėje. Detalūs duomenys apie specialiųjų pedagogų, auklėtojų, socialinių pedagogų bei slaugytojų profesinės raidos ir kvalifikacijos tobulinimo poreikius pateikiami 11 priede.

Specialiesiems pedagogams aktualiausia ugdymo sritis; jie labiausiai domisi įvairaus amžiaus neįgaliųjų ugdymo (63%) ir bendravimo su jų šeimomis (45%) temomis, domina

informacija apie specialiųjų poreikių įvertinimą, ugdymo metodus, svarbūs profesinės veiklos problemų sprendimo būdai. Slaugos sritis nėra tokia aktuali specialiesiems pedagogams, tačiau dalis jų (36%) domisi kasdieninės slaugos ir pirmosios pagalbos klausimais. Globos sritimi jie nesidomi.

Auklėtojus, kaip ir specialiuosius pedagogus, labiausiai domina ugdymo klausimai – 76,5% respondentų nori daugiau informacijos specialiojo ugdymo turinio aspektų – neįgaliųjų savarankiškumo, kasdieninių gyvenimo bei socialinių įgūdžių, seksualinio ugdymo bei sveikos gyvensenos mokymo klausimais. Aktuali specifinių profesinės veiklos problemų įveikimo sritis, informacija profesinės etikos problemų, ypač – bendravimo su agresyviais klientais specifika. Kadangi dirbant neįgaliųjų globos bei ugdymo įstaigose kasdien tenka dalyvauti su slauga ir globa susijusiose veiklose, auklėtojus domina ir kasdieninės slaugos temos. Skirtingai nuo specialiųjų pedagogų, auklėtojai domisi neįgaliųjų globos specifika bei teisiniais jos aspektais.

Analizuojant socialinius pedagogus dominančias žinių ir gebėjimų tobulinimo sritis, pastebėta, kad jie teikia pirmenybę pagrindinei savo darbo sričiai – globai bei profesinės veiklos problemų įveikimo klausimams. Daugumą jų domina informacija apie neįgalių asmenų globos specifika (40,7%) ir profesinės etikos problemos (55,5%): darbas su agresyviais klientais, konfliktų valdymas ir kt. Kaip ir kitoms respondentų grupėms, socialiniams pedagogams aktualios slaugos žinios (kasdieninė slauga, pirmoji pagalba). Ne mažiau aktuali ir ugdymo sritis – įvairaus amžiaus vaikų ir jaunuolių turinčių įvairių negalių raidos ir ugdymo ypatumai bei neįgaliųjų užimtumo organizavimas, jų gebėjimų specialus lavinimas. Išanalizavus duomenis galima teigti, kad šios srities specialistai domisi visomis sritimis: ugdymo, globos ir slaugos temomis.

Slaugytojų profesinės raidos poreikių analizė rodo, kad dauguma jų domisi ir norėtų gauti daugiau profesinių slaugos žinių specifiniais aspektais: apie pirmąją pagalbą įvairių būklių atvejais, kasdieninę neįgaliųjų slaugą (40%). Skirtingai nuo kitų sričių specialistų, slaugytojai labai mažai domisi ugdymo bei globos temomis (10%) – siauras šių specialistų interesų ratas. Nors agresyvus elgesys būdingas mažesnei daliai auklėtinių, tačiau visiems specialistams ypač aktuali informacija ir jaučiamas žinių trūkumas, kaip elgtis su tokiais asmenimis.

Apibendrinant tyrimų duomenis galima teigti, kad visų sričių specialistams aktualios įvairios profesinės kompetencijos: psichologijos, etikos, teisės. Specialistai domisi ugdymo sritimi, kuri aktualiausia specialiesiems pedagogams ir auklėtojams, mažiausiai aktuali slaugytojoms, kurios pagal savo kompetencijas mažiausiai vykdo šią paslaugą; slaugos darbuotojai renkasi tai, kas jiems aktualiausia – informaciją slaugos temomis. Kitiems specialistams taip pat tenka teikti slaugos paslaugas neįgaliesiems, todėl jie taip pat suinteresuoti gauti slaugos žinių. Dirbant globos įstaigose visiems darbuotojams (išskyrus specialiuosius pedagogus) svarbi informacija apie neįgalių asmenų

globos specifiką bei globos teisinius aspektus. Visų sričių specialistai patiria įvairių profesinės veiklos problemų, daugumai jų svarbūs šių problemų įveikimo būdai. Pateikti šiame skyriuje duomenys patvirtina Petkuvienės, Istominos (2006) teiginį, kad specialistams reikalingos medicinos pagrindų, pedagogikos, sociologijos, psichologijos, teisės, etikos ir kitos žinios.

2.7. Neįgalųjų socialinės srities bei gyvybiniai poreikiai ir specialistų pagalba juos tenkinant

Tyrimo tikslas – giliau pažinti specialiuosius neįgalųjų poreikius ir jų tenkinimo ypatumus įvairių sričių specialistų tarpe globos bei ugdymo įstaigose. Atlikus duomenų turinio analizę pateikiamos kategorijos, subkategorijos ir įrodantys teiginiai, atspindintys klientų gyvybinius bei socialinio funkcionavimo poreikius. Gyvybiniais poreikiams priskiriami kasdieninio gyvenimo įgūdžiai – valgymas ir gėrimas, tuštinimasis ir šlapinimasis, asmeninis švarinimasis ir rengimasis; saugios aplinkos pritaikymas ir kvėpavimas. Specialistai akcentavo tokius neįgalųjų su valgymu ir gėrimu susijusius poreikius:

4 lentelė

Klientų maitinimosi poreikiai		
Kate- gorija	Subkategorija	Teiginiai
Valgymas ir gėrimas	Negebėjimas valgyti ir/ar gerti savarankiškai	...kai ima jis šaukštą, jam daug pastangų reikia, tada jis gali tą šaukštą atmesti, ir tas šaukštas vat taip...; ...Valgome specialioje kėdutėje, prie stalo nepasėdim...;...nenulaiko šaukšto, na laiko, bet jeigu kels rankytę tai pro šalį ir išpils...;...neturi supratimo, kaip reikia paimti šakutę, šaukštą, kad reikia iš viso tą veiksmą daryti. Vaizdinio mąstymo nėra...;...nesuvokia, kad reikia padaryti taip, kad valgyti...;...Taip, žaislą jis paima, o šaukšto jis nepalaiko, palaiko truputį ir meta...;...maitinamas per gastrostomą...
	Kramtymo, rijimo problemos	...užspringti valgydamas gali jeigu turi rijimo problemų...;...pas ją rijimo refleksas tikrai, jinau nekramto maisto...;...springsta, kad ten padėtis turi būti, kad būtų sutrintas maistas...
	„dvigubo skrandžio“ problemos	...vienas, pavyzdžiui, nori skudurą ryt...;...kojinytę nusimauna ir nori kišt į burną...

Respondentų pasisakymuose apie klientų valgymo ir gėrimo poreikius (žr.4 lentelę) išryškėjo *dažniausiai* su negebėjimu valgyti ar gerti, kramtymo, rijimo arba įvardijamo „dvigubo skrandžio“ problemomis susiję klientų poreikiai.

5 lentelė

Klientų šlapinimosi ir tuštinimosi poreikiai		
Kate- gorija	Subkategorija	Teiginiai
Šlapinimasis	Problemos susiję su bendrąja motorika	...jisai nesulenkia kojų, kad taip atsistot ant puodelio...
	Problemos, susiję su higieninių įgūdžių stoka	...būna kartais ir rankos įlenda į puodelį...

is ir tuštinimasis	Nevalingas šlapinimasis, tuštinimasis	...berniukas, kur nelaikydavo sfinksteris ir nevalingai, nejausdavo, darydavo į kelnes...;...nevalingai šlapinasi...;...jis daro viską į kelnytes...
	Nesišlapinimas, nesituštinimas	...vieną turėjom kuriai, kuri ir nepasišlapino ir nepasituštinu visiškai...

Iš 5 lentelės matyti, kad asmenys, turintys žymią negalę, dažnai turi šlapinimosi ir tuštinimosi fiziologinių poreikių, susijusių su higieninių įgūdžių stoka, motorikos problemomis, kuriuos tenkinti reikalinga specialistų pagalba.

Plačiausiai respondentai apibudina saugios aplinkos palaikymo poreikius (žr. 6 lentelę).

6 lentelė

Klientų saugios aplinkos palaikymo poreikiai

Kateggorija	Subkategorija	Teiginiai
Saugios aplinkos palaikymas	Fizinės aplinkos nesaugumas	...sunkiai vaikšto ir tikrai nelygi kiemo danga ir vaikai eina ir kliūna pastoviai...;...Yra daug tokių įrengimų, kurie yra senoviniai geležiniai – tokie kur jie sulūžę, atvipe, niekas jų neprižiūri, pavyzdžiui ta čiuožynė, neužkasta gerai...;...nėra jokios užtvaros, kai vaikai eina į valgyklą, čia iš karto laiptai yra, ir durys iš karto...;...valgykloj, yra kriauklė su tokiais aštresniais geležiniais kampais, kad irgi vaikai eina užsižiopsoję, kad neatsitrenktų...;...jie neturi ryšio su terminiais, kitais pavojais, nebent iš kažkur tai gautų kažkokių degtukų...;...aštrūs kampai, stalai vaikams turintiems cerebrinį paralyžių, slidžios grindys, laiptai, smulkūs daiktai – gali praryti, jeigu nepamatysi gali įkišti į burną...;...lauke labai nelygios plytelės...;...Buvo čia vieną kart pradėjęs degti kompiuteris...
	Nesaugumas dėl tėvų neatsakingumo	...mama namie jį paliko vieną, nors jisai namie negali būti vienas. Jisai buvo atsisukęs dujas...;...sergantis vaikas, su temperatūra, rytą sudavė tablete ir išgrūdo...
	Agresyvumas aplinkinių atžvilgiu	...Toks labai agresyvus.. langus vos neišdaužė...;...Jam ne taip žodį pasakai ir jis krenta ant žemės keikdamasis, draskydamasis, kitus mušdamas, save, galvą trankydamas į sieną tikrai smarkiai...;...Per pietus buvo labai problemiškas, nemiegodavo, jėgos turėjo, lovas kilnoja, varto...;...kitiems ugdytiniams kenkia, trukdo gyventi...;...leidžiami peiliai vienas į kitą ir į auklėtojus, nes tos emocijos labai suintensyvėja nepatenkinus tam tikrų poreikių... ...jų tos emocijos dvigubai stipresnės...;...kai jie susijaudina, gali ir su langais išeiti...
	Saviagresija	...Ir save žaloja, jeigu supyksta, pradeda sau trankyt kaktą...;...save vienas vaikas iš tikrųjų žaloja, reikia prižiūrėt...;...Būna kartais tokių vaikų, kurie būna supyksta, galvą trenkia į sieną kur nors ar į kokį stalą supykę...;...pasiėmė tą gražų puodelį, sudaužė, susipjaustė...;...Jie daužo tuos vazonus, pjaustosi vazonais. Yra langai, muša langus, su stiklais žalojasi...;...labai save žaloja, tiesiog nusidrasko iki kraujo, išsiskobia duobėm...;...mergaitė yra, kuri save žaloja, ji ateidavo su randais, skaudžiai susižalodavo ir galvą į sieną daužydavo...;...Kartais ji dar bando sau užmesti per veidą...;...mėgėjas su nagais pasidraskyti...
	Socialinio nesaugumo jausmas	...yra baimės, galėtų pasėdėt bet yra baimė, turi įsikibt...;...vaikiukas, kuriam menkas niekas iššaukia tokią neurozę, kad negalėsi nieko dirbt...;...saugiai nesijaučia pakeitus aplinką, tai šaukia, trypčioja vietoj, jiems nepatinka, tik saugiai jausis savo klasėj, savo gyvenamojoj šeimynoj...;...labai sunkiai kur nors išeinam arba reaguoja į svetimus...;...Kiti būna, kad nei susikalbėti negali, nei prisiliesti negali...
	Nesaugumas dėl funkcinės būklės problemų	...Ir kai griūna arba veidu iškart gali arba aukštelninka...;...kai turi judėjimo problemų, eina ir griūna bele kur, gali nukristi vaikas...;...niekaip nenorėjo gulėti lovoje, nes kai mes ją parsivežėm, ji gulėjo tik ant žemės ir prie durų ir negalėjo nei apsivilkti nieko, nes jai bet koks prisilietimas kėlė skausmą...;...yra šeimynose vaikų, kur gali matant išsukti iš kur nors varžtą ir iškart praryti...

Kaip matyti iš specialistų pasisakymų, globotinių saugi aplinka priklauso nuo daugelio faktorių: aplinkos pritaikymo neįgalųjų poreikiams, tėvų, globėjų atsakingumo sudarant vaikui saugias sąlygas, paties neįgaliojo elgesio, saugumo jausmo, kitų su raidos sutrikimu susijusių saugumo problemų. Su visais šiais klientų saugios aplinkos palaikymo poreikiais susiduria specialistai.

7 lentelė

Klientų kvėpavimo poreikiai

Kateggorija	Subkategorija	Teiginiai
Kvėpavimas	Kvėpavimo problemos	...Turime tris su bronchine astma...;... yra su bronchine astma...;...jeigu ją paguldysim ant pilvo ir jai bus sloga, jai bus kvėpavimo problemos kadangi jai yra žymi negalė, išsipūst nemoka, jinai arba išsižios, arba uždus, na gal išsižios refleksiškai...;...jeigu jiems sloga, jiems problema jau pavyzdžiui ir pavalgyt, o jeigu nosis užsikišus, jie jau nežino ką daryt...;...kvėpuoja netaisyklingai ir baisu kai maitini, kad nepakliūtų į kvėpavimo takus maistas.....Jis yra su tracheostoma...

Nedidelė dalis neįgalųjų turi su kvėpavimo problemomis susijusių poreikių – serga bronchine astma, sloguodami nemoka išsipūsti nosies, kvėpuoja netaisyklingai, todėl jiems reikalinga pagalba valgant ir pagerinti kvėpavimą slaugos arba medicininėmis priemonėmis.

Toliau pateikiami respondentų pasisakymai apie klientų poreikius, susijusius su asmeniniu švarinimusi ir rengimusi.

8 lentelė

Klientų asmens švarinimosi ir rengimosi poreikiai

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Asmens švarinimasis ir rengimasis	Negebėjimas nusiprausti	...rankas neišeina plautis... ...Kiti nemoka ir to čiaupo atsisukt, vandeniui naudotis, ir nusišluostyti...
	Negebėjimas rengtis	...batus apsimauna, tik raiščių nemoka užsirišt... ;...mergaitės nesupranta kur tą liemenuką dėti, kaip užsisegt, ir panašiai, kelnaites ne taip maunasi...;...Savarankiškai, ką jie daugiausiai geba, tai ranką įkišt į pirštine, suvokia tokius dalykus. Tai į striukę ranką įkiš. Tokių sagučių, ten užtrauktukų tai nepadarys mano vaikai...

Asmens švarinimosi ir rengimosi poreikiai (žr. 8 lentelę), dažniausiai būna susiję su negebėjimu apsitarauti.

Socialinio funkcionavimo poreikiams priskiriami socialiniai įgūdžiai – bendravimas, darbas ir žaidimas; sensomotorinis išsivystymas, lyties raiška. Gauti poreikių rezultatai pateikiami 9 lentelėje.

Klientų socialinės srities poreikiai, kuriems reikalinga specialistų pagalba

Kate- gorija	Subkategorija	Teiginiai
Bendravimas, komunikacija, žaidimas	Veiklos poreikiai	...jie nenori būti ne veikloje. Jeigu jie tik pagauna save ne veikloje, jie tuoj pat ką nors sugalvoja...;...jeigu jis neturi veiklos, tada išsibalansuoja, neklauso, stumdo vaikus, mušasi ten vat, jam reikia tokios veiklos ir griežtų rėmų...;...Ir kiekvieną iš mūsų vaikų nelabai sudominsi knygutėm, nelabai sudominsi paveikslėliais...
	Žymus kalbos neišsivystymas	...jisai nekalba, bet kažkaip mes jį puikiai suprantam, labai sunkiai kalba. Taip atėjęs žmogus turbūt nesuprastų...;...dalis vaikų, ne tiek mažai, virš dešimt, gal penkiolika kurie visai nekalba...;...gestų kalbos nekalbantis nemoka nei vienas, nes yra protinė negalia žymi...;...Turėjau autistišką mergaitę, kuriai išvis labai ap sunkinta komunikacija, kada buvo atvežta pas mus, visą dieną užsiėmus už galvos laktė po grupę aplinkui ir rėkė kiek tik galėjo...;...Jie skleidžia garsus, jie yra nekalbantys, kad jie pasakytų ar man skauda, ar aš noriu valgyt, ar dar kažką tai jeigu jie kalbėtų...;...Nei vienas vaikas nekalba...
Judėjimas	Sutrikusi kalba	...ne visi gali papasakot netgi ką jie jaučia...;...labai skurdus jų yra aktyvusis žodynas. Jie tiktai kalba tai ką jie mato, ką jie naudojasi, buitinė tokia kalba...;...Yra viena mergaitė, kuri kalba garsažodžiais...
	Judėjimo problemos	...mergaitėi yra spinalinė raumenų atrofija, labai sunkiai vaikšto, negali pati atsisėsti, atsistoti, sunkiai vaikšto va taip (rodo) kad lygsvarą išlaikyti...;...turi didelių judėjimo sunkumų, tai jie su vežimėliais būna...;...kojų paralyžius yra...;...daugiausia jis tik šliaužia...;...keturi sėdi vežimėliuose...
Lyties raiška	Vieša masturbacija	...Buvo toks berniukas paauglys, kuris atėjęs į grupę iš karto tuom užsiimdavo. Ir visą dieną, su pertraukom. Ir jeigu kažką pasakai ar ten kažkaip neleidi, jisai agresyvus būna tada, pradeda viską trunkyti. Bet jam nesvarbu ar prie stalo, ar ant sofos vat tenai, kitą syk net į lauką išėję, lauke...;...įlekia dičkius koks ir op ant kamuolio...;...Visi šitie pampersai skatina visus šituos dalykėlius susirasti savo lytinius organus ir kažką su jais veikti... ;...Yra vienas toksai, kuris nori, kad jį matytų...
	Menstruacijos	...jos nemoka įsidėt higieninių įklotų.....kraujuoja, jau perbėgę iki kelių būna...
	Kitos lytiškumo problemos	...Yra mergaitė su žymia negale, kur iš mokyklos grįžta ir jau per langą šaukia: parodyk. Ir taip, ir kitaip, ir parodo.....seksualinis poreikis dažniausiai būna padidintas...

Atlikus duomenų turinio analizę matyti, kad neįgaliųjų socialinės srities poreikiai, kaip ir gyvybiniai poreikiai, reikalauja specialistų pagalbos. Pagalba reikalinga tenkinant klientų veiklos (darbo ir žaidimo) poreikius dėl negebėjimo pačiam palaikyti veiklą, bendravimo arba komunikacijos poreikius dėl žymaus arba nežymaus kalbos neišsivystymo, judėjimo poreikius dėl įvairių raidos sutrikimų ir lyties raiškos poreikius dėl negebėjimo socialiai priimtinais būdais patenkinti šį poreikį ir negebėjimo apsitarnauti.

Tyrimo eigoje išaiškėjo, kokius neįgaliųjų poreikius ir kokiais būdais tenkina įvairių sričių specialistai. Išsamūs tyrimo duomenys apie specialistų pagalbą tenkinant klientų specialiuosius (ugdymo, slaugos ir globos) poreikius pateikti 12 priede. Kategorija „valgymas ir gėrimas“ atskleidžia, kad šį poreikį dažniau arba rečiau tenkina visų sričių specialistai. Daugiausiai šioje srityje padeda specialieji pedagogai ir auklėtojos: padeda arba moko atsigerti ir pavalgyti. Tačiau ne

visi specialieji pedagogai tenkina šį poreikį. Tai įrodo teiginys: *...Dabar mes mitybos procese nedalyvaujame... Socialiniai pedagogai maitinimosi poreikį tenkina rečiausiai:*

...Dėl valgymo ir gėrimo irgi nesusiduriu..., ...nemaitinu ir negirdau..., ...palaikai šaukštą. Jeigu visiškai nevalgo, žinoma, maitini..., ...tenka pamaitinti. Ir aš maitinu...

Slaugytojų pagalba šioje srityje labai skiriasi: nuo *...mes nemaitinam...* iki *...Maitinam, kurie nepavalgo. Ir pusryčius maitinam, ir pietus maitinam. Vienas su gastrostoma, tai jam yra specialus maistas tiesiai į skranduką...*

Tačiau visos slaugytojos girdo globotiniams vaistus, ko nedaro kitų sričių specialistai, taip pat dalis slaugytojų sudaro meniu. Analizuojant duomenis paaiškėjo, kad visų sričių specialistų veiklos persipina tarpusavyje maitinant neįgalų ir padedant atsigerti.

Šlapinimosi ir tuštinimosi poreikius specialieji pedagogai tenkina retai:

...kur sunkiau judantis vaikas yra, padedi nueiti iki tualetu, atsisėst ant unitazo..., ...tenka kartais ir pampersą pakeisti. Kai prisikrovė, tai pavyzdžiui dirbi vienas, nu ką darysi, nelaukysi taip...

Dažniau jie ugdo higieninius įgūdžius (*...tualete kaip, pavyzdžiui, naudotis popierium, kaip užpakaliuką valyti...*). Auklėtojoms taip pat tenka keisti sauskelnes ir sodinti vaikus ant puodelio (*...Viena šeimininkėlė nespės vien ant puodų sodinti. Tai jau čia tą darbą išeina dirbti...*). Socialiniai pedagogai (*...Jeigu yra kažkokia tai situacija, jeigu nėra kam, taip...*) ir slaugytojos (*...kartais ir sauskelnes pakeičiam...*) taip pat retai tenkina šlapinimosi ir tuštinimosi poreikius. Slaugytojų pagalba šio poreikio tenkinime skiriasi nuo kitų specialistų tuo, kad jos dar teikia medicininę pagalbą ir skiria sauskelnes globotiniams.

Saugios aplinkos palaikyme dalyvauja visų sričių specialistai. Tai patvirtina subkategorijos „nuolatinė priežiūra“ teiginiai:

...Pačiom, saugoti vaikus tenka..., ...mums įaugę į kraują yra, kad aplinka turi būti saugi..., ...einam ištiesai ir pasižiūrime... Taip pat visi specialistai seka, kad aplinka, kurioje būna globotiniai, būtų saugi (...baldeliai pagal ūgį pritaikyti, apšvietimas atitinkamas, kad nebūtų kokio elektros prietaiso, kad nebūtų rizikingų vaikų sveikatai daiktų, kad būtų tvarkinga elektros įranga, aštrių kampų nebūtų, daiktų aštrių grupėj...).

Esant savi/agresijos priepuoliui, ugdymo specialistai, socialiniai pedagogai dažniausiai naudoja psichologines ramino priemones:

...Jį tada reikia prispausti prie savęs, apkabinti ir kuo smarkiau prispausti prie savęs, kad jisai nusiramintų). Slaugytojos čia padeda, kai reikia intervencijos iš šalies (...Tada kviečiam policiją, kviečiam greitąją, vežam į psichiatrijos ligoninę...).

Esant rimtesnėms kvėpavimo problemoms neįgaliesiems padeda slaugytojos, kitų sričių specialistai nedalyvauja.

Neįgaliųjų higieninių įgūdžių ugdyme dalyvauja visi specialistai – primena, kad reikia nusiplauti rankas, moko kaip teisingai valyti dantis, specialieji pedagogai ir auklėtojos padeda nusiprausti. Dalis slaugytojų globotinius mudo, plauna galvas, karmo nagus, valo dantis. Apsirengiant ir nusirengiant globotiniai naudojami visų specialistų pagalba. Kaip rengtis, moko tik ugdymo specialistai – specialieji pedagogai ir auklėtojos.

Darbo ir žaidimo veiklą daugiausiai palaiko specialieji pedagogai ir auklėtojos – žaidžia didaktinius, stalo, judriuosius, kūrybinius, muzikinius žaidimus; dalyvauja popamokinėje veikloje – organizuoja šventes, išvykas. Socialiniai pedagogai prisideda prie veiklos palaikymo, žaidimų, renginių, bet ne visi dalyvauja juos organizuojant. Slaugytojos dalyvauja popamokinėje veikloje kaip lydintys asmenys: *...Būna šventės, visur dalyvaujam..., ...Būna ekskursijos, mes kaip medikai irgi turim dalyvaut...*

Su neigaliaisiais komunikuoja visi specialistai – komunikuojama gestais, mimika, ženklais, bendraujama trumpais sakiniais. Bendravimo problemas sprendžia tiek ugdymo, tiek socialinės srities ir slaugos specialistai.

Iš specialistų anketinės apklausos buvo nustatyta, kad visų sričių specialistams tenka padėti globotiniams naudojantis techninės pagalbos priemonėmis. Interviu metodu šie duomenys buvo papildyti. 13 priede pateikti duomenys atspindi, kokias techninės pagalbos priemones naudoja specialistai, padėdami judėjimo problemų turintiems globotiniams.

Neįgaliųjų vežimėliais dažniausiai vėžina specialieji pedagogai ir slaugytojos. Ugdymo specialistai padeda neįgaliesiems naudotis vaikštynėmis, naudotis specialiais maitinimui skirtais įrankiais. Slaugytojos naudojami specialiais keltuvais maudydamos globotinius. Socialiniai pedagogai, skirtingai nuo anketinės apklausos, pasisakė nedalyvaujant teikiant pagalbą techninės pagalbos priemonėmis. Visi specialistai padeda esant judėjimo problemų - globotinius lydi, prilaiko už rankos (žr.12 priedą).

Respondentų pasisakymuose apie pagalbą esant lyties raiškos problemoms išryškėjo, kad visiems specialistams tenka spręsti viešos masturbacijos problemą (*...nukreipi dėmesį tiesiog kitur..., išmokyti vaiką, jeigu yra poreikis, tai daryti socialiai priimtina forma...*). Mergaitėms tvarkytis lyties raiškos problemas (paduoti kontraceptikus, padėti susitvarkyti menstruacijų metu, aiškinti jų simptomus) padeda slaugytojos.

Kokybinė duomenų analizė rodo, kad specialiosiose globos bei ugdymo įstaigose esantys asmenys turi daug gyvybinių ir socialinio funkcionavimo poreikių, jų poreikių tenkinimas reikalauja įvairių specialiųjų kompetencijų. Specialistų veiklos dubliuoja vienas kitas visų poreikių, išskyrus kvėpavimo problemų sprendimo, tenkinime.

2.8. Specialistų profesinių kompetencijų derinimo ypatumai

Siekiant visapusiškiau apibūdinti specialistų profesinių kompetencijų derinimo ypatumus, domėtasi pačių respondentų nuomone apie savo darbo pobūdį, kokie jų atliekami darbai neatitinka konkretaus specialisto pareigybinių nuostatų.

Visų sričių specialistai pripažino atliekantys ne tik jiems pagal pareigybines instrukcijas priklausančius darbus. Tačiau jie šio fakto neakcentuoja, o priima kaip natūralų darbo procesą teikdami pirmenybę globotinių poreikių tenkinimui:

...ta pagalba auklėtojom, tai aš manau, kad į mano pareigybes neįeina, bet tenka... ; ...paprasčiausiai į tas instrukcijas nesigilini, o darai tai, kas tam vaikui būtiniausia yra tuo momentu... (specialieji pedagogai); ...tenka atlikti, kurie nepriklauso..., nes ir būna nespėja šeimininkėlė ir pampersus keisti, ir praustis padėti, ir rankas plauti, ir veidą prausti, ir šukuoti, ir vaikų sveikatą stebėti...;...labai nežiūrime, kad jeigu va čia tavo pareigos, kad čia tu eini valyt, tai čia kitas to ir nedarys. Taip nėra... (auklėtojos); ...tiesiog neskirstai, kad tavo darbelis toks, mano gal būt kitoks...; ...man nepriklauso kaip šeimininkėlei apiplaut ar dar kažkas tai, yra man tekę.., (socialiniai pedagogai); ...tvarkyti neįgalumus ir visa kita aišku būtų socialinio darbuotojo, kaip ir, darbas, bet visą laiką darė slaugytojos ir dabar daro..., ...pažymų visokių išėmimas... (slaugytojos).

Specialistų pasisakymai apie profesinės veiklos visapusiškumą patvirtina, kad jų darbas reikalauja įvairių integruojančių kompetencijų:

...ir aprenkti jeigu reikia, ir pamaitinti, ir viską turi jis mokyt....visokių darbų mes čia dirbam ne tiktai ugdomąją veiklą..., ...viską be išimties..., ...atliekam darbus pradedant socialinio darbuotojo padėjėja, baigiant specialiuoju pedagogu..., ...maitinam, į tualetus vedam, aprenčiam, nurengiam jeigu reikia, į lauką išvedam... (specialieji pedagogai); ...vaikų ugdymas ir žiūrėt, kad kiekvienas dirbtų pagal grafiką, eitų į procedūras, ir maitinimas... (auklėtojos); ... Nuo netgi pavalgymo, paplovimo neįgaliųjų iki strateginių klausimų, įstatymų ruošimo. Dirbi viską absoliučiai..., ...Tu čia esi viskas – ir mama, ir tėtis, ir pilietis, ir baudėjas vadinamas ir dar kažkas..., ...Čia tik kompleksinis darbas. Kaip šeimoj – negali mama, gali tėtis. Čia nėra taip, kad atskirti, jis tik ugdyt, o aš čia tik užpakalį valysiu. Tu turi ir paugdyti, ir pavalgyti... (socialiniai pedagogai); ...Medikas iš visų pusių: ir turi pirmą pagalbą suteikt, ir atlieki procedūras, ir eini kalbi, ir dokumentacija visa, ir su gydytoju darbas. ..., ...tenka ir mum čia dirbti visus darbus... (slaugytojos).

Respondentai dalyvauja ne vien išvardintų globotinių socialinės srities bei gyvybinių poreikių tenkinime. Ugdymo specialistai, socialiniai pedagogai dar teikia daugiau slaugos paslaugų, o slaugytojai – socialinių paslaugų, taigi jų kompetencijos šiose srityse dar platesnės. Ugdymo, slaugos ir globos perkeliamosios kompetencijos atsispindi respondentų pasisakymuose apie kasdieninį savo darbą.

Socialiniai pedagogai ugdo globotinių kasdieninio gyvenimo įgūdžius (*...jeigu įsijungi lygintuvą, lygini rūbelį, kam įdomu, kas prieina, pasižiūrime iš toliau – šilčiau, iš arčiau – karščiau. Supažindini su tuo jeigu kelia tai smalsumą, kad nebūtų tokio bereikalingo smalsumo...; ...Mes tikrai stengiamės pamokyti, ką daryti...), slaugytojai – higieninius įgūdžius (*...aiškinama apie muilą, lipdukus, jeigu gaunam iš sveikatos centro, dalinam...), praveda sveikatos pamokėles (...pravedam sveikatos pamokėles, valandėles. Ir salėje būna kažkokie renginiai: Sveikas, rudenėli, arba Kaip mes mokomės valytis dantukus. Einam ir mokinam tuos su negale vaikus kaip valyti dantukus arba įprastas higienos priemonių pamokėles, dvyliktokėm ar ten dešimtokėm paskaitas kaip naudotis higieniniais įklotais, kokios pasekmės nuo pirmų lytinių santykių...; ...Eini ten kalbi kaip valytis dantukus, plautis rankytes, tokias elementaresnes, lengvesnes formas, ką vaikai supranta...), moko kitų sričių specialistus globotinių sveikatos priežiūros (*...turi apžiūrėt pamokint, kad pragulų nebūtų...).***

Ugdymo ir slaugos specialistai teikia globos paslaugas – lydi globotinius į procedūras, pas gydytojus (*...į procedūras padedam nueit..., ...palydi iki autobusiuko..., ...berniukas ranką susilaužė. Greitąją pagalbą iškvietėm, palydėjau... (specialieji pedagogai); ...dažnai vežioju vaikus iš gydymo įstaigos į gydymo įstaigą, ...važiuojam konsultuotis, guldėti į lignoninę... atvedam pas gydytoją, kad ji nuosekliau apžiūrėtų... (slaugytojos)), konsultuojasi su tėvais (*...Jeigu pastebim sveikatos pokyčius, yra tariamasi su tėveliais.. (auklėtojos)). Specialieji pedagogai tarpininkauja, bendradarbiauja su ugdytinių globėjais, mokyklos mokytojais (...bendravimas su globėjais tarkim, kad ir telefono kortelę juk jiems reikia nupirkti pakeisti, mokyklos su mokytojais bendravimas...).* Slaugytojos*

rūpinasi ir prižiūri vaikų rūbelius (...vaikas atvežtas savaitei, neparuošta nei rūbelių, nei nieko,... negali prisiskambinti, kartais važiuoji dėl tų rūbelių, net kartais būna kad vežies namo ir skalbi...).

Specialieji pedagogai seka ir fiksuoja ugdytinių sveikatos būklę (...sveikatos pokyčius fiksuojame kiekvieną dieną. Turime perdavimo sąsiuvinius ir tenai rašome, kas kam buvo. Pavyzdžiui, vaikui užaina neurotiniai priepuoliai, sakykim. Tuoj pat fiksuojame, surašome, kas iššaukė, kokia priežastis, kas vyko ir kaip vaikas nusiramino...), kartais tenka pamatuoti temperatūrą, sekti kvėpavimą (...kiekvieną dieną reikėjo netgi kelis kartus į dieną fiksuoti sveikatos pokyčius. Ten matuoti temperatūrą, žiūrėti ar normaliai kvėpuoja ar nedūsta ir taip toliau... ..Pavyzdžiui, vaikui temperatūra, irgi tuoj pat rašome, nuo kada sukilo, kokie požymiai, tuoj pat pranešam medicinai...)). Dalis socialinių pedagogų slaugo sergančius globotinius (...Kai serga ir nugarytę paglostai, ir pamasažuoja truputuką, ir apkloji..., ...Vaistukai, arbatutės, tai kas yra taikoma ir šiaip vaikams..., ...prie slaugos prisidėti tenka, ar susirgo auklėtoja, ar dar kažkas tai...)). Auklėtojos teigia neigaliųjų slaugyme nedalyvaujančios (...nieko mes negalim daryti..., ...Dabar ypač pagal naujus tuos įstatus, ničnieko...), tačiau teikti pirmąją pagalbą yra tekę visų sričių specialistams. Dažniausiai tenka padėti ugdytiniams epilepsijos priepuolių metu (...greitai iškviečiam mediciną, paguldom ant čiužinio, jinai paguli... (specialioji pedagogė); ...kviečiam medikus, kviečiam tėvus arba greitąją..., ...Čiupau greitai ant rankų, pasiguldžiau ant lovos, ant šono vaiką ir kviečiau seselę iš apačios ir greitąją iškvietėm vaikui... (auklėtojos); ... stebėti vaiką, paversti jį ant šono ir taip toliau, jeigu yra epilepsijos priepuolis, kad nepaspringtų..., ...stengies nutempt vaiką nuo kompiuterio, paguldyt ar ant sofos, ar ant žemės blogiausiu atveju, guldai ant šono pagal visus reikalavimus... (socialiniai pedagogai)), rečiau traumų, kraujavimų atvejais (...krito į suoliuką ir čia persiskėlė galvą. Tai tada, kol atėjo medikai, reikėjo užspausti tą vietą nes kraujas bėgo... (specialioji pedagogė); ... kai vaikui buvo iš nosies kraujas bėgęs... (socialinė pedagogė)) ir labai retai neįgaliajam užspringus (...Mergaitė užspringo dešrele, didele. Jinai stambi, vos ne su manim lygi buvo. Už koju ir taip žemyn. Ir viskas atrkrito... (specialioji pedagogė)).

Vaicekauskienės (2005) tyrimo duomenimis, visų pensiono darbuotojų (100 proc.) požiūris į bendradarbiavimą teigiamas, pripažįstama, kad būtina derinti veiksmus norint pasiekti gerų rezultatų. Išanalizavus tiriamųjų atsakymus matyti, kad respondentai akcentuoja savo įstaigų įvairių profesijų specialistų komandinio darbo būtinumą ir jo privalumus savo darbe: pagalba vienas kitam, teigiama atmosfera, kokybiškas darbas, pasitikėjimas vienas kitu:

...Bendradarbiavimas čia yra neišvengiami dalykai. Pradedant nuo med. sesers slaugytojos, baigiant visais kitais. Jeigu yra problemos, aš turiu kreiptis, kažkur tai prašyt, čia komanda yra, komandinis darbas... (specialieji pedagogai); ...pats geriausias yra komandinis darbas, kai nedirba vienas sau, kitas sau, trečias sau. Ir kokybiškas būna tada darbas, ir atmosfera būna grupėje kitokia su vaikais, su tėvais, kada vyksta komandinis darbas, pasitikėjimas viens kitu... (auklėtojos) ...jeigu yra kažkokios bėdos, problemos, tai visada yra bendradarbiai, yra kolegos, specialistai...;...esam tokia kaip komanda, daug kas pastebėjo... (socialiniai pedagogai) ...Mes tiesiog esam visi komanda.... (slaugytojos).

Išsamesni duomenys apie specialistų nuomones, susijusias su kompetencijų derinimu, pateikti 14 priede.

Kokybinė duomenų analizė rodo, kad visų sričių specialistų veiklos persipina neigaliųjų ugdyje, globoje, slaugoje, tai patvirtina jų teiginius, kad profesinėse veiklose derinamos visos šios paslaugos.

2.9. Problemų, išylančių specialistų darbe ir profesinio tobulėjimo ryšys

Kompetencijos sąvokai priskiriamas sugebėjimas lanksčiai spręsti problemas ir prisitaikyti prie aplinkos sąlygų (Waters, Sroufe, 1983). Tęsiant tyrimą mėginta giliau išsiaiškinti neigaliųjų

globos ir ugdymo įstaigose dirbančių specialistų patiriamas problemas, kurias respondentai išskiria kaip kritines situacijas, esminius sunkumus, kuriuos jiems sudėtinga išspręsti tenkinant neįgalųjų specialiuosius poreikius ir kaip jos susiję su konkrečių žinių, įgūdžių, kompetencijų poreikiu.

Visų sričių specialistams aktualiausi vidiniai išgyvenimai. Jie susiję su įvairiomis sritimis. Naujas darbuotojas visų pirma susiduria su įvairiais išgyvenimais, nes neturi darbo patirties. Bakk, Grunewald (1998) pastebėjimą, kad daugelis žmonių, kurie pradėjo dirbti, neturėdami bendravimo su neįgaliaisiais patirties iš pradžių jaučiasi netvirtai, patvirtina auklėtojos teiginys:

...Pradžioj tai išvis chaosas pirmus metus. Tiesiog nežinai, nuo ko imtis, nes remies knygom, o ten visai ne taip... Socialiniai pedagogai prisimena savo darbo pradžią: ...pradžia buvo sunki, kaip ir reikėjo tikėtis. Išbandinėjo labai. Buvo ir tokių kritinių situacijų savy..., ...Dieve, galvojau, kaip reikia eutanazijos, o daugiau pagalvojau – tai ne tam vaikui reikia eutanazijos – iš gailėsčio tiesiog, ne dėl to, kad bjauru, ar dar kažkas, tai man reikia, tai mano problema, aš blogai jaučiuosi, jis gerai jaučiasi. Negali pakeist situacijos – pakeisk požiūrį į tą situaciją... Slaugytojos mano, kad ...Čia viskas ateina su laiku, su praktika..., ...Čia kai naujas jaunas žmogus ateina, turbūt išsigąsta. Ir man buvo pati pradžia sunki, man kažkas atrodė košmariška, bet su laiku pripranti...

Pastovią emocinę įtampą globos ir ugdymo įstaigose patiria visų sričių specialistai. Tai iliustruoja tokie jų teiginiai:

...atsibudau ketvirtą valandą ryto nei iš šio nei iš to. Ir ateina man į galvą apie tą vat vaiką, pavyzdžiui, kaip geriau padaryti..., ...Daugiausiai dėl elgesio ir emocijų sutrikimo mums tenka didžiausias rūpestis..., ...elgesį ir emocijas kaip valdyt, na šitai yra nenuspėjama. Vienam vaikui tas metodas tinka, kitam vaikui tas visai netinka.. (specialieji pedagogai), ...čia jau mes labai, net prakaito lašelį matom. Nes būna ir priepuoliai.. (auklėtojos), ...tikrai būna tų situacijų, kad tikrai kartais nežinai, na kaip dabar elgtis, ar šaukt, ar ramiai pasakyti..., ...Savo tų emocijų, ką tu nori, tą galvok, bet tu turi priimti..., ...eini į darbą, turi žinoti, kad tavo kiekvienas veiksmas bus išnagrinetas per padidinamąjį stiklą. Ir tu paglostęs vaiką, negali būti tikras būti neapkaltingas seksualiniu priekabiavimu. Jeigu suvažinėjo mergaitę, mamos į teismą nepaduos. Jeigu mūsų vaikas išpultų šitaip..., ...žodžiu, be komentarų daugiau, kas būtų.. (socialiniai pedagogai), ...tai yra sunkiausia, kad turi jį priimt tokį, koks jis yra ir bandyt apžaišt į tą gerą pusę..., ...kiekvieną dieną tu nežinai, kokia diena tau bus, nes jie epilepsija krenta. Gerai, kad tuo momentu tu būsi ir spėsi ir nežinai, kaip pasibaigs... (slaugytojai).

Kaip matyti iš respondentų pasisakymų, dažniausiai emocinė įtampa susijusi su bendravimo su neįgaliaisiais ypatumais ir problemomis bei dažnai pasitaikančiais epilepsijos priepuoliais globotinių tarpe.

Specialistai labai dažnai patiria nesaugumo, bejėgiškumo jausmą dėl neprognozuojamo, agresyvaus klientų elgesio. Tai iliustruoja jų pasakojimai. Prisimena specialieji pedagogai:

...tiesiog mane pradėjo draskyt, tempia mane ir viskas, tempia – einam iš čia..., ...aš supratau, kad negali numatyt to galutinio rezultato. Tu jį numatai vienaip, o visai būna kitaip. Ir taip būna labai dažnai tokių situacijų. Mes numatom kitaip, rodos, įdirbis yra įdėtas ir pakartota..., ...Pačios jo bijom... Socialiniai pedagogai pasakoja: ...agresijos priepuoliui ištikus yra stipresnių vaikų ar apsauginis, tiesiog nuramint, paguldyt ant žemės, bet bijo vien dėl to, kad jisai taip lengvai nenusiramina. Jo nelaiikysi va taip visą naktį ant žemės. Jisai tiesiog kai jį paleisi, išdaužys viską..., ...Jis tiesiog įsikimba į užuolaidas, žiūri į mane ir sako: aš plėšiu, tu man duosi tą? Sakau: ne, neduosiu. Jis sako: aš plėšiu, ir jis pradeda plėšt..., ...Mes net nežinom, kur toliau kreiptis pagalbos...Slaugytojai dalijasi savo patirtimi: ...Tu jam gali ir gerai pasakyti, kitą kartą jis tau gali ir kumščiu duoti..., ...Jaučiasi nesaugiai nei darbuotojai, nei vaikai, nes neaišku, ką jie gali padaryti..., ...pasidaro nevaldomi. Eina, daužo, muša, žalojasi..., ...Būna visko, ir iškolioja..., ...tu nežinai nei ką daryt, nei kur kreiptis...

Dėl ugdytinių elgesio tenka patirti kitų nemalonių išgyvenimų. Tai išryškėjo specialiosios pedagogės pasisakyme:

...susikišdavo pusę vystyklo ir ištraukia su smarve tokia, su vėmalais, su viskuo. Tai ir nehigieniška ir kitiems tiem vaikam..., ...sekundžių momentu numetė savo šlepetę, kojine ir į burną, ir įkiša visą kojine ir ištraukia šlapią...

Stresinių situacijų neišvengia nei vienos srities specialistas. Auklėtoja prisimena smarkiai sukrėtusį atvejį ugdytinio priepuolio metu:

...jam lūpos pamėlynavo, pradėjo visas drebėti ir toks visas, atrodo kaip miršta, tas priepuolis. Tai toks buvo bausis man stresas, ant rankų vaikas... Socialinis pedagogas patyrė stresą dėl globotinio elgesio: ...Jisai eidavo, pykdavo, atsiveda vyr. sesele, priimkit, o tai ką nors padarys, tai langus išdaužys, tai dar ką nors. Na priimi vieną kart. Kitą kartą kita darbuotoja atėjusi vėl... Slaugytojai dažniausiai prisimena kritines situacijas, susijusias su neprognozuojamu globotinių elgesiu (...pradėjo vienas: šoksiu pro langą..., ...dalini vaistus, tau į kabinetą įėjo, capt pasiėmė tris dėžutes ir išbėgo. Ir ką daryt. O visi vaistai psichotropiniai, stiprūs, ne vitaminai...) ir sveikatos problemomis (...Būna priepuoliai kad užsitiesę, nežinai ką daryti..., ...kiekvieną dieną tu nežinai, kokia diena tau bus, nes jie epilepsija krenta. Gerai, kad tuo momentu tu būsi ir spėsi ir nežinai, kaip pasibaigs..., ...Gydymo įstaigos išvis: ai čia tokie ir anokie, jūs pas mus jau gulėje, kur čia mes jumis dėsime. Paskambini į greitąją – ar kraujuoja? Jeigu nekraujuoja, mes nevažiuosim..., ...aš praktikos turėjau su tracheostomom, aš nebijojau tą daryt. Iš tikrųjų buvo sudėtinga ją įvesti, niekas tau nepadeda ir tas vaikas išsigandęs, kolegės išsigandusios. Reikėjo sukcentruotai, greitai, nebijoti...).

Vienos slaugytojos pasisakyme išryškėjo psichologinis išsekimas:

...tie vaikai turintys negalę, jie kaip vampyrai, ta prasme iš tavęs energiją traukia...

Ne mažiau svarbios išskylančios etinės, moralinės problemos bendraujant su vaikų globėjais, tėvais:

... „kai nėra dėdės, ji man sako - paieškok man kauliuko“... Tai aš tada.... nežinau, man buvo šiurpas, aš viską jai išsakaiu: prašau pas mus daugiau nesilankyti jeigu nenorit būti patraukta baudžiamojon atsakomybėn. Ji buvo labai įnoringa globėja, visada mus kaltindavo, kad ta mergaitė neišmokyta nusivalyti užpakalio, kad ten prikakojo į kelnes. Vaikas kaip vaikas. Viskas gerai. Tai va ta buvo man didžiulė kritinė situacija ir mane tiek pritrėkė, ir kaip gali nepažinti, žodžiu tokia inteligentiška moteris... (specialioji pedagogė), ...Kitą kartą su vaikais gerai viskas išėina, tvarkoj, o su tėveliais būna problemos. Prigalvoja, tokių poreikių atsiranda, nerealių, iš lubų, kad nežinai nei ką sakyti, nei ką daryt... (auklėtoja); su gydytojais: ...buvom nuvežę su skaudančia tokia ištinusia koja ir daktaras sako: o kaip jisai jums pasiskundė? Sakau: daktare, jis nekalba. Tai kokios jums problemos? Sakau: daktare, tai yra humaniškumas, tai yra žmogiškumas. Jeigu pas vaiką koja ištino dvigubai didesnė ir jis negali pasakyti, tai ką, reiškia – tam vaikui amputuokim tą koją tada?... (slaugytoja).

Specialistai akcentavo kitą problemą, išskylančią dirbant su neigaliaisiais ir sukeliančią vidinius išgyvenimus – nežinojimą, kaip spręsti lytiškumo problemas:

...Kai dirbo su juo šeiminkėlė, buvo su juos susidūrus, kažkaip susitvarkydavom, liepdavo eit į tualetą, ten atlikt ir pareit, tada jis ramesnis būna kažkokį tai laikotarpį.. (specialusis pedagogas); ...Kaip ir reiktų jau kalbėt ir su tėvais, bet kol kas tyla. Tokia tema dar nežinom kaip pradėti, nors jau reiktų kalbėti... (auklėtoja);...Iš tikrųjų šita problema yra didelė ir sprendimo kol kas nėra... (slaugytoja).

Respondentų pasisakymai patvirtina Vaicekauskienės (2005) tyrimo išvadas, kad darbuotojams, dirbantiems su neigaliaisiais, seksualinių problemų sprendimui trūksta psichologinio pasirėngimo, praktinių įgūdžių, medicinos žinių.

Vidiniai išgyvenimai gali būti susiję su emociniu prisirišimu prie ugdytinio. Tai įrodo specialiosios pedagogės teiginiai:

...labai artimi santykiai darbuotojų su vaikais ir gal tai yra ne labai iš tikrųjų gerai, nes kartais kai peržengia tas ribas..., ...pedagogams būna didelė trauma kada ar įsivaikina vaiką, ar į kitą grupę vaikas iškelyamas yra. Vat čia yra didelė problema iš tikrųjų, kad kaip atsieti tuos dalykus...

Įtampą darbe didina neužtikrintumas dėl darbo vietų:

...jeigu dabar sumažins etatus, tai ugdyto praktiškai pas mus neliks, tokio kaip ugdyto, bus tik priežiūra. Jeigu mes liksim keli specialieji pedagogai, ugdyto kokybė nukentės..., ...Jeigu vienas žmogus, dabar va dirbsim su 8 mažais vaikais, visa ugdyto veikla vienam žmogui... (specialieji pedagogai), ...Sunkus laikotarpis pas mus dabar. Tuoj dvidešimt aštuoni etatai susimažins, mes nežinom, turėsime darbą, ar ne... (socialinis pedagogas). Tačiau patys specialistai pageidautų daugiau darbo vietų: ...Norėčiau, kad dirbtų daugiau slaugytojų, vat to tai norėčiau, nes mums čia trūksta iš tikrųjų medicinos personalo..., ...Čia slaugytojos reikia, aš sakau, septynias dienas per savaitę ir trisdešimt

vieną dieną per mėnesį... (slaugytojos); ...norėčiau, kad dar atsirastų ergoterapeutas, kuris visus tuos savarankiškus vaikus mokytų... (auklėtoja).

Didelis darbo krūvis akcentuojamas slaugytojų pasisakymuose:

...Slaugytojos yra apkrautos tiek, kad jau kartais ir per daug būna, bet nėra kam pasiskųst, dirbi ir veži, ir velki..., ...visur skaičiuot, skaičiuot, skaičiuot... tokie gal smulkmeniškai atrodo, bet labai daug tokių darbelių ir labai viskas maišosi...

Akcentuojami ir materialinės bazės trūkumai:

...Savo kasdienėje veikloje aš pasigendū tokio paprasčiausio dalyko – priemonių savo vaikams. Jos labai brangios, įstaiga neturi iš ko pirkt ... (specialioji pedagogė); ...Norėtusi geresnės bazės... (socialinė pedagogė); ...Šiaip gal reiktų geresnės aparatūros. Tokią, kokią turim kraujo paėmimui, tokia gal galima daryti normalioj mokykloj... (slaugytoja).

Gebėjimui spręsti įvairias problemas labai svarbus veiksnys yra specialistų žinios, išmanymas savo darbe. Todėl gilintasi, kokių konkrečių darbinių žinių specialistams trūksta ir kaip jie vertina savo profesines galimybes. Iš respondentų pasakojimų paaiškėjo, kad labiausiai jaučiamas kompetencijų plėtojimo poreikis psichologijos ir psichiatrijos srityse, susijusiose su globotinių specialiaisiais poreikiais, bendravimo ypatumais su neįgaliaisiais, lytiškumo problemų sprendimu:

...kad būtų kokie apmokymai, kaip spręsti masturbacijos problemas, tai visi supranta, kad reikia, bet kol kas nėra nieko padaryta, kad mokinti..., ...kaip elgtis su tais vaikais lytiškumo problemas sprendžiant..., ...Psichologinių žinių daugiausiai trūksta..., ...būtų įdomu, kad kas papasakotų, kai vaikas susierzina ką reiktų daryti..., ...norėčiau labiau plėsti žinias su mokyklinio amžiaus vaikais... (specialieji pedagogai); ...Čia daugiausiai tikriausiai ir literatūros trūksta, kaip su tokiu vaiku dirbti su lytiškumo problemom, kaip jam aiškinti... (auklėtoja), ...auklėtojom visgi sakyčiau trūksta tokių žinių apie tuos specialiujų poreikių vaikus, nes visgi jos dauguma yra baigusios arba pradinį arba ikimokyklinį ugdymą. Na lanko tuos seminarus, bet trūksta žinių... (specialioji pedagogė), ...kartais mažai žinių ir apie tuos vaikus. Atrodo, domiesi, skaitai, bet kažko vis tiek gal trūksta, apie juos pačius..., ...Ne visada užtenka irgi tų žinių, ko vaikams reikia pagal jų poreikius..., ...Esu buvusi tik vienam seminare, kur dėstė psichologas, atvykęs iš Vilniaus, Karmazas. Buvo labai naudingos ir įdomios paskaitos. Tai vat galėtų būt tokių psichologinių seminarų tikrai daugiau..., ...kad įlįst į vaiko sąžinę, širdį tikrai reikia tų gabumų kažkokių turėt ir vat tokie psichologiniai seminarai, manau, tikrai duotų naudos..., ...psichologų etatų niekas nesteigia, tai bent jau tokių žinių galėtų mums suteikti... ,...Įdomu būtų psichiatrijos žinios. Nes psichikos sutrikimai – pakankamai sudėtingi tokie dalykai... (socialiniai pedagogai); ...Žinių iš psichiatrijos pusės..., ...Labiausiai ko norėtusi, kad žinotum, ką daryt toj kritinėj situacijoj, kaip suvaldyti vaiką... (slaugytojos). Kitos sritys, kuriose specialistai norėtų gilinti savo žinias – informacija apie retus sindromus, susirgimus (...jeigu vaikui būna reta diagnozė, iš kur šaltinių ištraukti reiktų, jeigu kartais vaikui vienam, Nano sindromu mergaitė serganti... specialioji pedagogė), darbuotojų tarpusavio santykių tobulinimas (...Norėtusi tobulinti vis dėlto bendradarbiavimo ne įgūdžius, bet santykius gal, ne tiek kaip specialistui bet čia tarpusavio – kas auklėtojai, kas šeimininkėlei, kas man priklauso darbų suskirstymą... specialioji pedagogė), kitos siauros sritys (...kompiuterių priežiūroj reiktų dar žinių... socialinė pedagogė). Kadangi slaugytojos sudarinėja globotiniams dienos meniu, joms aktualios dietisto žinios (...Planuojami dietistai ruošti Šiaulių kolegijoje, tai planuoju studijuoti, tai kaip ir specializacija būtų..., ...Norėčiau diet.sesėms pavaduoti turėti kursus...).

Žinias ir įgūdžius specialistai sieja su praktine patirtimi. Tai patvirtina specialiųjų pedagogų pasisakymai:

...labai daug metų dirba ir po trisdešimt, ir po keturiasdešimt šitoj įstaigoj ir manau, kad jie tenkina vaikų poreikius, kadangi jau jie per tiek metų pažįsta vaikus ir žino ko jiems reikia..., ...per tiek metų man jų nebetrūksta..., ...Manau, turiu žinių. Ir stažas yra..., ...Aš esu praktikas, gal čia yra plusas..., ...iš praktikos pats randi visokių sprendimo būdų..., ...Neturėjus praktikos tos žinios greitai pasimiršta ir taip pat būna skirtingi atvejai, vienas toks, kitas toks..., ...Kai atsiranda kokia problema, tik tada matai, kad esi silpnas..., ...Reikia kažkokios kritinės situacijos, kad suprastum, kokių įgūdžių trūksta... Tos pačios nuomonės auklėtojos (...dirbi ir mokaisi iš tikrųjų, viskas iš naujo. Praktikos, aš galvoju, dar..., ...Daug ko nežinau, kiekvienas vaikas individualus, ir kiekvienas su savo charakteriu, ir prie kiekvieno turi prisitaikyt, ir prie kiekvieno rast priėjimą...), socialiniai pedagogai (...man tai daug dar trūksta, aišku, tų darbinių įgūdžių..., ...gal daugiau ne žinių, o įgūdžių trūksta panašiom situacijom kaip elgtis...) ir slaugytojos (...Aš manau, kad man daug praktikos trūksta..., ...Nemanau, kad ko tai trūksta. Nes yra patirtis, ir chirurgijoj dirbus ir visur ir visas tas žinias praktiškai galima čia pritaikyt...).

Profesinių žinių tobulinimo būdai, kuriuos renkasi specialistai, yra įvairūs – nuo savišvietos, knyginių žinių

(...pats gyvenimas priverčia, kad mes turim skaityt ar sudarant planus, ar dar kažką. Yra paskaitos įvairiausios..., ...Yra naujos technologijos, kompiuteriai, internetas, ir prašom mokytojai skaityti ir tobulinti savo žinias, ten visko yra..., ...Reikia paprasčiausiai noro turėti įsigilinti kas yra teikiama pačia naujausia metodine literatūra... (specialieji pedagogai); ...labiausiai gal trūksta tų visų žinių knyginių... (auklėtoja); ...ko trūksta, tai paimi knygą ir pasiskaitai... (slaugytoja)), konsultacijų (...Eini, klausi kažkokių tai žmonių, specialistų jau su vardais, sakykim, kad ir metodininkų ar ekspertų... (auklėtoja)) iki įvairių kursų, renginių, seminarų, konferencijų, išvykų į kitas įstaigas, šalis (...Savišvieta – vienas dalykas, bet išvažiavimai, renginiai yra visai kita..., ...tų žinių - tik tobulėk ir tobulėk, taigi lankai visokius seminarus, aišku naujovių kažką sužinai, kad vaikam būtų įdomiau kažkas tai..., ...pasimiršta aišku žinios, kas jam būdinga, kaip su jais dirbt, tai eini į kokią seminarą, biški pasiskaitai, pasikalbi su kuo nors..., ...Tobulinamės, tobulinamės, įvairūs kursai vyksta..., ...Manau, kad jas dar plėsiu, savo profesines galimybes, kelsiu kvalifikaciją darbe..., ...norėtuši pakeist tą kasdienybę šiek tiek daugiau, kokią ekskursiją, kažką pasižiūrėti..., ...buvau nuvažiavus į kursus Apple..., ...ateina į metus kartą dėstyti pirmąją pagalbą. Mums rodo kaip dirbtiną kvėpavimą daryti, nes mes bet kada galime susidurti su vat tokiu dalyku..., ...kad kuo daugiau būtų išvažiavimų, kad galėtum praktiškai pamatyti giminguose namuose..., ...Renginiai, išvykos, konferencijos, susijusios su tais vaikais yra tik į plusą, paskaitos, seminarai... (specialieji pedagogai); ...Kai nueini į gerą seminarą – o, kaip gerai, to niekad nežinojau..., ...visada reikia tobulėti, nes einam į priekį, pasižiūrėti kas ten užsienyje kitokio būna, skaityti, nes ne taip mes viską daug ir žinom. Gerai būtų, kad ir daugiau pamatytume kitų darbų, nes kai būni užsidares įstaigoj, nelabai ką ir matai kaip kiti dirba... (auklėtojos); ...Aš pati meno terapijos seminarus lankau... (socialinė pedagogė); ...Keliame, plečiam kvalifikaciją. Kiek sužinau, kai būna kažkokie tai kursai, ar tai paskaitos, tai visada stengiuosi nuvykt pasiklausyt..., ...Stengiuosi tikrai padalyvaut, kažką daugiau sužinot... (slaugytojos)) ir studijų universitete (...skaitai, visokie kursai, konferencijos. Ir visada kokias tik naujovė, kokios naujos knygos, viską skaitai, skaitai, skaitai. O dabar kad jau įkliuvau tai jau visai. Studentu vėl tapau... (specialioji pedagogė); ...po studijų universitete dar viskas tebėra nesena, tai man kažkaip nėra to tokio poreikio, kažką tai naujo vis tiek nieks nepasako... (slaugytoja)).

Specialistai sutaria, kad profesiniam tobulėjimui būtinas mokymasis visą gyvenimą

(...Kai pradėjau dirbti, niekad gyvenime negalvojau, kad reiks mokytis kiekvieną dieną..., ...Visą gyvenimą mokausi..., ...Žinių per daug niekad nebus... (specialieji pedagogai); ...žinių visada trūksta. Kad tų žinių nėra niekad per daug..., ...Ir dar be to aš, aišku, mokausi, tai irgi tuo pačiu papildau viską, nestoviu vietoj... (auklėtojos); ...Kažkiek reikia vis tiek tobulėti, nes viskas eina naujyn... (socialinė pedagogė); ...kuo daugiau mokinies, tuo daugiau to nori, tuo labiau trūksta to... (slaugytoja).

Respondentų pasisakymai patvirtino kiekybinio tyrimo duomenis: specialistų vidinės problemos dažniausiai susiję su neprognozuojamu ugdytinių/globotinių elgesiu, o per didelis darbo krūvis aktualiausias slaugos darbuotojams. Kokybinio tyrimo duomenų analizė parodė ir kitas vidinius išgyvenimus sukeliančias priežastis – darbo patirties stoka (nemokėjimas elgtis globotinių epilepsijos priepuolių metu, nesaugumas dėl jų agresyvaus elgesio, negebėjimas spręsti lytiškumo problemų), stiprus emocinis prisirišimas prie ugdytinių, nesusikalbėjimas su globėjais, tėvais, gydytojais. Tyrimo rezultatai patvirtina Emery, Vandenberg (2010) teiginį, kad specialieji pedagogai, intensyviai dirbdami su žymią negalę turinčiais, agresyviais asmenimis išgyvena nuolatinę emocinę įtampą.

Nepasitenkinimą darbu skatina išoriniai veiksniai: darbo vietų mažinimas, materialinės bazės trūkumai. Tam, kad problemos būtų sprendžiamos efektyviau, sumažėtų emocinė įtampa, problemų sprendimo kompetencijai plėtoti specialistai norėtų gilinti psichologijos, psichiatrijos žinias ir renkasi įvairius profesinių žinių tobulinimo būdus nuo savišvietos iki studijų universitetuose, išvykų į giminingas įstaigas ir pripažįsta, kad yra būtinas mokymasis visą gyvenimą.

Išvados

1. Teorinės analizės duomenimis, žymiai ir labai žymiai sutrikusios raidos asmenys turi nuolatinės slaugos, socialinės globos ir ugdymosi specialiųjų poreikių, susijusių tiek su gyvybinės veiklos palaikymu, tiek su pagalba jų asmeninio ir/ar socialinio gyvenimo srityse (judėjimo, bendravimo, darbo ir žaidimo, lyties raiškos), nes jie beveik arba visiškai negali patenkinti savo pagrindinių gyvybinių ir kt. poreikių. Specialistai, kurie tenkina neįgaliųjų poreikius, rengiami specifinei pasirinktos srities profesinei veiklai: specialieji pedagogai – tenkinti specialiuosius ugdymosi poreikius, socialiniai pedagogai – tenkinti globotinių socialinius poreikius, rūpintis jų socialine ir teisine apsauga; slaugos specialistai – vertinti ir tenkinti neįgaliųjų gyvybinius poreikius.
2. Tyrimo duomenimis, dauguma specialiosiose globos bei užimtumo įstaigose dirbančių specialistų, jų teigimu, teikia paslaugas žymiai sutrikusio intelekto bei psichikos sutrikimų turintiems asmenims, rečiau – turintiems judėjimo negalių asmenims; daugiau nei pusei šių globotinių būtinos nuolatinės priežiūros ir socialinės globos, trečdaliui – nuolatinės palaikomios slaugos paslaugos. Specialiųjų pedagogų, auklėtojų ir socialinių pedagogų funkcijos globos ir užimtumo įstaigose apima ne tik tą specifinę profesinę veiklą, kuriai jie buvo rengiami aukštosiose mokyklose, ir kurią apibrėžia jų pareiginiai nuostatai, bet ir nebūdingas pareigybei funkcijas. Slaugytojų profesinė veikla, tenkinant neįgaliųjų gyvybinius, saugios aplinkos, judėjimo poreikius atitinka jų išsilavinimą (slauga) ir pareiginius nuostatus, tačiau didžioji dalis iš jų, kaip ir specialieji ar socialiniai pedagogai, tenkina kai kuriuos neįgaliųjų ugdymosi, globos poreikius. Kitaip tariant, beveik visi specialistai savo profesinėje veikloje dubliuoja vieni kitų funkcijas, tenkindami neįgaliųjų ugdymo, globos, slaugos ir užimtumo poreikius.
3. Analizuojant specialistų nuomonę apie jų profesines veiklas, išryškėjo, kad jie iš esmės patenkinti savo darbu: jiems svarbu gebėjimas kompetentingai atlikti savo pareigas, padėti neįgaliesiems. Kita vertus, specialistų apklausa parodė, kad esama ir problemų, kurios kelia jų nerimą ir/ar nepasitenkinimą: darbo patirties neturėjimas, stokojama žinių ir gebėjimų orientuotis sudėtingose situacijose (globotinių epilepsijos priepuoliai, nesaugumas dėl jų agresyvaus elgesio, negebėjimas spręsti lytiškumo problemų, stiprus emocinis prisirišimas prie ugdytinių, nesusikalbėjimas su globėjais, tėvais, gydytojais).
4. Specialistų funkcijos globos ir užimtumo įstaigose reikalauja veiklos, kuriai jie nebuvo rengiami studijose; jie pripažįsta atliekantys daugiau paslaugų nei jiems priklauso pagal

pareigybinės instrukcijas, todėl dauguma iš jų pageidauja plėtoti profesines kompetencijas visose srityse – globos, ugdymo bei slaugos. Visų sričių specialistai, dalyvavę apklausoje, norėtų ne tik tobulinti savo srities specifinius gebėjimus, bet ir įgyti papildomų: etikos (pusė apklausoje dalyvavusių auklėtojų, specialiųjų pedagogų ir didžioji dalis socialinių pedagogų bei slaugytojų) ir teisės žinių (dauguma socialinių pedagogų, po trečdalį kitų specialistų); bendravimo su agresyviais neįgaliaisiais gebėjimų – specialieji ir socialiniai pedagogai bei slaugytojai). Specialistų nuomone, jiems svarbios ir perkeliamosios – bendravimo, ypač su neįgaliaisiais, bendradarbiavimo, nuolatinio mokymosi kompetencijos.

5. Pasitvirtino hipotezė, kad globos ir užimtumo įstaigose neįgalieji specialiuosius poreikius tenkinančių specialistų profesinė veikla apima gerokai daugiau funkcijų, nei reglamentuoja jų pareiginiai nuostatai, todėl specialistams kyla profesinių kompetencijų plėtojimo poreikių.

Literatūra

1. A. Kinderys (Ats. red.). (2001). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera.
2. Ambrukaitis, J. (2005). *Specialiojo ugdymo kaitos bruožai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
3. Andrašiūnienė, M. (2007). *Socialinio darbo terminų žodynelis*. Vilnius: Leidyba. Spauda. Prekyba.
4. Ankudavičius, L. (2003). Asmenų, turinčių fizinę negalią, poreikiai ir jų tenkinimo galimybės Kauno vaikų pensionate. *Specialiujų poreikių vaikų ugdymo ir gyvenimo kokybė*. Tarptautinės mokslinės konferencijos tezės (p. 15-17). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
5. Astapovičienė, E., Liaudanskienė, V., Viliūnienė, A. (2003). *Savarankiškumo formavimas buityje*. Vilnius: Viltis.
6. Bakk, A., Grunewald, K. (1998). *Globa*. Knyga apie žmones su intelekto negalia. Vilnius: Avicena.
7. Bartkuvienė, D., Semenišina, O. (2003). Pediatrinių problemų sprendimas. A. Prasauskienė (Red.). *Vaikų raidos sutrikimai* (p. 260-266). Kaunas: Kauno vaiko raidos klinika „Lopšelis“.
8. Bendrosios praktikos slaugytojas. Teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė (2004). Lietuvos medicinos norma MN 28. *Žin.*, 2004; Nr. 97-3597.
9. Bishay, A. (1996). Teacher Motivation and Job Satisfaction: A Study Employing the Experience Sampling Method. *Psychology, Journal of Undergraduate Sciences*, 3, 147-134.
10. Bydam, J. (2000). *Pedagogika*. Vilnius: Charibdė.
11. Bulotaitė, I. (2003). Ergoterapija. A. Prasauskienė (Red.). *Vaikų raidos sutrikimai* (p. 291-292). Kaunas: Kauno vaiko raidos klinika „Lopšelis“.
12. Cymru, C. (2000). *Tarp žmonių*. Vilnius: Apyaušris.
13. Chitty, K. K., Black, B. P. (2007). *Professional Nursing. Concepts & Challenges*. St. Louis, Missouri: Saunders elsevier.
14. Clifford, P.G. (1992). The myth of empowerment. *Nursing administration Quarterly*, 16,1-5.
15. Daniels, E., Stafford, K. (2000). *Atvirų visiems vaikams grupių kūrimas: specialiųjų poreikių vaikų integravimas: 2-6 m.* Vilnius: Gimtasis žodis.
16. Darbuotojai ir savanoriai vaikų globos įstaigose. Požymiai: darbuotojų kategorija, įstaigos tipas ir metai. *Statistikos departamentas prie LR vyriausybės*. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2047> (žiūrėta 2010-07-03).

17. Daugėla, M. (2004). Žmonių, turinčių sunkią fizinę negalę, darbinė veikla ir ją įgalinantys resursai. I. Baranauskienė (Sud.). *Socialinė parama neįgaliesiems išsidarbinimo situacijoje: mokslinės praktinės konferencijos pranešimų medžiaga (straipsnių rinkinys)* (p.65–74). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
18. Daugirdienė, I. (2003). Kalbos ir komunikacijos korekcija. A.Prasauskienė (Red.). *Vaikų raidos sutrikimai* (p. 303-304). Kaunas: Kauno vaiko raidos klinika „Lopšelis“.
19. Daulenskienė, J. N. V., Radzevičienė, L. (2003). Teoriniai ir praktiniai socialinės reabilitacijos aspektai kūdikių namuose. *Vaikų sveikata ir reabilitacija*. Straipsnių rinkinys, 1 (p. 31). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
20. Debra W. Emery and Brian Vandenberg (2010). Special Education Teacher Burnout and ACT. *International Journal of Special Education*, 3, 119-131.
21. Dembinskas, A. (2003). Silpnaprotystės sutrikimai. Protinis atsilikimas. A. Dembinskas (Red.). *Psichiatrija* (p. 224-226). Vilnius: Vaistų žinios.
22. Edvardsson, B., Thomasson, B. & Ovretveit, J. (1994). *Quality of Service: Making it really work*. USA: Mc Graw-Hill Book Company.
23. Elijošienė, I. (2003). Vaikai, turintys intelekto sutrikimų. J. Ambrukaitis (Red.). *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 271-272). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
24. Gailienė, I. (2006). Negalę turinčių asmenų subjektyvieji nedarbo faktoriai: darbo motyvacijos aspektas. *Specialusis ugdymas*, 2 (15), 135-146.
25. Galkienė, A., Gevorgianienė, V., Grincevičienė, V. (2008). *Neįgalumą turinčių mokinių rengimas profesinei karjerai*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
26. Gevorgianienė, V. (2003). Vaikai, turintys kompleksinių sutrikimų. J. Ambrukaitis (Red.). *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 454-461). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
27. Hallahan, D. P., Kauffman, J.M. (2003). *Ypatingieji mokiniai: specialiojo ugdymo įvadas*. Vilnius: Alma littera.
28. Herzberg, F. (1996). *Work and the Nature of Man*. Cleveland: World.
29. Išoraitė, M. (2007). *Socialinių paslaugų administravimas*. Vilnius: Saulelė.
30. Ivoškienė, N. (2003). Personalo problemos ir jų etinis aspektas. J. Pivorienė (Red.). *Socialiniai neįgalumo aspektai: žmogui reikia žmogaus*. (p. 97-99). Kaunas: VDU Socialinio darbo institutas.
31. Ivoškuvienė, R., Balčiūnaitė, J. (2002). *Autistiškų vaikų ugdymas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

32. Jucevičienė, P. (2005). *Mokytojų didaktinės kompetencijos atitiktis šiuolaikiniam švietimo reikalavimams*. Tyrimo ataskaita. Kaunas.
33. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija (1995). *Žin.*, Nr. 60-1501.
34. Kaffemanienė, I., Burneckienė, I. (2001). *Specialiųjų poreikių vaikų žaidimo gebėjimų ugdymas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
35. Kalibatienė, D. (2004). *Slaugos standartai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
36. Leliūgienė, I. (2003). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Kaunas: Technologija.
37. Leonavičius, J. (1993). *Sociologijos žodynas*. Vilnius: Academia.
38. „Lietuvių kalbos žodyno“ (t. I–XX, 1941–2002) elektroninio varianto I leidimas (2005). <http://www.lkz.lt/startas.htm> (žiūrėta 2010 01 07).
39. LR civilinis kodeksas (2000). *Žin.*, Nr. 74-2262.
40. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl Ventos pensionato pavadinimo pakeitimo ir nuostatų patvirtinimo. (2010). *Žin.*, Nr. 78-4036.
41. LR Specialiojo ugdymo įstatymas (1998). *Žin.*, Nr. 115-3228.
42. LR Slaugos praktikos įstatymas. (2001). *Žin.*, Nr. 62-2224.
43. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas Dėl mokyklos specialiojo pedagogo bendrųjų pareiginių nuostatų. (2005). *Žin.*, Nr. 5-171.
44. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas Dėl pavyzdinio auklėtojo pareigybės aprašymo patvirtinimo. (2005). *Žin.*, Nr. 137-4952.
45. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. 1667. Socialinio pedagogo pareiginė instrukcija. (2002). *Žin.*, Nr. 101-4526.
46. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo“ pakeitimo. (2010). *Žin.*, Nr. 2-79.
47. LR Neįgalųjų socialinės integracijos įstatymas. (2004). *Žin.*, Nr. 83-2983.
48. Mockevičienė, D., Vaitkevičius, J. V., Bakanovienė, T. (2005). *Neįgalaus vaiko reabilitacija Šiauliuose*. Kaunas: Šiaurės Lietuva.
49. Muceniekas, G. (2003). *Negalės etiketas: bendravimas su žmonėmis, turinčiais negalę*. Vilnius: Negalės informacijos ir konsultavimo biuras.
50. *Oxford Dictionaries*. http://www.oxforddictionaries.com/view/entry/m_en_gb0551850#m_en_gb0551850 (žiūrėta 2010-07-12).
51. Petkuvienė, L., Istomina, N. (2006). Slaugytojų požiūrio į slaugytojo ir socialinio darbuotojo kompetencijas analizė. *Sauga. Mokslas ir praktika*, 6, 6-10.
52. Pillitteri, A. (1999). *Maternal & Child Health Nursing*. Philadelphia: Lippincott.

53. Prasauskienė, A. (2003). Cerebrinis paralyžius. A. Prasauskienė (Red.). *Vaikų raidos sutrikimai* (p. 186). Kaunas: Kauno vaiko raidos klinika „Lopšelis”.
54. Pūras, D. (2005). Protinis atsilikimas. Raugalė, A. (Sud.). *Vaikų ligos*. T.4. (p. 661-666). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
55. Roper, N., Logan, W.W. (1999). *Slaugos pagrindai. Nuo gyvenimo modelio prie slaugos modelio*. Vilnius: Egalda.
56. Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
57. Ruškus, J. (2003). Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo metodologija: modeliai, metodai, kontekstai, pokyčiai, kryptingumas. J. Ambrukaitis (Red.). *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 454-461). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
58. Saniukas, K. (2007). Vaikų cerebrinis paralyžius. Raugalė, A. (Sud.). *Vaikų ligos*. T.5. (p. 539-540). Vilniaus universiteto leidykla.
59. Specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų ir jų laipsnių nustatymo ir specialiųjų poreikių asmenų priskyrimo specialiųjų ugdymosi poreikių grupei tvarka. (2002). *Valstybės žinios*, Nr. 84-3672.
60. Stulpinas, T. (2003). Ugdymo principai. J. Ambrukaitis (Red.). *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 151). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
61. Šumakarienė, A. (2003). Psichologinis vaiko vertinimas. A. Prasauskienė (Red.). *Vaikų raidos sutrikimai* (p. 103-104). Kaunas: Kauno vaiko raidos klinika „Lopšelis”.
62. Tuomainen, J., Palonen, T., Hakkarainen, K. (2010). A Special Education Teacher's Networks: a Finnish Case. *International Journal of Special Education*, 1, 46-59.
63. Vaicekauskienė, V. (2005). *Specialiųjų poreikių vaikų socializacija*. Monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
64. Vaikai, pirmą kartą pripažinti neįgaliaisiais. Požymiai: Tarptautinė statistinė ligų ir sveikatos problemų klasifikacija (TLK-10), neįgalumo lygis. *Statistikos departamentas prie LR vyriausybės*. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1866> (žiūrėta 2010-07-03).
65. Vaikų skaičius globos įstaigose (nuo 2004m.). Požymiai: amžius, įstaigos tipas, lytis ir metai. *Statistikos departamentas prie LR vyriausybės*. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1866> (žiūrėta 2010-07-03).
66. Vaitkevičius, J. V. (2003). Sveikatos aplinka specialiuosiuose vaikų globos namuose. Šlapkauskaitė, D. ir kt. (Red. kol.). *Vaikų sveikata ir rehabilitacija*. Straipsnių rinkinys. I (p. 122). Šiauliai: ŠU leidykla.
67. Vaitkevičiūtė, V. (2001). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas.

68. Vijeikienė, B., Vijeikis, J. (2000). *Komandinio darbo pagrindai*. Vilnius: Rosma.
69. Žičkuvienė, E. (2003). Specialioji pedagogika. A. Prasauskienė (Red.). *Vaikų raidos sutrikimai* (p. 325). Kaunas: Kauno vaiko raidos klinika „Lopšelis”.
70. Žydžiūnaitė, V. (1999). Bendrųjų gebėjimų (bendrųjų kvalifikacijų) koncepcijos Europos mokslinėse mokyklose: sampratos problema. *Socialinė – psichologinė adaptacija ir švietimo sistema. Socialinės kaitos procesai ir profesinio rengimo vyksmas. 2 kn.* (p. 98-103). Kaunas: VDU.
71. Žydžiūnaitė, V. (2002). Įgalinimas kaip slaugytojų kompetencijų vystymo dimensija. *Specialusis ugdymas*, 1(6), 112-120.
72. Žydžiūnaitė, V. (2008). *Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos*. Kaunas: Technologija.
73. Ward, A. (1999). *Naujas požiūris. Sutrikusio intelekto asmenys: teisinis reguliavimas*. Šiauliai: Saulės delta.
74. Waters, E., & Sroufe, L. A. (1983). *Social competence as a developmental construct*. *Developmental Review*, 3, 79-97.
75. Холостова, Е. И. (2007). *Социальная работа с инвалидами: Учебное пособие*. Москва: Издательско – торговая корпорация „Дашков и К”.

Vita Miklošienė

**SINGULARITIES RELATED TO PROFESSIONAL ACTIVITY AND COMPETENCIES
OF THE SPECIALISTS ENGAGED IN DISABLED PERSONS' CARE AND EDUCATION**

The Master's Degree Thesis

Summary

The accomplished *theoretical* analysis of the characteristics and competencies of care and occupational specialists' professional activities showed that they are qualified for a specific professional activity in their selected field: special education teachers are to meet the special educational needs, social educators are to meet the social needs of wards and to take care of their social and legal protection, nursing specialists are to assess and meet the vital needs of people with disabilities.

The *hypothesis* has been brought forward that the professional activities of specialists meeting the special needs of people with disabilities include many more functions than those governed by the Staff Regulations consequently professional competence development needs should arise in the given specialists.

Based on the *questionnaire, semi-standardized interview and content analysis techniques*, a survey was conducted with the aim to analyze the performance characteristics of professionals in meeting the educational, nursing and care needs of people with disabilities, to disclose their professional competencies and training needs. A *statistical analysis* was used to process the survey data.

In total, 89 specialists took part in the quantitative research, 22 specialists in the qualitative research with the application of the interview method, comprising special pedagogues, educators, social pedagogues, nurses working in Pabradė, Vilijampolė, Venta social care home, Šiauliai special education centre, Šiauliai children's care home "Šaltinis".

The most significant *conclusions* of the empirical research:

- The functions of special education teachers, preceptors and social educators in care and occupational institutions include not only the specific profession for which they have been qualified in higher schools and which is defined by their Staff Regulations but also some functions alien to their office. Almost all specialists duplicate each other's functions in their professional activities while serving the educational, nursing, care and occupational needs of people with disabilities.
- The functions of specialists in care and occupational institutions demand practice for which they have not been groomed during their studies; they recognize they render more services than they are entitled in accordance with the Staff Regulations therefore most of them wish to develop their professional competencies in all the three areas of care, education and nursing, and to acquire additional skills. Transferable competencies such as communication, with people having disabilities in particular, collaboration and continuous learning, are also important to them.
- The hypothesis confirmed that the professional activities of specialists meeting the special needs of people with disabilities include many more functions than those governed by the Staff Regulations consequently professional competence development needs arise in the given specialists.

Key words: persons with considerably disturbed development, education, nursing, care, professional competences of specialists.

Priedai

Gerbiama/s respondente,

Šia apklausa siekiama geriau pažinti žymiai sutrikusios raidos vaikų, jaunuolių, suaugusių asmenų globos (užimtumo centrų, pensionatų) ir/ar ugdymo įstaigų specialistų profesinės veiklos ypatumus, lūkesčius, kvalifikacijos tobulinimo poreikius. Jūsų patirtis ir nuomonė labai svarbi, todėl prašome nepraleisti nė vieno klausimo. Apklausa anoniminė, mus domina apibendrinti apklausos rezultatai.

Pažymėkite () visus Jums tinkančius atsakymų variantus arba parašykite savo nuomonę, aprašykite savo turimą patirtį.

Pateikite keletą duomenų apie save:

Jūsų lytis: Amžius: m. Išsilavinimas:

Jūsų specialybė: ☐ Specialioji pedagogika ☐ Socialinė pedagogika ☐ Slauga Kita:		Jūsų pareigybė: ☐ Auklėtoja/s ☐ Socialinė pedagogė /socialinis pedagogas ☐ Slaugytoja/s Kita:		
Įstaiga, kurioje dirbate				
☐ vaikų globos namai ☐ specialiojo ugdymo centras ☐ pensionatas ☐ kita:				
Darbo stažas				
☐ 0-5 metai	☐ 6-10 metų	☐ 11-15 metų	☐ 16-20 metų	☐ 21 m. ir daugiau
Miestas :				

Parašykite apie savo darbo patirtį:

1. Kokio amžiaus ir kokių raidos sutrikimų turi Jūsų dabartiniai auklėtiniai / klientai / pacientai ?

Jų amžius:

....

Jų raidos sutrikimai ir elgsenos ypatumai:

	Būdinga daugumai	Būdinga kai kuriems	Tokių nėra
Žymus intelekto sutrikimas			
Žymus kalbos neišsivystymas			
Judėjimo negalė			
Sensorikos sutrikimai			
Psichikos ligos			
Agresyvumas aplinkinių atžvilgiu			
Save žalojantis elgesys			
Neadekvatus socialinis elgesys			
Neadekvati seksualinė elgsena			
Reikalinga nuolatinė priežiūra, socialinė globa			
Reikalinga nuolatinė palaikomoji slauga			
Kita:			

Kokias paslaugas neįgaliesiems dažniausiai teikiate Jūs savo profesine veikla?

☐ informavimo; konsultavimo;	☐ kasdieninio gyvenimo įgūdžių ugdymo ir palaikymo;
☐ tarpininkavimo ir atstovavimo;	☐ darbinių įgūdžių ugdymo;
☐ apgyvendinimo;	☐ laisvalaikio organizavimo;
☐ aprūpinimo būtiniausiais drabužiais ir avalyne;	☐ sociokultūrinių paslaugų organizavimo;
☐ maitinimo organizavimo;	☐ kitas:.....
☐ transporto organizavimo;	
☐ sveikatos priežiūros; ☐ slaugos;	

Kokiomis techninės pagalbos priemonėmis naudojasi Jūsų ugdytiniai/ klientai / pacientai:

	Dauguma naudojasi	Kai kurie	Nesinaudoja
Neįgaliųjų vežimėliais			
WC, dušo ir/ar vonios kėdėmis			
Keltuvais			
Funkcinėmis lovomis			
Gultais su atramomis			
Įtvarais, korsetais			
Specialiais įrankiais (stalo įrankiais, laikikliais, ...)			
Kitomis:			

2. Ar galite (mokate) suteikti pagalbą, tiems, kuriems reikia naudotis šiomis priemonėmis?

- Taip, nuolat tai darau
- Galiu padėti / moku naudotis tik kai kuriomis iš tų priemonių
- Ne, nemoku naudotis šiomis priemonėmis
- Ne, to neprireikia mano darbe, nes įstaigoje niekas šiomis priemonėmis nesinaudoja
- Tai neįeina į mano pareigas

Kita:

.....

3. Ar Jūsų darbe buvo situacijų, kai Jūs turėjote:

	Taip būna nuolat	Tokių situacijų būna retai	Ne, to nepatyrčiau
suteikti pirmąją medicininę pagalbą neįgaliajam			
ugdyti sveikos gyvensenos įgūdžius			
ugdyti dorovines nuostatas			
koreguoti vaiko / asmens seksualinę elgseną			
ugdyti socialinius įgūdžius			
padėti praustis, maudytis			
atstovauti neįgaliųjų socialiniams interesams			
prižiūrėti neįgaliuosius naktį			
kurti panašią į namų aplinką			
parsivesti vaiką/asmenį į namus švenčių ar ilgesniam laikotarpiui			
maudyti neįgalų vaiką/asmenį			
padėti pasirinkti drabužius, apsirengti, persirengti, nusirengti			
šukuoti plaukus			
maitinti, girdyti įprastu būdu			
maitinti per zondą			

padėti klientui valgyti ir gerti			
mokyti valgyti			
keisti vaiko drabužius			
keisti patalynę			
prižiūrėti valgant priešpiečius, pietus			
mokyti vaiką naudotis tualetu, padėti susitvarkyti tualete			
naudoti pakišamuosius indus (anteles, basonus)			
tiekti deguonį			
prižiūrėti vemiantį			
padėti neįgaliajam judėti			
lydėti į gydymo patalpas, prilaikyti gydymo procedūrų metu			
transportuoti vaiką / asmenį			
stebėti sveikatos būklę, informuoti gydytoją ar socialinės rūpybos darbuotoją apie sveikatos pablogėjimo požymius			
vertinti vaiko/ asmens slaugos poreikius			
atlikti nesudėtingas slaugos procedūras			
padėti atsigulti arba kelti iš lovos			
suteikti pageidaujamą padėtį arba ją pakeisti sėdint, gulint			
tvarstyti, prižiūrėti žaizdas			
tepti vaistiniais tepalais			
daryti gydomąsias vones			
dėti šildykles, ledo pūsles ar kompresus			
girdyti vaistus			
lašinti lašus (į akis, ausis, nosį)			
matuoti, registruoti, vertinti kūno temperatūrą			
padėti bendrauti, išreikšti norus ir jausmus			
Kita:			

6. Kokių žinių ir gebėjimų trūksta Jums, dirbant žymiai sutrikusios raidos vaikų / asmenų globos ir/ar užimtumo įstaigoje?

	Taip, nuolat	Retai	Ne, tai nebūtina
Žinių apie bendravimo su neįgaliaisiais etiketa			
bendravimą su agresyviais neįgaliaisiais			
neįgaliųjų kasdieninių gyvenimo įgūdžių ugdymo metodus			
socialinių problemų sprendimo būdus			
neįgaliųjų slaugos reikalavimus ir būdus			
neįgalaus vaiko/asmens pasodinimo, perkėlimo ir pan. technikas			
pagrindinius teisės aktus, reglamentuojančius neįgaliųjų ugdymą			
pagrindinius teisės aktus, reglamentuojančius neįgaliųjų globą			
pagrindinius teisės aktus, reglamentuojančius neįgaliųjų slaugą			
Gebėjimo ugdyti sveikos gyvensenos nuostatas			
kurti saugią aplinką, pritaikytą neįgaliųjų poreikiams			
tenkinti specialiuosius poreikius: maitinti, rengti, prausti, ...			
padėti neįgaliesiems naudotis techninės pagalbos priemonėmis			

teikti neįgaliesiems nesudėtingas slaugos paslaugas			
Kita:			

7. Ar galima teigti, kad Jūsų pareigybė reikalauja profesinėje veikloje derinti:

	Taip, nuolat	Retai	Ne, niekada
ugdymo ir slaugos paslaugas			
ugdymo ir globos paslaugas			
slaugos ir globos paslaugas			
ugdymo, slaugos ir globos paslaugas			
Kita:			

Kokie Jūsų profesinės veiklos aspektai teikia Jums pasitenkinimą savo darbu?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Kokių vidinių problemų patiriate savo darbe?

	Nuolat	Retai	Niekada
Jaučiuosi beviltiškai, kad negaliu padėti neįgaliam vaikui/asmeniui			
Darbe patiriu stresą dėl nenusipėjamo neįgaliųjų elgesio			
Jaučiu pyktį dėl kai kurių slaugos darbų			
Vargina per didelis darbo krūvis			
Trūkstu kantrybės dėl neįgaliųjų neadekvataus elgesio			
Jaučiuosi psichologiškai išsekęs/usi dėl emociniu požiūriu sudėtingo darbo			
Bendraudama/s su neįgaliuoju jaučiu įtampą, ne visada žinau kaip elgtis			
Kita:			

8. Kokiomis neįgaliųjų slaugos temomis profesinės kvalifikacijos tobulinimo kursas norėtumėte išklaudyti?

1)

.....

.....

9. Kokiomis neįgaliųjų globos temomis profesinės kvalifikacijos tobulinimo kursas norėtumėte išklaudyti?

4)

.....

.....

10. Kokiomis neįgaliųjų ugdymo temomis profesinės kvalifikacijos tobulinimo kursas norėtumėte išklaudyti?

7)

.....

.....

Nuoširdžiai dėkojame už atsakymus

Interviu klausimai

Jūsų pareigos

Jūsų specialybė

Jūsų išsilavinimas

Jūsų darbo stažas

Papasakokite, kaip atrodo (iš kokių darbų susideda) Jūsų darbo diena. (Kuriems iš minėtų darbų skiriate didžiąją laiko dalį?)

Ar tenka atlikti darbus, kurių pagal savo pareigybines instrukcijas Jums nepriklausytų daryti?

Kokius neįgalių globotinių/ugdytinių poreikius Jums dažniausiai tenka tenkinti?

Ar vertinate ir pagal kokius kriterijus vertinate neįgalių globotinių/ugdytinių būklę (Kokius jos tyrimo būdus naudojate)?

Ar sekate jų sveikatos pokyčius ir fiksuojate dokumentuose? (Kaip dažnai tai darote?)

Ar tenka vertinti neįgalaus globotinio/ugdytinio aplinką – ar ji saugi? (Kokios aplinkos saugumo problemos (ugnies, elektros, buitinių-cheminių medžiagų, aštrių daiktų, terminiai pavojai ir kt.) gali tykoti globotinių? Kaip padedate šias problemas įveikti?)

Ar Jūsų įstaigoje yra globotinių/ugdytinių, kurie turi kvėpavimo problemų? (Jei taip, ar Jums tenka padėti ir kaip padedate (esant kvėpavimo nepakankamumui, kaupiantis skrepliams kvėpavimo takuose, kt.)?)

Papasakokite, ar Jums tenka padėti ugdytiniams/globotiniams, kurie savarankiškai negeba pavalgyti ir/ar atsigerti.

Ar tenka suteikti (ir kokią) pagalbą globotiniams/ugdytiniams, turintiems šlapinimosi ir tuštinimosi problemų?

Ar Jūs padedate ugdytiniams/globotiniams palaikyti asmeninę higieną? (Ką konkrečiai atliekate? Ar neįgalieji naudojasi Jūsų pagalba apsirengiant/nusirengiant?)

Kaip padedate judėjimo sunkumų turintiems ugdytiniams/globotiniams?

Kokius pagalbos būdus naudojate esant bendravimo problemoms (klausos, regos, kalbos, psichikos sveikatos, mąstymo ir suvokimo sutrikimai, charakterio ypatumai)? (Jei ugdytinis/globotinis nekalba, kaip su juo susikalbate, jei reikia teikti (slaugos) paslaugas?)

Ar Jums tenka dalyvauti organizuojant neįgaliųjų užimtumą - darbinę veiklą, žaidimus? (Kaip palaikote jų veiklą? Kuo asmeniškai Jūs prisidedate? Kokius žaidimus žaidžiate? Kaip organizuojate popamokinę veiklą?)

Ar pasitaiko atvejų, kai Jūs sprendžiate neįgaliųjų globotinių/ugdytinių lytiškumo problemas (vieša masturbacija, menstruacijos, kt.)? (Kokiais būdais tai sprendžiate?)

Gal turėjote ypatingų, išimtinių atvejų, kritinių situacijų savo darbe per paskutinius tris metus? (Kaip jas sprendėte?)

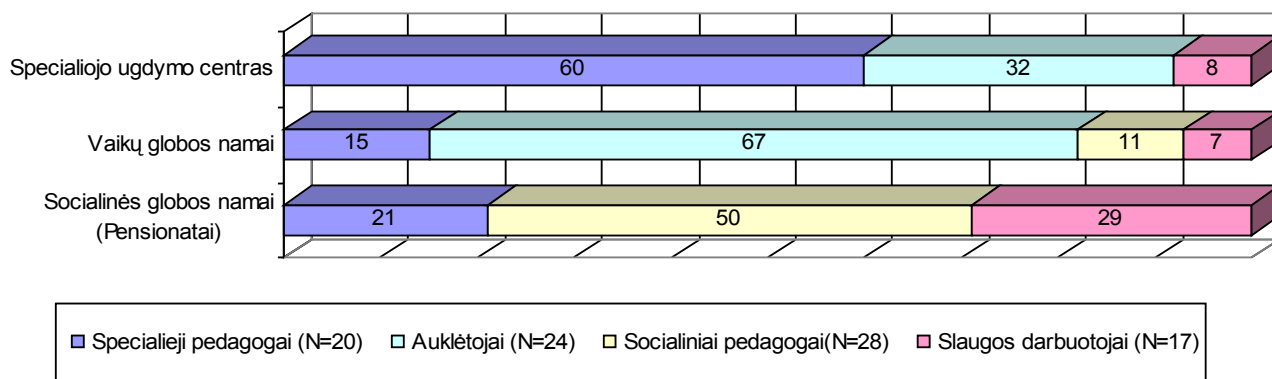
Kiek Jums asmeniškai tenka prisidėti prie globotinių/ugdytinių slaugos? (Gal yra tekę teikti pirmąją pagalbą?)

Ar Jums tenka naudotis kitų specialistų pagalba tenkinant neįgaliųjų globotinių/ugdytinių specialiuosius poreikius?

Kokių darbinių žinių/įgūdžių Jums trūksta labiausiai? (Ko pasigendate savo kasdienėje profesinėje veikloje? Kaip Jūs vertinate savo profesines galimybes?)

Kaip vertinate savo kolegų (ugdymo, slaugos specialistų) darbo veiklos kokybę tenkinant globotinių/ugdytinių poreikius? (Ar norėtumėt, kad kažkokius konkrečius darbus daugiau atliktų slaugos/ugdymo specialistai?)

Anketinės apklausos dalyviai

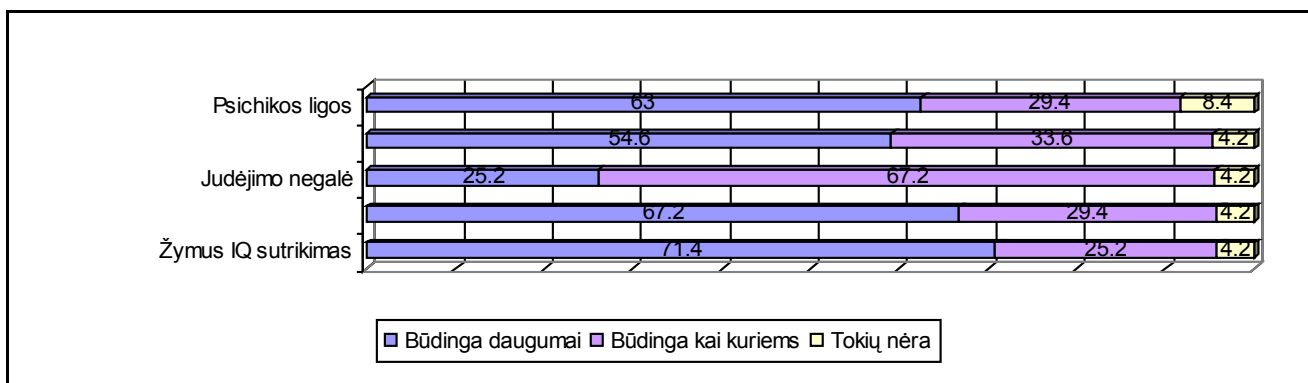
I pav. Specialistų pasiskirstymas įstaigose, %

1 lentelė

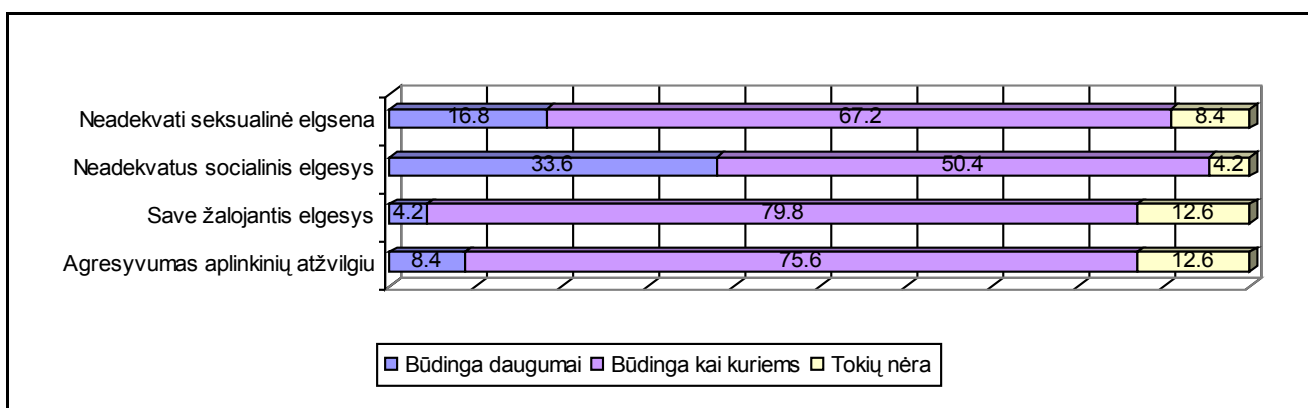
Respondentų pareigos ir išsilavinimas kiekybiniame tyrime

Pareigos	Specialieji pedagogai (N=20)	Auklėtojai (N=24)	Socialiniai pedagogai (N=28)	Slaugos darbuotojai (N=17)	Iš viso (N=89), %
Specialybė					
Specialioji pedagogika	18	15	6	–	39 – 43,9
Pradinio ugdymo, dalyko pedagogika	2	6	3	–	11 – 12,2
Socialinė pedagogika	–	3	19	–	22 – 25,2
Slauga	–	–	–	17	17 – 18,7

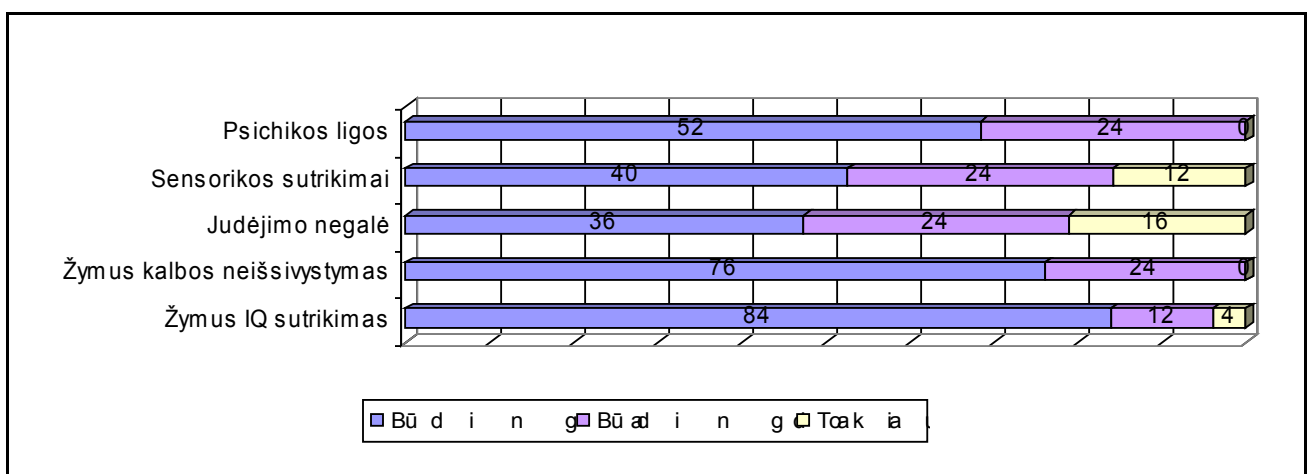
Duomenys apie vaikų ir suaugusiųjų asmenų raidos sutrikimus globos ir ugdymo įstaigose, %

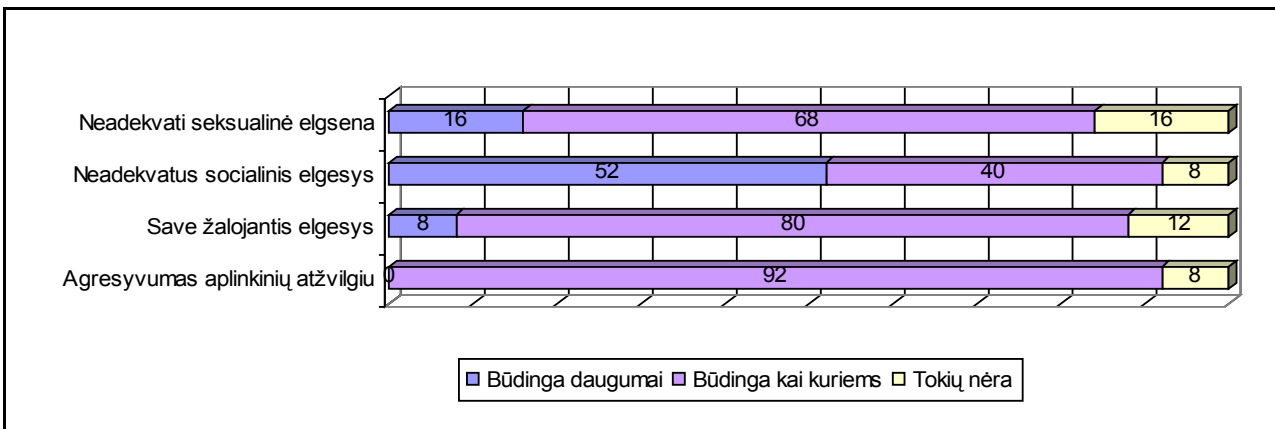
2 pav. Pabradės pensionato globotinių raidos sutrikimai (apklausti 24 specialistai), %

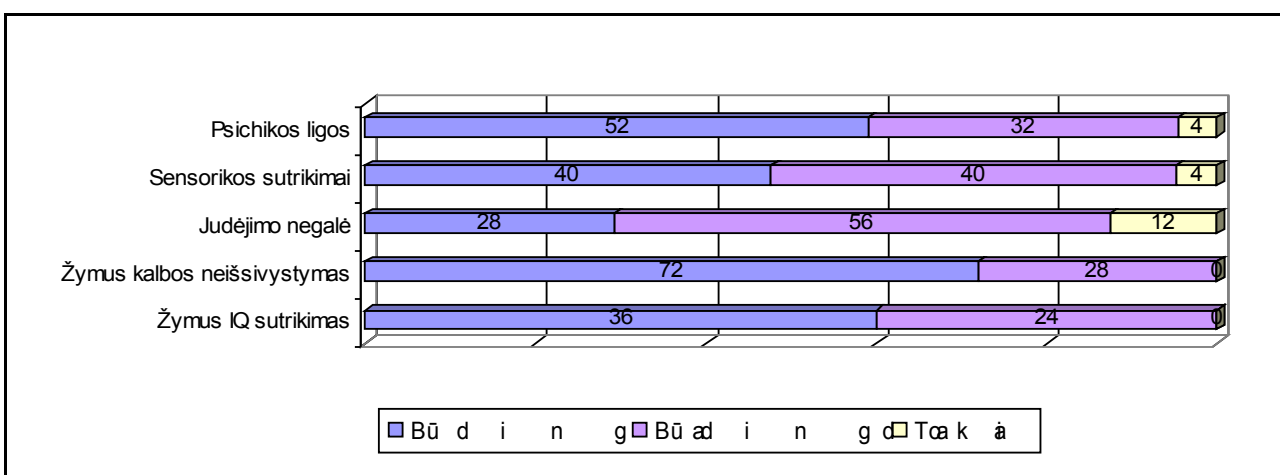
3 pav. Pabradės pensionato globotinių elgsenos ypatumai, %

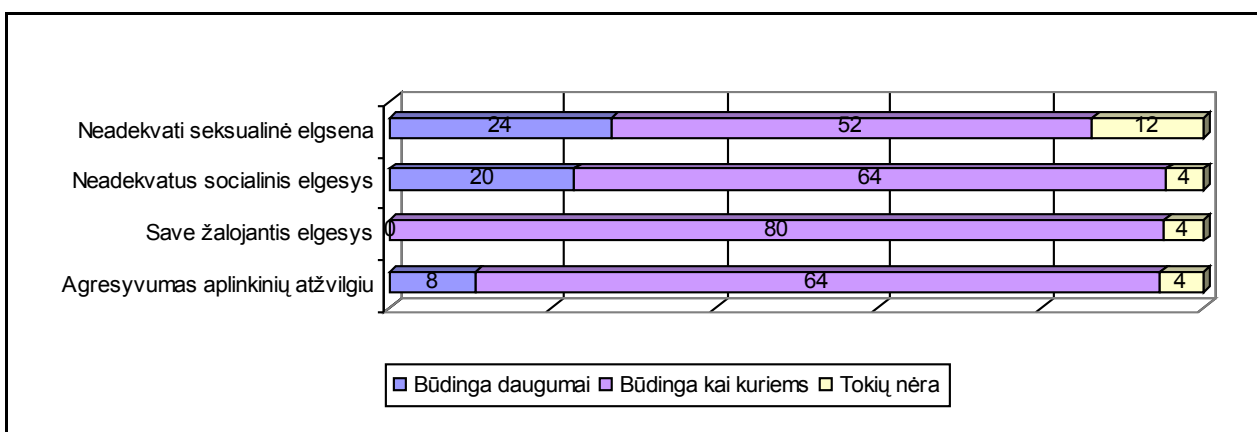
4 pav. Vilijampolės pensionato globotinių raidos sutrikimai (apklaustas 21 specialistas), %

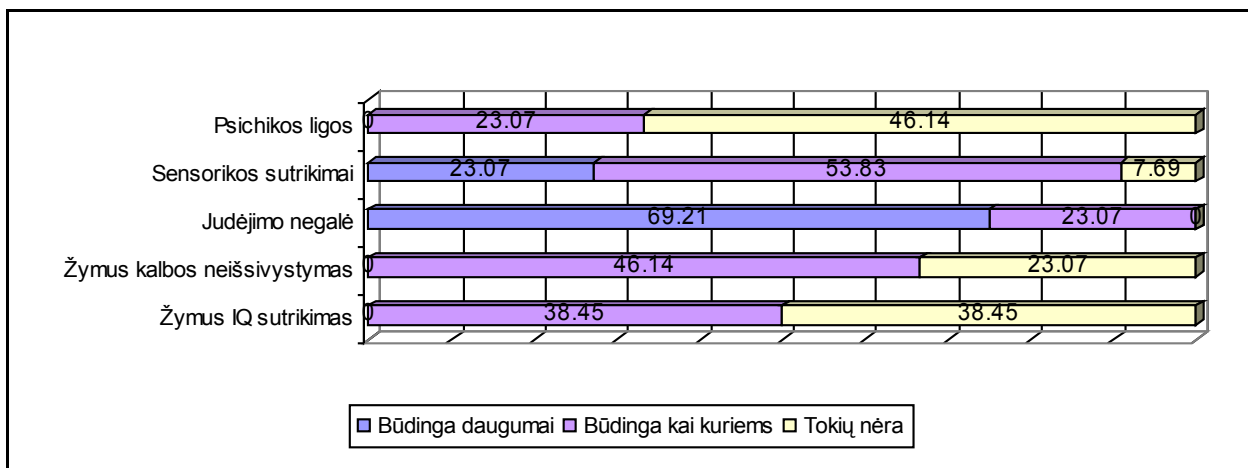
5 pav. Viliampolės pensionato globotinių elgsenos ypatumai, %

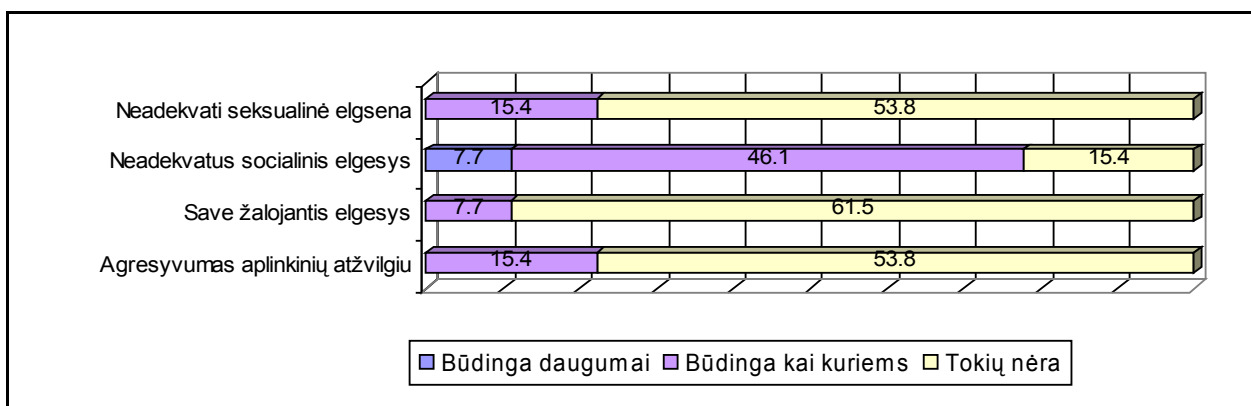
6 pav. Ventos pensionato globotinių raidos sutrikimai (apklausti 24 specialistai), %

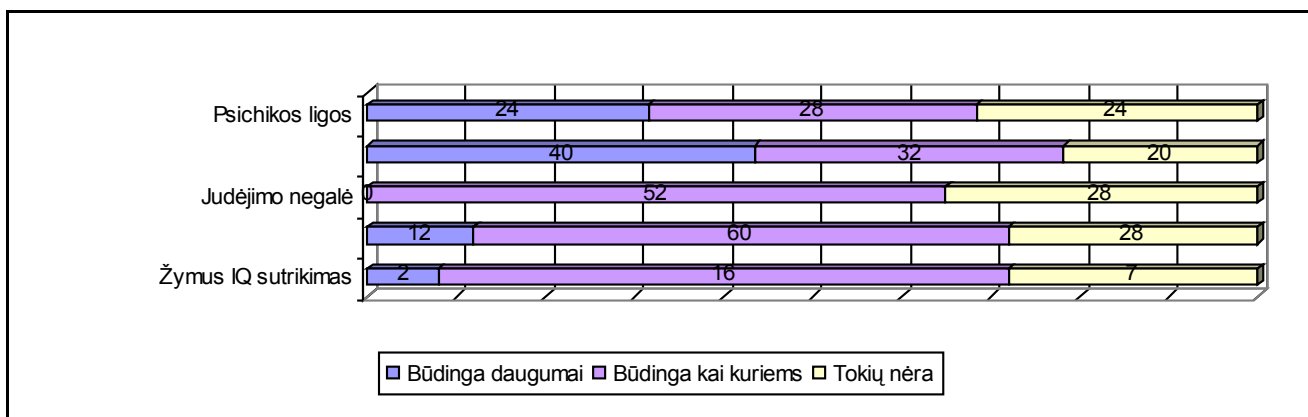
7 pav. Ventos pensionato globotinių elgsenos ypatumai, %

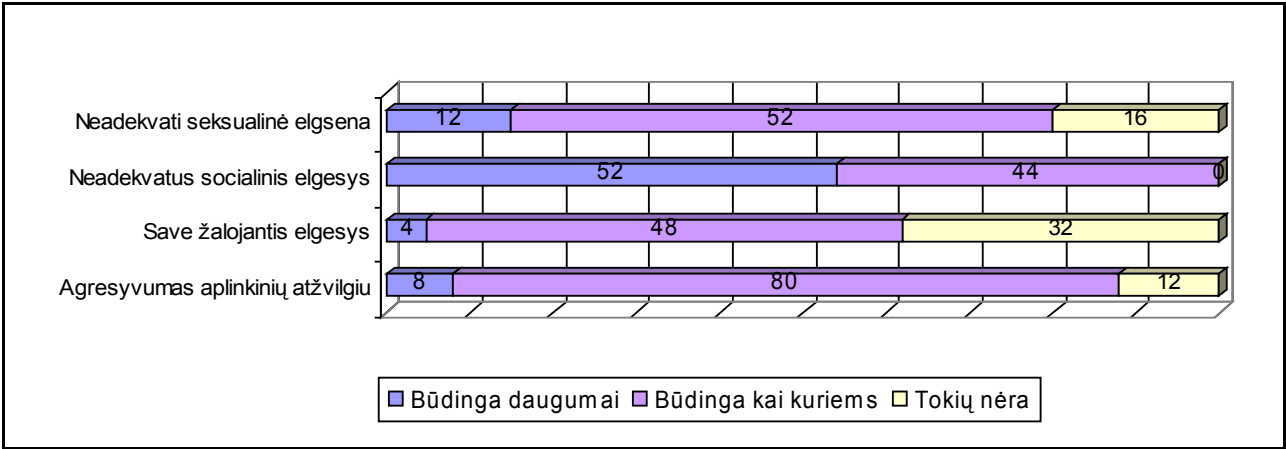
8 pav. Specialiojo ugdymo centro ugdytinių raidos sutrikimai (apklausta 13 specialistų), %

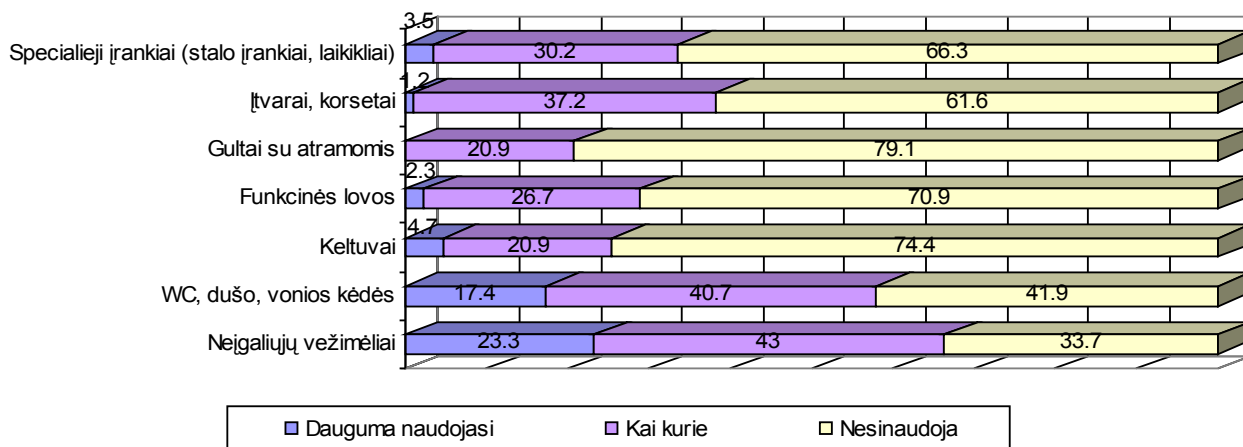
9 pav. Specialiojo ugdymo centro ugdytinių elgsenos ypatumai, %

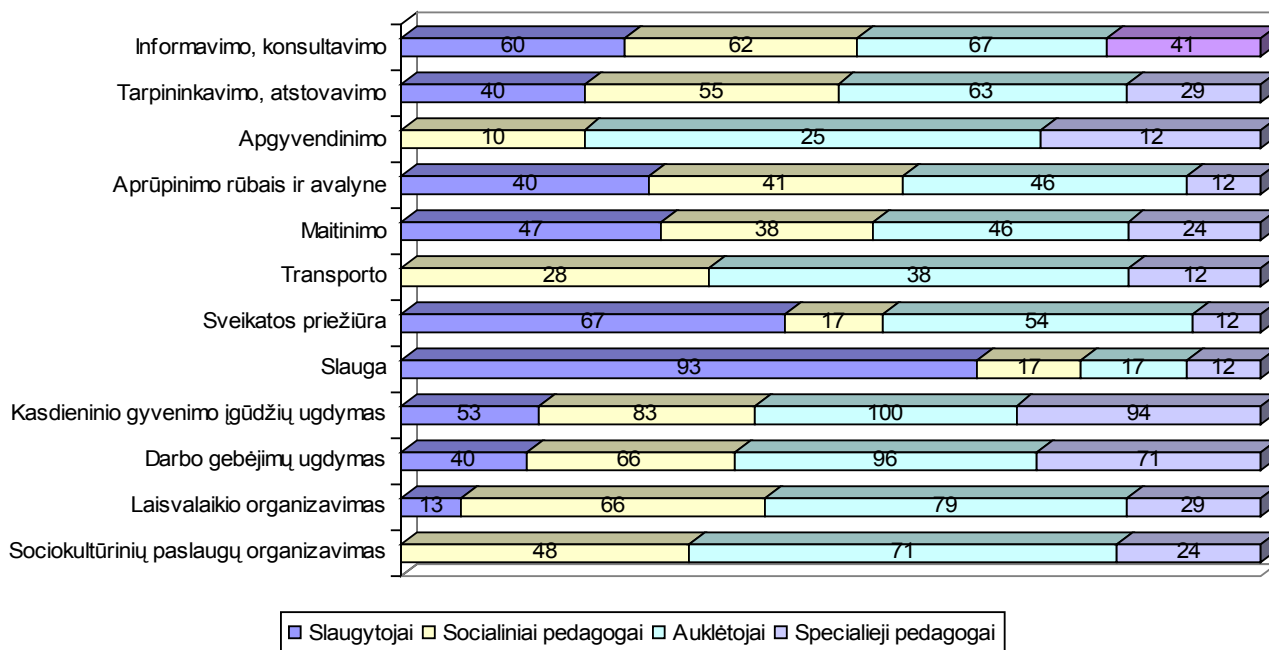
10 pav. Vaikų globos namų globotinių raidos sutrikimai (apklausti 25 specialistai), %

11 pav. Vaikų globos namų globotinių elgsenos ypatumai, %

12 pav. Neigaliųjų naudojamos techninės pagalbos priemonės, %

13 pav. Specialistų teikiamos paslaugos neigaliesiems, %

Pedagogų (auklėtojų, specialiųjų pedagogų, N= 44) veiklos aspektai, %

Paslaugos	Taip būna nuolat	Tokių situacijų būna retai	Ne, to nepatiriau
suteikti pirmąją medicininę pagalbą neįgaliajam	2,5	60,5	37,0
ugdyti sveikos gyvensenos įgūdžius	68,5	31,5	0,0
ugdyti dorovines nuostatas	95,0	5,0	0,0
koreguoti vaiko / asmens seksualinę elgseną	26,5	47,5	26,0
ugdyti socialinius įgūdžius	90,5	9,5	0,0
padėti praustis, maudytis	54,0	29,0	17,0
atstovauti neįgaliųjų socialiniams interesams	35,5	23,0	41,5
prižiūrėti neįgaliuosius naktį	2,0	4,0	94,0
kurti panašią į namų aplinką	76,5	6,5	17,0
parsivesti vaiką/asmenį į namus švenčių ar ilgesniam laikotarpiui	0,0	33,0	67,0
maudyti neįgalų vaiką/asmenį	18,0	30,5	51,5
padėti pasirinkti drabužius, apsirengti, persirengti, nusirengti	70,5	27,0	2,5
šukuoti plaukus	60,5	25,0	14,5
maitinti, girdyti įprastu būdu	50,5	34,5	15,0
maitinti per zondą	0,0	4,5	95,5
padėti klientui valgyti ir gerti	35,5	33,0	31,5
mokyti valgyti	51,5	26,5	22,0
keisti vaiko drabužius	43,0	26,0	31,0
keisti patalynę	15,0	20,5	64,5
prižiūrėti valgant priešpiečius, pietus	72,0	19,0	9,0
mokyti vaiką naudotis tualetu, padėti susitvarkyti tualete	53,0	29,0	18,0
naudoti pakišamuosius indus (anteles, basonus)	4,5	9,0	86,5
tiekti deguonį	2,5	6,5	91,0
prižiūrėti vemiantį	2,0	44,5	53,5
padėti neįgaliajam judėti	47,5	25,0	27,5
lydėti į gydymo patalpas, prilaikyti gydymo procedūrų metu	14,5	45,0	40,5
transportuoti vaiką / asmenį	11,0	54,0	35,0
stebėti sveikatos būklę, informuoti gydytoją ar socialinės rūpybos darbuotoją apie sveikatos pablogėjimo požymius	43,5	54,0	2,5
vertinti vaiko/ asmens slaugos poreikius	37,5	22,0	40,5
atlikti nesudėtingas slaugos procedūras	11,0	55,5	34,0
padėti atsigulti arba kelti iš lovos	16,0	53,0	31,0
suteikti pageidaujamą padėtį arba ją pakeisti sėdint, gulint	26,0	32,0	42,0
tvarstyti, prižiūrėti žaizdas	0,0	17,0	83,0
tepti vaistiniais tepalais	6,5	30,5	63,0
daryti gydomasias vones	0,0	2,0	98,0
dėti šildykles, ledo pūsles ar kompresus	0,0	12,5	87,5
girdyti vaistus	6,5	37,5	56,0
lašinti lašus (į akis, ausis, nosį)	2,0	21,5	76,5
matuoti, registruoti, vertinti kūno temperatūrą	6,5	58,5	35,0
padėti bendrauti, išreikšti norus ir jausmus	76,5	21,5	2,0

Socialinių pedagogų (N= 28) veiklos aspektai, %

Paslaugos	Taip būna nuolat	Tokių situacijų būna retai	Ne, to nepatyrčiau
suteikti pirmąją medicininę pagalbą neįgaliajam	11,0	50,0	39,0
ugdyti sveikos gyvensenos įgūdžius	57,0	43,0	0,0
ugdyti dorovines nuostatas	71,0	29,0	0,0
koreguoti vaiko / asmens seksualinę elgseną	39,0	32,0	29,0
ugdyti socialinius įgūdžius	86,0	4,0	11,0
padėti praustis, maudytis	64,0	22,0	14,0
atstovauti neįgaliųjų socialiniams interesams	57,0	18,0	25,0
prižiūrėti neįgaliuosius naktį	0,0	11,0	89,0
kurti panašią į namų aplinką	82,0	11,0	7,0
parsivesti vaiką/asmenį į namus švenčių ar ilgesniam laikotarpiui	0,0	25,0	75,0
maudyti neįgalų vaiką/asmenį	54,0	29,0	18,0
padėti pasirinkti drabužius, apsirengti, persirengti, nusirengti	64,0	18,0	18,0
šukuoti plaukus	61,0	21,0	18,0
maitinti, girdyti įprastu būdu	50,0	32,0	18,0
maitinti per zondą	0,0	21,0	79,0
padėti klientui valgyti ir gerti	50,0	29,0	21,0
mokyti valgyti	46,0	36,0	18,0
keisti vaiko drabužius	39,0	39,0	21,0
keisti patalynę	25,0	43,0	32,0
prižiūrėti valgant priešpiečius, pietus	61,0	18,0	21,0
mokyti vaiką naudotis tualetu, padėti susitvarkyti tualete	50,0	36,0	14,0
naudoti pakišamuosius indus (anteles, basonus)	11,0	29,0	61,0
tiekti deguonį	0,0	4,0	96,0
prižiūrėti vemiantį	0,0	54,0	46,0
padėti neįgaliajam judėti	32,0	39,0	29,0
lydėti į gydymo patalpas, prilaikyti gydymo procedūrų metu	52,0	33,0	15,0
transportuoti vaiką / asmenį	11,0	56,0	33,0
stebėti sveikatos būklę, informuoti gydytoją ar socialinės rūpybos darbuotoją apie sveikatos pablogėjimo požymius	70,0	15,0	15,0
vertinti vaiko/ asmens slaugos poreikius	40,0	30,0	30,0
atlikti nesudėtingas slaugos procedūras	22,0	41,0	37,0
padėti atsigulti arba kelti iš lovos	30,0	48,0	22,0
suteikti pageidaujamą padėtį arba ją pakeisti sėdint, gulint	26,0	41,0	33,0
tvarstyti, prižiūrėti žaizdas	4,0	11,0	85,0
tepti vaistiniais tepalais	4,0	37,0	59,0
daryti gydomąsias vones	0,0	15,0	85,0
dėti šildykles, ledo pūsles ar kompresus	0,0	37,0	63,0
girdyti vaistus	26,0	37,0	37,0
lašinti lašus (į akis, ausis, nosį)	11,0	48,0	41,0
matuoti, registruoti, vertinti kūno temperatūrą	44,0	33,0	23,0
padėti bendrauti, išreikšti norus ir jausmus	89,0	4,0	7,0

Slaugytojų (N= 17) veiklos aspektai, %

Paslaugos	Taip būna nuolat	Tokių situacijų būna retai	Ne, to nepatyrčiau
suteikti pirmąją medicininę pagalbą neįgaliajam	18,0	82,0	0,0
ugdyti sveikos gyvensenos įgūdžius	53,0	47,0	0,0
ugdyti dorovines nuostatas	35,0	65,0	0,0
koreguoti vaiko / asmens seksualinę elgseną	18,0	70,0	12,0
ugdyti socialinius įgūdžius	35,0	24,0	41,0
padėti praustis, maudytis	41,0	24,0	35,0
atstovauti neįgaliųjų socialiniams interesams	18,0	12,0	70,0
prižiūrėti neįgaliuosius naktį	0,0	41,0	59,0
kurti panašią į namų aplinką	24,0	29,0	47,0
parsivesti vaiką/asmenį į namus švenčių ar ilgesniam laikotarpiui	18,0	6,0	76,0
maudyti neįgalų vaiką/asmenį	41,0	18,0	41,0
padėti pasirinkti drabužius, apsirengti, persirengti, nusirengti	53,0	18,0	29,0
šukuoti plaukus	53,0	18,0	29,0
maitinti, girdyti įprastu būdu	29,0	53,0	18,0
maitinti per zondą	0,0	29,0	71,0
padėti klientui valgyti ir gerti	29,0	59,0	12,0
mokyti valgyti	29,0	18,0	53,0
keisti vaiko drabužius	41,0	41,0	18,0
keisti patalynę	41,0	18,0	41,0
prižiūrėti valgant priešpiečius, pietus	47,0	18,0	35,0
mokyti vaiką naudotis tualetu, padėti susitvarkyti tualete	35,0	47,0	18,0
naudoti pakišamuosius indus (anteles, basonus)	12,0	71,0	18,0
tiekti deguonį	0,0	12,0	88,0
prižiūrėti vemiantį	6,0	88,0	6,0
padėti neįgaliajam judėti	24,0	76,0	0,0
lydėti į gydymo patalpas, prilaikyti gydymo procedūrų metu	50,0	50,0	0,0
transportuoti vaiką / asmenį	38,0	14,0	44,0
stebėti sveikatos būklę, informuoti gydytoją ar socialinės rūpybos darbuotoją apie sveikatos pablogėjimo požymius	69,0	31,0	0,0
vertinti vaiko/ asmens slaugos poreikius	44,0	38,0	19,0
atlikti nesudėtingas slaugos procedūras	63,0	25,0	13,0
padėti atsigulti arba kelti iš lovos	50,0	50,0	0,0
suteikti pageidaujama padėtį arba ją pakeisti sėdint, gulint	44,0	50,0	6,0
tvarstyti, prižiūrėti žaizdas	31,0	56,0	13,0
tepti vaistiniais tepalais	63,0	31,0	6,0
daryti gydomasias vones	25,0	50,0	25,0
dėti šildykles, ledo pūsles ar kompresus	50,0	44,0	6,0
girdyti vaistus	75,0	25,0	0,0
lašinti lašus (į akis, ausis, nosį)	75,0	19,0	6,0
matuoti, registruoti, vertinti kūno temperatūrą	81,0	19,0	0,0
padėti bendrauti, išreikšti norus ir jausmus	75,0	25,0	0,0

Specialistų pasisakymai apie pasitenkinimą profesine veikla

Specialieji pedagogai: „kai ugdytiniai džiaugiasi savo laimėjimais“, „kai mokiniai stengiasi, nori įgyti kuo daugiau žinių, siekia gerų mokymosi rezultatų; kai pavyksta ugdytiniam suteikti kuo daugiau teigiamų emocijų“; „1.kai moksleiviai, turintys judėjimo, specifinių pažinimo sutrikimų ir kt., mokosi, stengiasi, siekia kuo geresnių mokymosi rezultatų, 2.kai pasiseka juos motyvuoti, nuteikti pažinimui, 3.kai moksleiviai būna prieraišūs, laukia veiklos, nebijo, o gerbia mane“; „ugdytinio pasiekimai, nors ir nedideli; naujovių taikymas praktikoje; ugdytinių žingeidumas“, „pasiekti ugdytinių nors ir labai maži ugdymo teigiami rezultatai“, „gaunamas pasiekto darbo rezultatas (teigiamas)“, „iš sunkiausios negalės mokinių pastebėti, įvertinti jų gebėjimus ir juos lavinti, atsižvelgiant į jų individualius ugdymosi poreikius“, „patinka padėti neigaliams, patinka dirbti su vaikais. Jie daug nuoširdesni.“, „malonu būti asmeniniu patikėtiniu kai kuriems ugdytiniam. Kai galiu pasidžiaugti nors mažu žingsneliu, pasiektu ugdant sunkios negalės vaikus“, „kai ilgai nekalbėjęs vaikas pradeda tarti pirmuosius žodžius, vaikai sugeba bendrauti, reikšti savo nuomonę, nebijo prašyti pagalbos ir patarimo“.

Auklėtojai: „kai pastebi teigiamą poslinkį ugdytinių veikloje, gražus bendravimas, vienas kito supratimas, sutarimas. Pasitenkinimą teikia atlikti darbai, dėl kurių turime džiaugtis (vaikų pasirodymai, šokiai, eilėraščiai) – tai mes atlikome, vaikų vieningumas, siekimas tikslo“, „gebėjimas padėti ugdytiniam, konsultuoti juos įvairiais klausimais, bendrauti ir bendradarbiauti su ugdytinių tėveliais, organizuoti popamokinę veiklą“, „teigiami poslinkiai vaiko raidoje, šilti, geranoriški tarpusavio santykiai“, „sėkmė bendraujant, sprendžiant problemas su vaikais“, „mokėjimas bendrauti su protinę negalę turinčiais vaikais, mokėjimas juos išklausti, įsigilinti į jų problemas“, „bendravimas su vaikais, galimybė koreguoti jų elgseną ir pasaulio suvokimą, galimybė realizuoti savo profesines žinias ir gebėjimus“, „galimybė ugdyti sveikos gyvensenos įgūdžius, ugdyti dorovines nuostatas, koreguoti klientų elgseną, ugdyti jų socialinius įgūdžius“, „džiaugiuosi vaikų pasiektais rezultatais, gebėjimu spręsti problemas, vaikų pasitikėjimu“, „įgytas žinias panaudoti savo darbe su vaikais“, „matyti kliento pokyčius, savarankiškumo didėjimą“, „nors maži, smulkūs vaiko pokyčiai gerąja kryptimi, jų pasiekimai“, „įdomi, kūrybiška veikla: žaidimai, išvykos į teatrą, parodą, susitikimą su mokiniais, globėjais, kitų grupių vaikais, išvykos į gamtą su ekskursija“, „kai buvę ugdytiniai sulaukę pilnametystės ir baigę mokyklą socialiai adaptuojasi savarankiškame gyvenime“.

Socialiniai pedagogai: „padėdama neigaliam gyventojui ugdyti jo savarankiškumo įgūdžius“, „džiaugiuosi galėdama padėti neigaliajam jaustis pilnaverčiu, ugdyti jo socialinius gebėjimus“, „kūrybinis darbas su neigaliaisiais“, „kai globotiniams sekasi jų veikla, jie pasiekia rezultatų joje, gražiai, kultūringai bendrauja“, „pasiekti rezultatai, tokie kaip pagerėjusi emocinė aplinka grupėje, bendravimas tarp globotinių, savarankiškumas, tvarkantis aplinką ir pan.“, „pasiekti matomi darbo rezultatai“, „malonu, kai darbo pastangos nenuveina veltui ir gali pamatyti darbo vaisius, kad ir nedidelius. Malonu, kai matai laimingas vaikų ar jaunuolių akis“, „vaiko pasiekimai pagal jo gebėjimus, naujų įgūdžių lavinimas, pasiektas motyvacijos sužadinimas ugdymo procese“, „daryti vaikams gera, teikti juos tenkinančias paslaugas, džiaugtis drauge su jais“, „galimybė matyti, kaip vaikai tobulėja savo galimybės ribose“, „bendravimas“. Vieno iš respondentų nuomone „patenkintas savo darbu gali būti tik toks žmogus, kuris dirba „iš pašaukimo“.

Slaugytojos: „gerai atliktas darbas“, „man patinka padėti šioms vaikams, džiaugiuosi, kai jie išmoka valgyti, savarankiškai praustis, rengtis ir t.t.“, „kai galiu padėti globotiniams“, „masažo metu raumenys atsipalaiduoja, dėl to po procedūros praeina skausmas, galūnių lenkimo amplitudė padidėja, kai kurie masažo metu užmiega (raminantis poveikis)“.

Žinių ir gebėjimų aktualumas, tenkinant neįgaliųjų specialiuosius poreikius

5 lentelė

Auklėtojų ir specialiųjų pedagogų (N=44) žinių ir gebėjimų aktualumas, %

Žinių ir gebėjimų aktualumas	Taip, nuolat	Retai	Ne, tai nebūtina
Žinių apie bendravimo su neįgaliaisiais etiketą	6,9	50,6	23,0
bendravimą su agresyviais neįgaliaisiais	36,8	34,5	16,1
neįgaliųjų kasdieninių gyvenimo įgūdžių ugdymo metodus	13,8	43,7	23,0
socialinių problemų sprendimo būdus	16,1	43,7	20,7
neįgaliųjų slaugos reikalavimus ir būdus	13,8	34,5	32,2
neįgalaus vaiko/asmens pasodinimo, perkėlimo ir pan. technikas	9,2	20,7	48,3
pagrindinius teisės aktus, reglamentuojančius neįgaliųjų ugdymą	11,5	27,6	41,4
pagrindinius teisės aktus, reglamentuojančius neįgaliųjų globą	11,5	18,4	48,3
pagrindinius teisės aktus, reglamentuojančius neįgaliųjų slaugą	11,5	25,3	43,7
Gebėjimo ugdyti sveikos gyvensenos nuostatas	13,8	32,2	11,5
kurti saugią aplinką, pritaikytą neįgaliųjų poreikiams	27,6	23,0	27,6
tenkinti specialiuosius poreikius: maitinti, rengti, prausti, ...	9,2	34,5	34,5
padėti neįgaliesiems naudotis techninės pagalbos priemonėmis	9,2	29,9	36,8
teikti neįgaliesiems nesudėtingas slaugos paslaugas	4,6	32,2	52,9

6 lentelė

Socialinių pedagogų (N=28) žinių ir gebėjimų aktualumas, %

Žinių ir gebėjimų aktualumas	Taip, nuolat	Retai	Ne, tai nebūtina
Žinių apie bendravimo su neįgaliaisiais etiketą	3,7	77,8	18,5
bendravimą su agresyviais neįgaliaisiais	40,0	60,0	0,0
neįgaliųjų kasdieninių gyvenimo įgūdžių ugdymo metodus	25,0	54,2	20,8
socialinių problemų sprendimo būdus	41,7	45,8	12,5
neįgaliųjų slaugos reikalavimus ir būdus	16,7	58,3	25
neįgalaus vaiko/asmens pasodinimo, perkėlimo ir pan. technikas	8,0	64,0	28,0
pagrindinius teisės aktus, reglamentuojančius neįgaliųjų ugdymą	29,2	50,0	20,8
pagrindinius teisės aktus, reglamentuojančius neįgaliųjų globą	23,1	61,5	15,4
pagrindinius teisės aktus, reglamentuojančius neįgaliųjų slaugą	15,4	65,4	19,2
Gebėjimo ugdyti sveikos gyvensenos nuostatas	37,5	45,8	16,7
kurti saugią aplinką, pritaikytą neįgaliųjų poreikiams	36,0	44,0	20,0
tenkinti specialiuosius poreikius: maitinti, rengti, prausti, ...	29,2	50,0	20,8
padėti neįgaliesiems naudotis techninės pagalbos priemonėmis	17,4	65,2	17,4
teikti neįgaliesiems nesudėtingas slaugos paslaugas	16,7	66,7	16,7

Slaugytojų (N=17) žinių ir gebėjimų aktualumas, %

Žinių ir gebėjimų aktualumas	Taip, nuolat	Retai	Ne, tai nebūtina
Žinių apie bendravimo su neįgaliaisiais etiketa	23,6	64,9	0,0
bendravimą su agresyviais neįgaliaisiais	53,1	29,5	0,0
neįgaliųjų kasdieninių gyvenimo įgūdžių ugdymo metodus	11,8	35,4	41,3
socialinių problemų sprendimo būdus	5,9	47,2	35,4
neįgaliųjų slaugos reikalavimus ir būdus	47,2	41,3	0,0
neįgalaus vaiko/asmens pasodinimo, perkėlimo ir pan. technikas	11,8	64,9	11,8
pagrindinius teisės aktus, reglamentuojančius neįgaliųjų ugdymą	0,0	23,6	64,9
pagrindinius teisės aktus, reglamentuojančius neįgaliųjų globą	11,8	23,6	64,9
pagrindinius teisės aktus, reglamentuojančius neįgaliųjų slaugą	17,7	41,3	35,4
Gebėjimo ugdyti sveikos gyvensenos nuostatas	17,7	53,1	11,8
kurti saugią aplinką, pritaikytą neįgaliųjų poreikiams	29,5	35,4	35,4
tenkinti specialiuosius poreikius: maitinti, rengti, prausti, ...	29,5	11,8	47,2
padėti neįgaliesiems naudotis techninės pagalbos priemonėmis	23,6	53,1	11,8
teikti neįgaliesiems nesudėtingas slaugos paslaugas	53,1	29,5	5,9

10 priedas

8 lentelė

Žinių ir gebėjimų aktualumo vidurkių palyginimas

Reikalingos žinios	Specialistai	Kiekis	Vidurkiai	Standartinis nuokrypis	p reikšmė
žinios apie bendravimo etiketa	Auklėtojos	21	2.1905	0.6796	0,000
	Soc. pedagogai	27	2.1481	0.4560	
	Slaugytojos	15	1.8667	0.5164	
	Spec. pedagogai	18	2.7222	0.4608	
bendravimas su agresyviais neįgaliaisiais	Auklėtojos	21	1.6190	0.7400	0,320
	Soc. pedagogai	25	1.6000	0.5000	
	Slaugytojos	15	1.6000	0.7367	
	Spec. pedagogai	18	1.9444	0.7253	
kasdieninių gyvenimo įgūdžių ugdymas	Auklėtojos	20	2.0500	0.7591	0,116
	Soc. pedagogai	24	1.9583	0.6902	
	Slaugytojos	15	2.3333	0.7237	
	Spec. pedagogai	19	2.4211	0.6069	
socialinių problemų sprendimo būdai	Auklėtojos	20	2.0000	0.7947	0,001
	Soc. pedagogai	24	1.7083	0.6902	
	Slaugytojos	15	2.6000	0.6324	
	Spec. pedagogai	18	2.2778	0.5745	
neįgaliųjų slaugos būdai	Auklėtojos	20	2.2000	0.7677	0,243
	Soc. pedagogai	24	2.0833	0.6538	
	Slaugytojos	15	1.9333	0.4577	
	Spec. pedagogai	18	2.3889	0.6978	
pasodinimo, perkėlimo ir pan. technikos	Auklėtojos	20	2.5500	0.6863	0,025
	Soc. pedagogai	25	2.2000	0.5773	
	Slaugytojos	15	2.0000	0.5345	
	Spec. pedagogai	18	2.5556	0.7047	
teisės aktai, reglamentuojantys	Auklėtojos	20	2.1500	0.8127	0,000
	Soc. pedagogai	24	1.9167	0.7172	

ugdymą	Slaugytojos	15	2.7333	0.4577	
	Spec. pedagogai	18	2.7222	0.4608	
teisės aktai, reglamentuojantys globą	Auklėtojos	19	2.4211	0.7685	0,008
	Soc. pedagogai	25	1.9600	0.6110	
	Slaugytojos	16	2.5000	0.7303	
	Spec. pedagogai	18	2.6667	0.6859	
teisės aktai, reglamentuojantys slauą	Auklėtojos	20	2.4500	0.6863	0,105
	Soc. pedagogai	25	2.0800	0.5715	
	Slaugytojos	16	2.3125	0.7041	
	Spec. pedagogai	18	2.5556	0.7047	
sveikos gyvensenos nuostatų ugdymas	Auklėtojos	21	2.1429	0.7270	0,036
	Soc. pedagogai	24	1.7917	0.7210	
	Slaugytojos	15	2.1333	0.6399	
	Spec. pedagogai	18	2.4444	0.7047	
kurti saugią aplinką	Auklėtojos	21	1.9524	0.8047	0,438
	Soc. pedagogai	24	1.8750	0.7408	
	Slaugytojos	16	2.0000	0.8165	
	Spec. pedagogai	18	2.2778	0.8947	
tenkinti specialiuosius poreikius	Auklėtojos	21	2.2381	0.7003	0,125
	Soc. pedagogai	24	1.9167	0.7172	
	Slaugytojos	15	2.2000	0.9411	
	Spec. pedagogai	18	2.5000	0.7859	
padėti naudotis tech.pag.priemonėmis	Auklėtojos	21	2.4762	0.6796	0,007
	Soc. pedagogai	23	2.0000	0.6030	
	Slaugytojos	15	1.8667	0.6399	
	Spec. pedagogai	19	2.4737	0.6966	
teikti nesudėtingas slaugos paslaugas	Auklėtojos	21	2.4762	0.6015	0,452
	Soc. pedagogai	24	2.8333	4.1248	
	Slaugytojos	15	1.6000	0.7367	
	Spec. pedagogai	18	2.6111	0.6076	

Specialiųjų pedagogų (N= 20) kvalifikacijos tobulinimo poreikiai, %

Tobulinimosi sritis	Temos	%
Ugdymas	• <i>Įvairaus amžiaus asmenų, turinčių įvairių negalių, ugdymo ypatumai</i> (ikimokyklinis ugdymas; neįgalių jaunuolių ugdymas; vaikų, turinčių žymią protinę negalę bei judesio ir padėties sutrikimą, <i>ugdymo inovacijos</i>; žmonių, turinčių Dauno sindromą, psichinis, psichologinis aspektas). • <i>Vaikų, turinčių elgesio nukrypimų, ugdymo specifika</i> (save žalojantys vaikai; agresyvūs vaikai).	63,0
	• <i>Specialiųjų poreikių įvertinimas</i> (labai žymios negalės vaikų specialiųjų poreikių įvertinimas).	9,0
	• <i>Specialiojo ugdymo turinio aspektai, įvairių gebėjimų specialus lavinimas</i> (ugdymo žymiai sutrikusio intelekto vaikų kalbos ir pažintinių gebėjimų lavinimas; vidutiniškai sutrikusio intelekto mokinių mokymas dirbti kompiuteriu; saviraiškos ugdymas, Pagalba vaikams pasirengti savarankiškai gyventi).	36,0
	• <i>Ugdymo metodai</i> (taikomų mokymosi būdų santykis su aktyviaisiais ir probleminiais ar reproduktyviaisiais metodais).	9,0
	• <i>Bendravimas su neįgaliųjų šeimomis</i> (bendravimo su ugdytinių tėvais, darbuotojų ir tėvų tarpusavio ryšys).	45,0
	Slauga	• <i>Kasdieninė slauga</i> (kaip padėti ugdytiniui išlipti iš vežimo ar kaip jį iškelti; rijimo sutrikimai bei asmenų su šiuo sutrikimu maitinimas). • <i>Pirmoji pagalba</i> (kaip padėti mokiniui ištikus priepuoliui).
Globa	-----	-
Profesinės veiklos problemų įveikimas	• <i>Bendrosios kompetencijos</i> (konfliktų sprendimo būdai).	18,0
	• <i>Profesinės veiklos specifinių gebėjimų tobulinimas - specialiųjų poreikių tenkinimo formalieji aspektai</i> (individualių programų sudarymas; specialios programos); veido masažas įvairių sutrikimų vaikams logopedinių pratybų metu.	27,0
	• <i>Profesinės etikos ir profesinės veiklos psichologinės problemos</i> – vaikų pažinimo aspektai (kaip suprasti ypač sunkius vaikus, rasti bendrą kalbą; konfliktų išvengimo būdai ugdant patyrusius deprivaciją, sutrikusios raidos vyresnio mokyklinio amžiaus vaikus)	18,0

Auklėtojų (N= 24) profesinės kvalifikacijos tobulinimo poreikiai, %

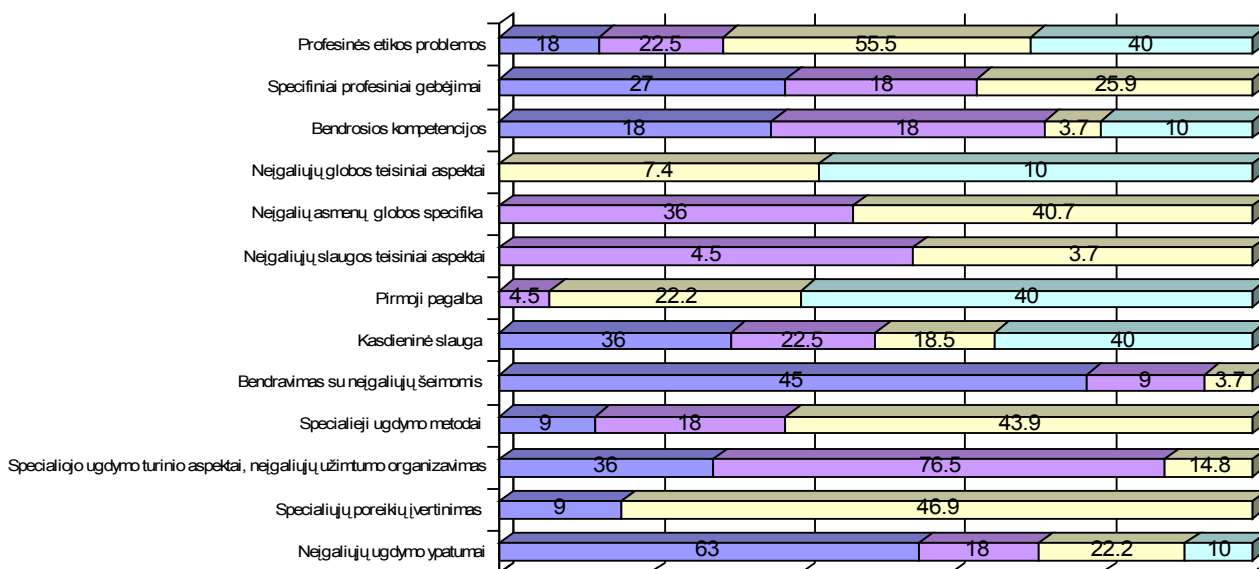
Tobulinimosi sritis	Temos	%
Ugdymas	• <i>Ivairaus amžiaus asmenų, turinčių įvairių negalių, ugdymo specifika</i> (ikimokyklinis ugdymas; hiperaktyvių vaikų ugdymas).	18,0
	• <i>Specialiojo ugdymo turinio aspektai</i> (vaiko kompetencijų ugdymas (daugiau idėjų); savarankiškumo ugdymas; savojo „aš“ ugdymas, pasitikėjimas savo jėgomis; neįgaliųjų kasdienių gyvenimo įgūdžių ugdymas; neįgaliųjų socialinių įgūdžių ugdymas; neįgaliųjų seksualinė elgsena ir jos korekcija; paauglių seksualinis auklėjimas; asmenybės formavimo ypatumai globos įstaigose; idėjos vaikų saviraiškai ir kūrybai; <i>sveikos gyvensenos mokymas</i> - sportiniai įrenginiai ir jų reikšmė neįgaliųjų sveikatinimui ir kūno judesių lavinimui; psichikos ligų prevencija; kaip neįgaliajam pasirinkti profesiją; neįgaliųjų integracija visuomenėje).	76,5
	• <i>Specialiojo ugdymo metodai</i> (technologijų taikymas ugdyme; neįgaliųjų ugdymo metodinės priemonės; metodinės priemonės neįgaliesiems).	18,0
Slauga	• <i>Kasdieninė slauga</i> (neįgaliųjų naudojimas techninėmis priemonėmis; autistų slauga; neįgaliųjų slaugos reikalavimai ir būdai; fizioterapija; asmenų su žymia fizine negale priežiūra).	22,5
	• <i>Pirmoji pagalba</i> (pirmoji medicinos pagalba neįgaliajam).	4,5
	• <i>Teisiniai slaugos aspektai</i>.	4,5
Globa	• <i>Neįgaliųjų asmenų globos specifika</i> (asmenų, turinčių žymių fizinių negalių ir intelekto sutrikimų, globa; vaikų pasirengimas savarankiškam gyvenimui); <i>globos problemų įveikimas</i> (individualaus socialinės globos plano rengimas; individualaus socialinio globos plano rengimas, peržiūra; globos pagalba neįgaliojo šeimai; socialinės globos kokybės vertinimo praktiniai aspektai)..	36,0
	• <i>Neįgaliųjų globos teisiniai aspektai</i> (neįgaliųjų teisinis reglamentavimas; globėjų pareigos ir teisės; pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys neįgaliųjų globą; klientų turto administravimas: pareigos, atsakomybė, galimybės disponuoti kliento naudai).	22,5
Profesinės veiklos problemų įveikimas	• <i>Profesinės etikos problemos</i> (darbas su agresyviais, neadekvataus elgesio neįgaliaisiais; bendravimas su agresyviais neįgaliaisiais; tarpasmeniniai santykiai; konfliktų sprendimas; sunkus vaikas. Kaip elgtis, komunikuoti, konkretūs būdai).	22,5
	• <i>Bendrosios kompetencijos (profesinės veiklos psichologinės problemos – darbo sunkumų įveikimas dirbant su neįgaliaisiais).</i>	18,0
	• <i>Bendravimas su neįgaliųjų šeimomis</i> (šeimoms bendradarbiavimo su bendruomene patirtis).	9,0
	• <i>Profesinės veiklos specifinių gebėjimų tobulinimas - specialiųjų poreikių tenkinimo formalieji aspektai</i> būtinos dokumentacijos pildymas; individualaus socialinio plano sudarymas; socialinių paslaugų plano sudarymas; žymiai protiškai atsilikusių vaikų ugdymo programos).	18,0

Socialinių pedagogų (N= 28) kvalifikacijos tobulinimo poreikiai, %

Tobulinimosi sritis	Temos	%
Ugdymas	<i>Įvairaus amžiaus (vaikų ir jaunuolių) ir turinčių įvairių negalių raidos ir ugdymo ypatumai</i> (darbas su jaunuoliais (virš 21 m.); žymią protinę negalę turinčio vaiko ugdymosi ypatumai; apie autizmą; neįgaliųjų ugdymas stacionariuose globos įstaigose, ugdymas namų sąlygomis, elgesio korekcijos klausimai).	22,2
	<i>Neįgaliųjų užimtumo organizavimas, įvairių gebėjimų specialus lavinimas</i> (neįgaliųjų kasdieninio gyvenimo įgūdžių ugdymas; neįgaliųjų, turinčių intelekto sutrikimų, mokymas dirbti kompiuteriu; meninis ugdymas, meno terapija; įvairių veiklų organizavimas)	14,8
Slauga	<i>Kasdieninė slauga</i> (kėlimas, saugus vartymas; keltuvų pritaikymas; slaugai skirtos priemonės, jų naudojimas; ligų klasifikacijos klausimai; naujovės slaugos srityje).	18,5
	<i>Pirmoji pagalba</i> (pirmoji pagalba dirbant su psichikos ligoniais; neįgaliųjų, turinčių intelekto sutrikimų, slaugos ypatumai; neįgaliųjų slaugos reikalavimai ir būdai; pirmosios pagalbos principai ugdytiniams, turintiems intelekto ir psichikos sutrikimų).	22,2
	<i>Slaugos teisinis reglamentavimas.</i>	3,7
Globa	<i>Neįgalių asmenų globos specifika</i> (vaikų, turinčių žymią protinę negalę, globa; neįgaliųjų globa socialinės globos įstaigose; užimtumo kokybė, principai ir būdai; globotinių užimtumo parinkimas pagal individualius poreikius; tinkamo užimtumo parinkimas atskiram globotiniui; globotinių užimtumo galimybės; asmenys, turintys žymią negalę, jų poreikių tenkinimas ir užimtumas; neįgaliųjų vaikų socialinė ir emocinė raida; neįgaliųjų savarankiško gyvenimo galimybės ir perspektyvos).	40,7
	<i>Bendravimas su neįgaliųjų šeimomis</i> (darbas su sutrikusio intelekto vaiko tėvais).	3,7
	<i>Neįgaliųjų globos teisiniai aspektai</i> (neįgaliųjų teisinis reglamentavimas; turto paveldėjimas ir jo administravimas nepilnamečio vaiko vardu).	7,4
Profesinės veiklos problemų įveikimas	<i>Bendrosios kompetencijos</i> (projektinis darbas).	3,7
	<i>Profesinės veiklos gebėjimų tobulinimas</i> (socialinio pedagogo vaidmuo pensionatuose; socialinių problemų sprendimo būdai; specialiųjų poreikių vertinimo metodikos; individualių globos planų rašymas; socialinių paslaugų kokybės vertinimas institucijoje, praktiniai aspektai; <i>darbo sauga</i> dirbant su agresyviu vaiku.).	25,9
	<i>Profesinės etikos problemos</i> (darbas su agresyviais vaikais bei jaunuoliais; agresyvus elgesys sau ir kitiems; bendravimas su agresyviais ugdytiniais; gebėjimas suprasti verbaliai nebendruojantį, neįsisavinusį alternatyvios komunikacijos būdų asmenį, sukilus agresijai; agresyvus elgesys savo ir kitų atžvilgiu; agresyvaus globotinio elgesio slopinimas; agresyvaus elgesio kontroliavimo metodai; agresyvaus elgesio mažinimas žmonėms su proto negalę; konfliktų valdymas; konfliktų sprendimo įgūdžių lavinimas).	55,5

Slaugos darbuotojų (N= 17) kvalifikacijos tobulinimo poreikiai, %

Tobulinimosi sritis	Temos	%
Ugdymas	• Sveikos gyvensenos nuostatos.	10,0
Slauga	• <i>Kasdieninė slauga</i> (pragulų profilaktika; saugus kėlimas ir vartymas; žymiai sutrikusio intelekto asmenų slauga).	40,0
	• <i>Pirmoji pagalba</i> (pirmoji medicinos pagalba nelaimingų atsitikimų atvejais; pirmoji pagalba psichikos ligomis sergantiems ar sutrikusio intelekto asmenims; ūmios psichinės būklės ir pagalba jų atvejais; pirmoji pagalba ūmių psichinių būklių atvejais).	40,0
Globa	• <i>Neįgaliųjų globos teisiniai aspektai</i> (teisės aktai, reglamentuojantys neįgaliųjų globą).	10,0
Profesinės veiklos problemų įveikimas	• <i>Bendrosios kompetencijos</i> (projektų rašymas dėl techninės pagalbos priemonių įsigijimo).	10,0
	• <i>Profesinės etikos problemos</i> (bendravimas su neįgaliaisiais; bendravimo ypatumai dirbant su agresyviais pacientais; darbas su agresyviais vaikais; apie neadekvatų socialinį elgesį).	40,0

■ Specialieji pedagogai (N= 20) ■ Auklėtojai (N= 24) □ Socialiniai pedagogai (N= 28) □ Slaugytojai (N= 17)

14 pav. Specialistų profesinės raidos poreikiai, %

Specialistų pagalba tenkinant klientų specialiuosius (ugdymo, slaugos ir globos) poreikius

Kategorija	Subkategorija	Specialistų teiginiai			
		Specialieji pedagogai	Auklėtojos	Socialiniai pedagogai	Slaugytojos
Valgymas ir gėrimas	Pagalba valgant	...padedu maitinti tada skystu maistu, kurie turi tokių ypatingai didelių rijimo problemų... ...valgymo procesai nėra labai aktualūs, bet ir neapsiribojam be saldainio, be obuolio, be kriaušės, be uogienės. Bet kuris nepajėgus šaukštelio valdyt, su pagalba, aš pats dalyvauju... ...nedalyvauju jų maitinime, bet mes aišku darom šventes kažkokias, kur mes irgi ir pasivaišinam, ir arbatėlės atsigeriam...	...stebi, kad tie kąsniukai būtų maži, nes užspringsta ir apšivemia...		
	Mokymas valgyti	...Aš paimdavau su jo ranka ir veddavau prie jo burnos, o paskui jisai pats paimdavo, man užtekdavo tikrai ranka paliesti alkūne, jau jisai ir kelia šaukštą, ir taip tiesiog automatiškai išmokdavo. O paskui jau ir valgydavau... ...Maistas trintas, bandom bendrų veiksmų pagalba, burna – lėkštė – burna, tas judesys, kad vaikas įprastų tą šaukštą...	...turim, kaip auklėtojos, ją pamaitint. Su jos rankyte imituojant tą toki judesį... ...bendrų veiksmų pagalba su vaiko rankyte mokom, nes pačių valgymas ir atsigėrimas yra mokymas... ...Jei nors truputį geba, tai jau mokom, kad tai darytų ir savarankiškai...		
	Maitinimas	...Per pusryčius turiu berniuką grupėje, maitinu. Ir paskui per pietus vėl maitinu tą berniuką... ...tokį skystą maistą kaip sriubos kažkiek padedu pamaitinti, na pamaitinu ir kad neatšaltų, greitai	...daugiausiai jau mes maitinam. Tokį vaiką izoliuojam, jisai valgo vienas pats daugiausiai, kad jam nebūtų dirgiklių aplinkui... ...Jeigu jis visai negeba, tai mes	...Dėl valgymo ir gėrimo irgi nesusiduriu... ...nemaitinu ir negirdau... ...palaikai šaukštą. Jeigu visiškai nevalgo, žinoma, maitini... ...tenka pamaitinti. Ir aš	...mes nemaitinam... ...padedam maitinti pusryčius... ...pietus padedam maitinti... ...pasisodinam kuris gali sėdėti, tokioj padėty, kad būtų patogų valgyt ir maitinam su šaukštu,

	jam sunku skystą maistą valgyti, o antrą patiekalą mes valgom abudu, jam duodu šaukštą ir šakutę ir aš damaitinu su kitu šaukštu, ten pasmeigiu, kad jis ten pats jau... ...Valgykloj sutrina maistą ir mes maitinam su tuo sutrintu maistu... ...dienos eigoj reikia ir pamaitinti... ...Reikia maitinti, žiūrėti kad jinai nurytų, kad neužspringtų, kad neužsikostų, kad pakankamai pavalgytų... ...Iš ryto, per pietus aš – spec. pedagogė pamaitinu... ...Dabar mes mitybos procese nedalyvaujam... ...aš du vaikus maitindavau... maitindavom, padėdavom ir tą šaukštą palaikyt, kitą kartą ir tas laikas ribotas, ir pačios savarankiškai pamaitindavom...	tą už jį padarom...	maitinu...	šaukšteliu... ...Maitinam, kurie nepavalgo. Ir pusryčius maitinam, ir pietus maitinam. Vienas su gastrostoma, tai jam yra specialus maistas tiesiai į skranduką...
Pagalba geriant	...O geria – turi specialų puodelį, nedaug įpili ir jis pats atsigeria... ...Kartas nuo karto šaukšteliu po mažą lašelį ir maitini va taip kiek jinai sugeba, kad atsigertų... ...Yra specialus puodukas, irgi jo rankas paimi... ...abiem rankom jo puoduką laikai ir tiesiog neši prie...		...palaikai puodelį, pats pasiima kažkiek tai...	...Ir iš buteliukų girdom, ir iš puodelių. Dabar viena mergytė labai sunkiai geria, tai tiesiog su švirkštu į burnytę ir vat tada jinai ir išgeria...
Vaistų girdymas				...Aš tik vaistus sugirdau, jeigu sakykim pats vaikas negali išgert, tai irgi trini ar ten į taurelę pili, su vandeniu maišai, tada jau aš girdau... ...tai tik tuo atveju kai einam dalinti vaistus, nes vaistų gauna labai daug visokiausių, daugiausia ir raminančių... ...Vaistus girdom mes. ...jeigu

					reikia, sutrini tą tabletę, o jeigu gerai vaikas ryja duodi taip išgert... ...vaistų dalinimas, pietų metu neša vaistukus, vakarienės metu atiduoda, sugirdo, kam trina, kam tirpdo. Kitos sumaišo netgi su maistu, nes kitaip nesugirdysi jų.
	Menu sudarymas				...suskaičiuoju tos dienos meniu, parašau kitai dienai meniu...
Šlapinimasis ir tuštinimasis	Sodinimas ant puodelio	...turi iš nugaros paimt, sulenkt va taip, beveik kelnes numaut vieną pusę ir atitaikyt... ...kur sunkiau judantis vaikas yra, padedi nueit iki tualetu, atsisest ant unitazo... ...jie ateina sutvarkyti... ...Nei aš turiu tualetų aplinkui...	...ant to puodelio sėdi ir lauki, kada padarys, kad ten rankų neįkištų... ...jeigu aš žaidžiu, jeigu šalia manęs kas nors užsinorėjo ko nors, tada bėgam jau ir mes...	...Man to daryti netenka... ...Taip. Pampersai, apsiplovimai, ant puoduko sodinimai... ...tada vedam į šeimyną...	
	Rūbų keitimas prisišlapinus	...Jeigu pas mane kabinete tai atsitinka, mažas koks nors vaikas atlieka reikalą prie vietos, padedu...			
	Sauskelnių keitimas	...Jeigu reikia, pakeiti sauskelnes... ...Bet jeigu reikia ir auklėtojos padėjėjos nėra, tai čia juk nebesiskirstom, pakeiti tas sauskelnes vaikui... ...tenka kartais ir pampersą pakeisti. Kai prisikrovė, tai pavyzdžiui dirbi vienas, nu ką darysi, nelaikysi taip... ...Tenka ir man, bet labai retai...	...tenka ir auklėtojom, ir šeiminkėlės, nežiūrim, keičiam ir pamperus... ...Viena šeiminkėlė nespės vien ant puodų sodint. Tai jau čia tą darbą išaina dirbt...	...Jeigu yra kažkokia tai situacija, jeigu nėra kam, taip...	...kartais ir sauskelnes pakeičiam...
	Sauskelnių skyrimas				...skirtos tiem vaikam kurie šlapinasi nuolat yra skirtos sauskelnės parai ir tiesiog duodam tada tas sauskelnes...
	Medicininė pagalba esant tuštinimosi problemoms				...ir klizmą statėm... ...pasišlapindavo tik su kateteriu... ...mergaitė, kur negalėjo šlapintis, tai ją reikėdavo kateterizuoti...

	Higieninių įgūdžių ugdymas	...Mes tik vaikam vat aiškinam, kad reikia eiti į tualetą, kad nedaryk į kelnes, kad tik taip... ...tualete, kaip pavyzdžiui naudotis popierium, kaip užpakaliuką valytis...			
Saugios aplinkos palaikymas	Nuolatinė priežiūra	...Pačiom, saugoti vaikus tenka... ...mums įaugę į kraują yra, kad aplinka turi būti saugi... ...tikėtai išsiimam, išsitraukiam tada, ar ten reikia mikrobangės, pavyzdžiui darom, pasišildom, picą keпам, ar kukurūzus galų gale tai tik tam kartui kartu su vaikais... kartais ir duodi ir magnetofoną jiems patiems pasireguliuoti, bet jau niekur negali atsitraukti, turi būti čia pat, saugom nuo to, kad nejunginėtų patys į tinklą... ...Jeigu aš su vaikais kokią nors veiklą darau – visvien klausomės ir pasakų, jungiam visokių lempučių, visokių priemonių, tai pasidarau, kad man būtų saugu. Žiūrim tiesiog, žiūrim. Reikia kartais ir prailgintuvą panaudoti... ...mano tikslas, pagrindinis uždavinys, kad jie jaustųsi pas mane saugiai. Čia kiekvienas judesys, kiekvienas žingsnis yra sekamas...	...kai žinai, kuris turi priepuolius, tai taip ir žiūri... ...Labai jau žiūrim, kad neatsirastų kur nors kokie, nes jie mėgsta ir iš namų atsinešti. Tai taip ir stebi, kad kas iš kišenės neištrauktų... ...einam ištaisai ir pasižiūrim...	...palyginimui, sakykim, užsidegėm žvakelę. Žinom, kad jis mėgsta viską pagriebti, ar paragauti, ar panašiai. Tai aišku, keliam kad jinai būtų atokiau... ...turi pasirūpinti jais, kad jie nenuklejtų kur nors... ...Prieš kiekvieną kelionę, išvyką vedam instruktažą – ypatingi pavojai... ...sodini šiek tiek toliau nuo kompiuterio, nes yra tokių, kurie mėgsta imti, plėšyti...	...jeigu atėjus rasčiau langą adarą ir sakykim šalta, tai tikrai būtų komentaras iš mano pusės, uždaryti, atsižvelgiant į vaikų sveikatą... ...jeigu yra žirklys, jos užrakintos. Spintos yra su užraktais... ...Tai va eini, aiškini tėvams, kad negalima vest tokių sergančių vaikų, kad užkrės... ...Jeigu ateinam ir matom – vaikas įdėtas į vonią be palutės, be padėklo, visąlaik pasakom – taip negalima, reikia, kad vaikas saugiai būtų... ...Stengies, kad vaikai nesiliestų prie elektros priemonių...
	Aplinkos pritaikymas	...baldeliai pagal ūgį pritaikyti, apšvietimas atitinkamas, kad nebūtų kokio elektros prietaiso, kad nebūtų rizikingų vaikų sveikatai daiktų, kad būtų tvarkinga elektros įranga, aštrių kampų nebūtų daiktų aštrių grupėj. Turime sūpynes iširengę, mes juos visada prižiūrim...	...stalai, kėdės – nebūtų aštrių kampų, visos spintelės, žaislai kad nebūtų aštrūs, kad vaikai nesusižeistų... ...žiūrim, kad viskas būtų izoliuota, sutvarkyta...	...viskas yra padėta, kad būtų saugu, kad tas vaikas nepasiektų, nepaimtų tai, ko jam nereikia...	...einam ir žiūrim, kad suolai atitiktų ir palei ūgį, ir aukštį, šviesos kad atitiktų, ir kad nuo lentos trys metrai būtų... ...Pagal higienos normą slaugytojas privalo sekti grupių sanitarinę-higieninę būklę. Ir švarą visą, stalai, aukštis, markiracija lovų ir visa kita...

		...turiu susikurti saugią sau ir savo mokiniui aplinką... ...Kai einam į lauką tai irgi yra vežimėliai, nusileidimo takeliai... ...Priemonės, ar pirktos, ar mūsų pagamintos, tai žiūrim, kad būtų saugios ir pagal vaikų gebėjimus atsižvelgiam... ...Pas mane atvirų stačių kampų ir nėra... ...Mes saugią aplinką pagal savo galimybes kuriamės patys... ...pasiaiškinam su tais vaikiukais apie žirkles, aštirus daiktus...			...viskas apsaugota kiek įmanoma... ...Chemines medžiagas stengiamės laikyti uždaras, kad jie neprieitų...
Pagalba esant savi/agresijos priepuoliui	...Jį tada reikia prispausti prie savęs, apkabinti ir kuo smarkiau prispausti prie savęs, kad jisai nusiramintų, taip jisai labai nusiramina. Arba jeigu jau tai nepadeda, tada jau reikia jį palikti ramybėje... ...mes šitą žinome ir žinome priemonės. Jeigu jisai nekelia grėsmės kitiems ir sau, tiesiog mes jį izoliuojame. Jeigu mes matome jį, mes apsimetam, kad nematom. Jisai paskui nustoja, jam nepatinka, kai nemato... ...teko pačiai už nugaros užėjus vaiką apglėbti rankom ir laikyti, kad jisai sau nieko nepasidarytų. Tada nusiramina, toksai kaip izoliavimas yra. Nueinam į kitą kambarį, kad vaikų nebūtų, kad vaikai kiti nematytų, nes kai yra kiti vaikai, tiesiog skatina tą dėmesys... ...turi stverti jį. Keli, ir šeiminkėlė padeda. Būtinai suspausti ir kai stipriai suspaudžia, ir tu pasijunti saugus, ir tada apsiramina. O	...Vienąsyk toks įvykis įvyko ir jau jį stebi...	...reikia imti juos palaikyti, kad nusiramintų... ...Mes labai stebim vaikus, kurie labai linkę žalotis dėl savo tokių sutrikimų, dėl savo ligos paūmėjimo, ar dėmesio trūkumo, nusiminimo atvejais... ...mes esam pasiruošę į tai reaguoti ir dokumentaliai, ir fiziškai...	...Tada kviečiam policiją, kviečiam greitąją, vežam į psichiatrijos ligoninę...	

		...kitą kartą tenka netgi kviesti medikų pagalbą... Vieną dieną tu su juo pasielgsi taip, kitą dieną kitaip... ...ji pradėjo pas mus eiti, tai nebežaloja savęs. Nežinau ar jai aplinka gal pasikeičia, gal jai patinka. Vis tiek kažkoks tai užimtumas yra... ...apkabini, nusiramina...			
	Pagalba esant elgesio problemoms				...nenori nešiot akinių ir tada visai irgi tenka įkalbinėt, labai sulaužo, žiauriai sulaužo...
Kvėpavimas	Pagalba esant kvėpavimo problemoms	...Yra, bet aš nesusiduriu... ...prašom vaikų išsipūst nosį ar išsispjaut. Taip, prižiūrim ir tiek...	...tokių sunkių aš neturiu... ... mes nedarom ten visokiausių atsiurbimų ir taip toliau...	...Tokių neturime šiuo metu...	...jie gauna nuolatinę inhaliaciją, ta prasme gydytojo paskirtą ryte ir vakare... ...eis slaugytojas ir atsiurbs su balionėliais ir lašins vaistus, kad jis galėtų kvėpuot... ...Yra fizioterapijos slaugytoja – inhaliacijos, švitinimai, ultragarsai... ...Padedam atsiurbinti. Yra atsiurbimo aparatai.. ...pastoviai vartojami vaistai, pasodinamas pusiau sėdimai, kad jam būtų lengviau, pravėdinama... ...berniukas su tracheostoma ir jam pastoviai reikia atsiurbti...
Asmens švarinimasis ir rengimasis	Prausimas, pagalba prausiantis	...mama atneša rankšluostėlių, šlapias servetėles, pašlapinu tą rankšluostį ir nuvalau... ...jeigu veikloj mes ten išsitepam, tai mes vat rankytes nusiplaunam ir veiduką... ...Jeigu ten kas nors nutinka, ar apsiprausti reikia, ar išsimurzinam, tą ir susitvarkom... ...nubėgam, nusiplaunam rankytes...	...padedi jam, pakiši ranką po kriaukle... ...viską mes padedam. Stebim, būnam šalia...	...jeigu nosinio neatsineša, prašau vyriausiosios slaugytojos, duoda servetėlių vienkartinį, kad po ranka turėtumėm...	...Einam į šeimynas, jeigu reikia maudyt... ...Padedam pavalgyt, nuprausiam po to... ...visi gulintys arba rateliuose sėdintys, tai būtinai slaugytoja eina padėt išmaudyt. Ir nagus nukerpam, ir nuvalom, ir nušluostom, ir galvas plaunam...
	Higieninių įgūdžių	...Priminti, aišku, kad rankas	...Jie nusiplauna savarankiškai,	...Mes mokomės ir dantukus	...Imam dantų pastos, einam

	ugdymas	nusiplautų prieš valgi, iš lauko grįžus, po tualetu... ...liepiam eit rankytes plauti, dantukus mokom plauti... ...visada primenam, pratinam... ...reikia pamokyt ir rankeles nusišluostyt, kaip paimt tą rankšluostį, kaip nusispaust... ...jie žino, kad prieš reikia susitvarkyti, batai kad būtų nesusipykę, ir kojines kad būtų patemptos ir rankas nusiplauna, nes mes ir liečiamės. Tiesiog tenka, darom tai ir viskas... ...kiekvieną rytą jam bandom ugdyti įgūdžius... pastovus kartojimas, priminimas, kartojimas, kartojimas ir tikrinimas tiesiog, ir šalia stovėjimas kai valosi ir rodymas... ...šiandien žiūrėjom į veidrodėlį ir šukytes kontroliavom... ...Kad jisai pasiektų rezultatą nors minimalų, kad jisai žinotų, kad su šepetėliu ne galvą reikia šukuot, bet čia naudosis jį. Kad jisai paimtų muiliuką, kad jisai nerašytų kaip su kreidele. Vaikas turi mokėt atsukt vandenį, yra dabar įvairiausių, einam bandom. Reikia kartot, kartot, aiškinti, rodyti... ...programoj esu įtraukusi – dantukų valymas, veido priežiūra, rankų priežiūra. Tai einam mes tiesiogiai ten prie kriauklės... ...pasiimam vandeniuko, čia pastelės vieną milimetriuką, čia pabandėm, čia pasidėjom indelį, čia tą vandeniuką patrynėm, čia pabandėm, žiūrim kaip mūsų	bet visą laik reikia priminti... ...kartu visur eini ir rodai plauti...	valytis, ir praustis, ir prieš valgi rankytes plauti, ir po valgio...	realiai prie kriauklių, valomės, bandom ir pirmyn, ir atgal, visaip su dantų šepetukais... ...Aišku aš galiu ateit, praveist, bet čia nelabai mano šaka...

	dantukai...			
Burnos priežiūra				...grupėj nieks nenori, keliom eilėm dantys, atvedė na ir ką, teko valyt. Kiek atveda tiek ir valom...
Rengimas	...guldaui jį, rengiu... ...reikia visiškai aprengti, ir tikrai sudėtinga jį yra aprengt... ...ir aprengti, ir sagas užsegti, užtrauktukus užsegti, sutvarkyti. Į lauką einam – ir užsirišti šaliką, ir nekalbėti kai vėjas pučia, pasižiūrėti, kad apsirengtų normaliai...			...ir aprengiam, ir nurengiam... ...kojines numauni, batus...
Mokymas rengtis	...Mokom ir apsirengti, ir nusirengti... ...Mokome kaip pasidėti drabužį, ką pirma, paskui su pagalba, paskui pagal žodines instrukcijas, sakykim: imk tą, kišk ten, taip daryk... ...mokome palaipsniškumo apsirengimo, ką pirma apsimaui, ką nusirengti, apsirengti, nuo laipsniškumo pradedam. Paskui mokom sulankstymą rūbelių... rengiant sakom batai, batai, kad nors kažkokį išgirtų garsą, kad kažkokį tai pagautų balsį...	...Apsirengti, nusirengti mokom visada... ...Kad ir nenori, vis tiek mokomės žaidimų pagalba, vis tiek reikia išmokyti apsirengt, nusirengt...		
Pagalba rengiantis	...reikia padėti apsivilkti, nusivilkti arba stovėti prie jų rodant pirštu ką dabar vilktis... ...reikia padėti apsirengti... ...Arba priminti reikia, arba pačiam tą padėti... ...Bet koku momentu nusimaus pirštinėlę, aš jam padėsiu visuomet. Ar sagelė atsisegė, mes vėl žiūrime... ...Būna kartais, kad kojine vaiką išsitampo, ar nusmunka, tikrai	...kai einam į lauką, tai bendrai jau mes ten, suriktavot tą tą tą, viską sužiūrėt, šaliką, kepurę, tai jau mes bendrai...	...Jeigu aš pati matau, kad eina vaikas į lauką, sakykim yra šalta, jo rankos paralyžuotos, aš visada prieinu, padedu užsagstyti. Uždėti, užrišti kepurę, patempti rankovę – čia manau žmogiška... ...Pagalba naudojasi ir paskatinti tą savarankiškumą irgi reikia, priminti... ...naudojasi ir mano pagalba...	...tikrai padedam ir nusirengt, ir apsirengt...

Darbas ir žaidimas	Žaidimų organizavimas	tokios smulkmenos... ...daugiausia didaktiniai žaidimai, kurie lavina mąstymą, atmintį, dėmesį. Visokios kortelės, šiaip žaidimai pirkti. O šiaip žaidžiam ir kitus žaidimus, judrius, nejudrius žaidžiam, inscenizuojam ką nors, vaidinam... ...stalo žaidimai pagrinde būna... ...jeigu stipresni vaikai – žaidžiam judriuosius žaidimus, jeigu silpnesni, tai žaidžiam gal su rankytėm, gal stalo žaidimus... ...dainuojam ar muzikiniai kokie žaidimai... ...kiekvienu užsiėmimu kiekvieną dieną vat ir ugdai visus bendravimo metu, per žaidybinių veiklą viskas vyksta... ...Žaidimus – kas geba – judriuosius, su sviediniu pažaidžia, slėpynes, gūžynes, kiek įmanoma pabėgiojam, pažaidžiam... ...Prisidedu visokių žaidimų, kad būtų ir formos, ir spalvos, ir skaičius, ir žaidžiam... ...Kūrybiniai žaidimai yra mano arkliukas ir aš per tuos kūrybinius žaidimus didelę veiklą ir atlieku... ...tiktai žaidybine forma galiu pasiekti kažkokių tai rezultatų... ...pas mane kompiutery didaktiniai žaidimai: ar nuspelvink, ar papuošk, ar sudėk iš dalių, ar surask skirtumus... ...mes žaidžiam, mes kažką darom su jais, vis tiek jaučia kažką, jam patinka, jisai nešaukia... ...Mes žaidžiam ir rimtai dirbam... ...Žaidimai būna ir pamokėlėse...	...Daug didaktinių žaidimų, tiesiog pačios perkam, pačios žiūrim didaktines medžiagas... ...smulkiajai motorikai labai daug... ...užsiimam žaidimais, žaidimine forma visi yra ugdomieji darbai... ...Žaidžiam judriuosius žaidimus, labai mėgsta: paslėpk daiktą, surask, vat tokius lengvesnius... ...įvairūs žaidimai, per žaidimą visa veikla. veikla kampeliuose ir bendra grupinė veikla...	...Žaidi pats kartu, viską darai kartu... ...Ir judrieji, ir stalo žaidimai... ...Žaidimus derinu pagal jų mąstymo sutrikimus, nes yra kitos specialios programos ir silpnaregiams, specifinius pažinimo sutrikimus turintiems...	...Slaugytoja su tuo neturi ryšio...

		...Jeigu kokį sykį ir pažaidžiam į ratelį sustoję, tik tie kurie vaikščiojantys, gulintys – tik stebėtojai. Arba jeigu su koku kamuoliu, balionu žaidi, tai tiktai paduodi tam vaikui, kad paimk, pažiūrėk su kuo mes čia žaidžiam...			
Dalyvavimas popamokinėje veikloje	...kai būna kokia šventė, pavyzdžiui kokia rudenėlio šventė ar Kalėdų, tada jau visi. Per šventes visi įsitraukia ir auklėtojai, ir mokytojai, ir spec.pedagogas ir tada jau visi žaidžiam mes tuos žaidimus ar jau į kokią ekskursiją važiuojam, tai visi... ...po visų tų užsiėmimų būna užimtumas, einame į lauką ir darbinė veikla. Tarkim ateina ruduo – išeinam, atsipalaiduojam po visų užsiėmimų, tai lapus renkam. Turime grėbliukus, karučius, nuteikimas yra vaikų... ...Man netenka popamokinės veiklos organizuoti, bet mes labai dažnai išvažiuojame... ...bus rudenėlio šventė, vėl organizuosim, ruošimės kuo apsilvilti...	...organizuojam kokį nors išėjimą į kino teatrą, beržynėlį, stebim gamtą besikeičiančią... ...grupinė veikla – žaidimai visokiausi vaikams. Ir būna tos šventės, ir į lauką vedimas vaikų, pasivaikščiojimas lauke...	...darome bendrus renginius, parodėles organizavom... ...Renginių organizatorė daugiausia organizuoja, mes padedam... ...yra žmogus, kuris kuruoja, bet visi subėgam, padedam ko reikia, ar kokias padėkas padaryt, ar medalius, ar kažką nupiešt – visi bendrai ruošiamės, padedam vienas kitam... ...Organizuoju renginius, važiuoju su vaikais į stovyklas... ...renginiai sakykim, puošimas įstaigos, jau čia viskas mums priklauso...	...popamokinės veiklos mums nepriklauso... ...Būna šventės, visur dalyvaujam... ...Tiek mes kitiems padedam įsijungti, ir mes pačios įsijungiam, dalyvaujam... ...Būna ekskursijos, mes kaip medikai irgi turim dalyvaut, kaip lydintis asmuo, jeigu ten kas nors atsitiktų, ar priepuolis. Ir paskui jie važiuoja į gamtą, irgi mes dalyvaujam kaip medikai...	
Veiklos palaikymas	...Dalyvauju meninėje veikloje... ...darymas kaukės jau ir užsiėmimas... ...einam į laukus, pas kaimynus, važiuojam į tuos didesnius kur augina ūkininkai... ...daugiau jų užimtumo, kad jie dalyvautų veikloj, kad būtų teigiamos emocijos... ...ateina ryte akis trina, tai turiu kalbinti labai ilgai kol aš jį vėl pažadinu tokiai veiklai, kad jis	...auklėtojom, čia kaip pagrindas ir eina... ...Ryte pagrinde ugdomoji veikla... ...labai dainuojam... ...Darbine veikla užsiimam – ir žaislų tvarkymas, ir dulkes valom, ir gėles laistom... ...Piešiant, turi su savo ranka bendrų veiksmų pagalba jiems padėti... ...Piešiam, lipdom, dėlionės	...visada palaikau jų veiklą, buvo organizuojamas stalo teniso turnyras, pati dalyvavau... ...dažniausiai muziką paleidi ar animacinį filmuką... ...Su užimtumu labai mano darbas siejasi...	...Užimtumo neorganizuojam...	

		domėtusi ta veikla... ...tiesiog paimu į ranką, mes kaip ir spalvinam, pavyzdžiui obuolį: trafaretus padarom, o daugiau su vaiko ranka į dažus ir tepliojam... ...einam ir į pušyną, einam stebėt ir pas ūkininkus, ir norim pastebėti ir tą šunį ar tą katę, ir į paukščius, čia gandrulizdis yra... ...Mūsų visos veiklos vyksta daugiausiai per žaidimus, surišta su žaidybine veikla... ...Turi kaitaliot veiklas... ...veikla turi būti įvairinama kiekvieną minutę... ...Jeigu darai kažką tai, vis tiek įdedi į ranką kažkokį žaisliuką: pakelk, parodyk...	dėliojam... ...veiklą mes pagal temas organizuojam... ...meninė veikla, ir muzika, dirbam su literatūros kūriniiais, skaitom vaikam įvairiausias, piešiam, žaidžiam judriuosius, kūrybinius, vaidmeninius žaidimus... ...žaidžiam kartu su vaikais, skaitom pasakas įvairiausias, mokomės eilėraščius jeigu tai įmanoma...		
Bendravimas, komunikavimas	Komunikavimas su nekalbančiu vaiku	...Kažkokių tai simbolių tai nevertojam. Kažkaip tėvai nelabai nori, ir man asmeniškai nepatinka. Šiaip gestais, jo, daugiausia gestais, žvilgsniu. Kokia nors vokalizacija... ...gestais susikalbam, mimikom susikalbam... ...vis tiek kalbi, rankom rodai, gestais. Per laiką vaiką jau vis tiek supranti iš mimikos, iš gestų, ir susikalbi, parodo tas vaikas... ...bendravimas ženklais, mimika. Žinai tą vaiką, iš jo būklės, yra ženklų metodika, daug per pojūčius... ...Bandai per užsiėmimus lavinti, per pojūčius stimuliuoti delnukus, padukus, rodyti garso šaltinis iš kur sklinda, visokiais kitokiais būdais. Ir stebi ar į tualetą jam nereikia, ar valgyt, atsigeriti nereikia...	...Simbolių mes nenaudojam. Gestais daugiausia, po vieną žodį, supranta. Vaikučiai supranta... ...viską rodai, visad viską rodai... ...gestų kalba. Tai yra emocijos su vaiku, tai yra visokie prisilietimai prie vaiko, parodymai kažkokie tai... ...žiūri, keiti padėtį vaikui, jeigu jis nekalba, veiklą pakeiti, tada žiūri ar jam tas patiko, nepatiko, jisai jau išreiškia kažką tai...	...mes vis tiek bandom kalbėt, kiek tas duoda rezultatų, nežinau, bet vis tiek geriau kalbėt, negu nekalbėt... ...Jeigu nekalba, tai vis tiek yra žodinis, kalbi nes vaikas stebi lūpas, gali girdėti aštresnį garsą. Ir gestai, bet kokiais atvejais gestai. Parodai daiktą ir parodai ar kur nunešti, ar ką su juo nuveikti... pastebi truputuką nerimo – baimę sumažini, paglostai vaiką tiesiog... ...Kitą kart suvokimo supratimui reikia paimti už rankytės, nuvesti ir padaryti kartu su juo... ...Čia vėl stebėjimas. Susijaudinimas – galvoji, dėl ko jis susijaudino... ...Įjungti žaidimą koki, parodai. Jeigu jisai reaguoja, žaidžia, paklausi ar patinka, jisai palinguoja galvą, kažkiek iš lūpu	...Matomai jie supranta ką tu sakai, jie tik patys nešneka, tai kalbindavom, kad tai ir vitaminai ir labai skanu, žodžiu, prikalbindavom... ...per tiek laiko jau žinai ką jie reiškia ir supranti, ką sako... ...bet kai susigyveni kažkaip na vis tiek susišneki... ...Taip ir susikalbam ar pirštais... ...Pašnekini, pagiri, jinai šypsosi, jinai patenkinta. Taip ir bendraujame su jais...

		...Kalbame aiškiai iš dviejų trijų žodžių, pavyzdžiui: eik miegoti, ir iš karto imi vaiką už rankos ir veda jį ir rodai rankom, rodai lovą jo ir tiesiog savaime susidaro tokie mūsų ryšiai, jie pradeda mus suprasti... ...Mes susikalbam ir gestais... ...buvau pasidariusi daiktinius simbolius... ...Aplinka buvo struktūruota, kad geriau jisai suprastų... ...pripranti prie jų paprasčiausiai ir skaitai jų poreikius iš emocijų, iš gestikuliacijos rankom, iš akių žvilgsnio... ...gatvėje visuomet kalbam kai išeinam, va čia mašina stovi, mes turim dešinėje..., žinoma, jie ne labai, bet jie visvien reaguoja į šitą... ...Kalbam, tarškam, nors, žinoma, jie neatsako, bet iš veiksmų, iš elgesio suvokiam, kad jie kažką supranta... ...Reaguoju į jų emocijas, į šypseną, į jų veido išraišką, akių žvilgsnį... ...Taip ir bendrauju, įsivaizduoju, kaip savo vaiką auginau, kaip su juo bendravau, kokiais žodeliais kalbinau, žaidžiam, šypsomės... ...Ugdom poreikį bendrauti... ...Jeigu patinka, klausiu, nusišypso, tada reiškia viskas gerai yra...		skaito, vadinasi gerai yra. Matai jo pačio reakciją... ...jeigu neiššifruoji vaiko, ką jisai sako, klausiu iš šeimynos, sėdi šalia draugas, būna kad geriau supranta...	
	Komunikavimas su sunkiai kalbančiu vaiku	...rišliosios kalbos ugdymas, žodyno tikslinimas... ...su mūsų vaikais reikia šnekėti malonybiškais žodeliais, reikia keisti intonaciją...	...Jisai tuos skiemenis iškramto, o kai esi pripratęs, susikalbam ir net tokius jų pasakojimus suprantam, o kai yra daliniai jų kalbos sutrikimai, su tokiu šveplavimu, tai priprantam ir		

			suprantam...		
	Bendravimo problemų sprendimas	...žinome, ko iš jų tikėtis ir bandome išvengti tokių vat konfliktinių situacijų, kad vaikui neprasidėtų isterijos priepuolis...		...ar ten kažkokie pokalbiai vyksta...	...bendravimas yra nemažas su jais, nes ateina ir skundžiasi ir dėl maisto ir dėl vaistų, tai jiems vaistai netinka, tai jiems galvą skauda, arba jie negers, sakykim, tų vaistų, sugalvoja. Būna, kad tu kažkaip turi juos įkalbinti, kad išgertų. Tai čia gal daugiau socialiniai poreikiai – bendravimas..... ...Ateina čia ir skundžiasi, kokie ten blogi visi, kaip ten manęs nesupranta. Ir čia užsiiminėji tuo pačiu ir bandai išaiškinti per kitą pusę... ...turi viską kažkaip juokais nuleisti, išsivyniot... ...Per pyktį nieko negali, dar didesnę agresiją iššauki ir tada nieko nebegalėtum padaryti...
	Medicinos pagalba nekalbantiems vaikams				...turi atspėti, na turi įvertinti, kas jam yra, ar jis čia tik negaluoja, ar jau net tokie dalykai kaip su grėsme gyvybei gal nuvirto, galvą kažkur susitrenkė, paskui su epilepsija yra vaikų daug, taip pat ir tas pats apendicitas, turi kažkokiais metodais įspėti kas jam ten... ...jeigu kažkas skauda, jau matai paprastai iš elgesio. Irzlus būna, verkia...
Judėjimas	Pagalba esant judėjimo problemoms	...kartu ir į tualetą nueiti, kuriam sunkiau... ...palydi, aprenki, padedi į tą vaikštynę atsisėsti... ...Visada palydi, pažiūri, kai į valgyklą eina, kad pro laiptus saugiai nuvažiuotų, į liftą kartu eini su ja, lydi...	...Padedi ir eiti, ir nueiti, ir paguldyti, ir nurengti, ir aprengti, ir valgyti – visur... ...labai stengiamės, kad tas vaikas kuo daugiau savarankiškai judėtų... kiek galima kad jis pats įveiktų kliūtis...	...jeigu reikia, jeigu sugenda liftai, einam komandiškai visi drauge ir padedam, kilnojam... ...Praeinant tikrai pamatau – visada padedu... ...Ranką duodi, atrama pabūni... ...jiems užtenka duoti ranką, pabūti atrama, prilaikyti, kad jie	...mes tai jau ne... ...Vienas už rankos eina, kitas vežimėly... ...Ir slaugytojos padėdavom išvežti į lauką...

		...Jeigu vaikas šiaip sunkiau vaikšto, tiesiog išikibus į parankę pavaikštau kartu... ...reikia palydėti, prilaikyti laiptais lipant ypač aukštyn, žemyn... ...reikia prilaikyti ir atsistojant, ir į vežimėlį sėdant. Viską garsiai kalbam, komentuojam: dabar tau atstumsiu vežimėlį, dabar tu sėsi...	...reikia vedžiot už rankos, pažiūrėti, kad negriūtų... ...įvairiausių žaidimus žaidžiam, kad vaikui stiprinti visus raumenis...	jaustūsi saugūs, žengtų tą žingsnelį... ...Jeigu sunkiau vaikstantis, tai vėdi už rankos. Mes visą laiką pačios vaikus pasiimam ir vėl parlydim į šeimą...	
Lyties raiška	Viešos masturbacijos problemos sprendimas	...Na tiesiog sakom, nukreipiam tą dėmesį kitur: taip nedaryk, ateik kokį žaidimą žaisk ar ką, tiesiog neleidžiam jam taip elgtis... ...Tiesiog pastebi tą vaikutį, žaisliuką duodi kokį, kad su juo pažaištų, nukreipi dėmesį tiesiog kitur... ...Čia jie pašalinėm veiklom neužsiima...		...Yra sistema išmokyti vaiką, jeigu yra poreikis, tai daryti socialiai priimtinais formomis, intymiai, užsidarius, kad netrukdytų, negąsdintų, o mažiukams, aišku, reikia užimtumo, kad rankelės būtų užimtos kažkuo kitu. Mes tikrai stengiamės pamokyti, ką daryti. Tai mūsų funkcija pamokyti, kad tai netaptų demonstratyviu elgesiu...	...jeigu būtų, reikėtų daug šnekėti ir aiškinti, kad viešai tai daryti nėra padoru, nėra gerai... ...kalbi, kad čia yra vieša vieta, ką darai, aplinkui yra mažų vaikų, tai tu eik, tyliai užsirakink duris ir...
	Pagalba esant menstruacijoms	...nuvedam į šeimyną, ten susitvarko kas priklauso...			...jeigu vaiko suvokimas pakankamas, aišku aiškinam, pasakom iš anksto, kokie simptomai gali būti, ir ką daryti tokiu atveju... ...yra problematiškų, kur tenka dėti pampersą-kelnaites, nes niekaip kitaip nesugeba susitvarkyt... ...Kazką ieškai, kazką dedi, ar iš vatos suki, ar pati turi rankinuke savo, atiduodi, jom įdedi. ...dar yra pokalbiai su tėvais, aiškini, kad vat paruoštų, įdėtų tam vaikui įklotų... ...mergaitėm neįdėję higieninių įklotų, visą savaitę duodi savo...
	Medicininė pagalba				...Yra slaugytojų pareiga paduoti merginoms kontraceptiką pagal schemą, kad jau nenukryptų...

Specialistų pagalba naudojantis techninės pagalbos priemonėmis

Techninės pagalbos priemonės	Specialistų teiginiai		
	Specialieji pedagogai	Auklėtojai	Slaugytojai
Neįgaliųjų vežimėliai	...grupėj būdavo keturi vežimai. Mes trys išeidavom į lauką, tą ketvirtą vežimą kokia mergaitė paprašom kad pavežiotų arba pakaitom, ir taip būdavo..., ...jeigu reikia į vežimėlį įkeliam, iškeliam, vežam į užsiėmimus, atsivežam irgi kaip kuriam reikia, kai kuriuos vežimėliuose..., ...turi vežimėlius, fiksuoja juos, ir sėdėjimą, ir stovėjimą. Į lauką išvežam..., ...turim vežimėlį lauke išsivežti...,...Kai išeinam, man vienas vežimėlis ir vieną vaiką veduos..., ...buvo specialus vežimėlis, jį prifiksodavom, įstatydavom kaip į stakles...		...jeigu jam reikia kažką padaryt, tai imi vežimėlį ir vežiesi arba nešiesi... ...su vežimėliu arba su vaikštyne, arba už parankės... ...Vasarą išvedam su vežimėliais...
Vaikštyinės	... kai kuriems padedam eit vaikštyinėm...	...mokinam vaikštyinėse... ...kaip iš vaikštyinės išlipt, įlipt, kaip juos sodint, kokioj padėty pasodint, kaip paguldyt. Viską tą mes darom...	
Specialūs maitinimo įrankiai, kėdutės	...Yra specialūs puodeliai atsigerti su dviem ąselėm..., ...turėjom ir maitinimo tokią kėdutę...		
Hidrauliniai kėlikliai			...Yra aparatai, kurie gali įleisti į vonią, iškelti vaiką...

Specialistų nuomonė apie kompetencijų derinimą

Kategorija	Subkategorija	Specialistų teiginiai			
		Specialieji pedagogai	Auklėtojos	Socialiniai pedagogai	Slaugytojos
Darbo pobūdis	Darbas neatitinkantis pareigybinių instrukcijų	...ta pagalba auklėtojom, tai aš manau, kad į mano pareigybes neįeina, bet tenka... ...Anksčiau tekdavo, bet paskui aš kažkaip atsisakiau, nes čia išvis ne mano pareigose, o šiaip tai vat šitą berniuką tai labai sunku yra ant puodelio pasodinti ir tuos dalykus aš padarau daugiausia... ...gal ne, nėra tokių darbų... ...paprasčiausiai į tas instrukcijas nesigilini, o darai tai, kas tam vaikui būtiniausia yra tuo momentu...	...tenka atlikti, kurie nepriklauso..., nes ir būna nespėja šeimininkėlė ir pampersus keisti, ir praustis padėti, ir rankas plauti, ir veidą prausti, ir šukuoti, ir vaikų sveikatą stebėti... ...labai nežiūrim, kad jeigu va čia tavo pareigos, kad čia tu šeimininkėlė eini valyt, tai čia kitas to ir nedarys. Taip nėra...	...tiesiog neskirstai, kad tavo darbelis toks, mano gal būt kitoks... ...man nepriklauso kaip šeimininkėlė apiplaut ar dar kažkas tai, yra man tekę... ...Būna, kažkas paprašo, jeigu nėra sąlygų, kokį protokolą parašyti kompiuteriu, skelbimuką atspausdinti...	...tokių darbų kad į akis labiau kristų tokių gal ne, nėra... ... Aišku, aš galiu ateit, pravest kaip dantis valytis, bet čia nelabai mano šaka... ...Visą laiką slaugytojos vedžiodavo vaikus pas konsultantus ir tų vedžiojimų yra labai daug... ...pagal viską tvarkyti neįgalumus ir visa kita aišku būtų socialinio darbuotojo, kaip ir, darbas, bet visą laiką darė slaugytojos ir dabar daro... ...pažymų visokių išėmimas... dėl to mažiau lieka laiko arba visai nelieka laiko slaugai, vaikams sergantiems, kad juos prižiūrėt, sanšvietimui ir visiems tokiems dalykams, sveikatos ugdymui... ...man nepriklauso nuvalyt stalų. Aš visą laiką stengiuosi nuvalyt, kad vaikas atsisėstų prie tvarkingo stalo ir spėtų pavalgyt...
	Darbo visapusiškumas	...Manau, spec.pedagogui daug kas priklauso, ir aprengti jeigu reikia, ir pamaitinti, ir viską turi jis mokyti... ...Pagrindinis yra ugdymas, bet tenkinu įvairiausius tuos poreikius, ir higieniniai tie visi, viskas...	...vaikų ugdymas ir žiūrėt, kad kiekvienas dirbtų pagal grafiką, eitų į procedūras, ir maitinimas..	...Tas darbas yra įvairus. Nuo netgi pavalgymo, paplovimo neįgaliųjų iki strateginių klausimų, įstatymų ruošimo. Tavo darbas nėra tiek konkretus, tu turi tam tikras sritis, už kurias atsakai. Dirbi viską absoliučiai... ...Aš skaitausi netiesiogiai	...Medikas iš visų pusių: ir turi pirmą pagalbą suteikt, ir atlieki procedūras, ir eini kalbi, ir dokumentacija visa, ir su gydytoju darbas. ... ...tenka ir mum čia dirbti visus darbus...

		...Visokius, visus darbus mes darome, mes esame ne tik specialieji pedagogai, bet ir motinos. Tai nosį nuvalyti, reikia ir pampersą pakeiti jeigu kam reikalinga yra ... ...visokių darbų mes čia dirbam ne tiktai ugdomąją veiklą... ...reikia žiūrėti, kad vaikas su kojine suplyšusia ar dantis neišsivalę, na vienu žodžiu visus, mamos darbas... ...mes neskirstom, kad tau tas priklauso, tau tas priklauso, dirbam bendrą darbą ir viskas, kad užsitikrint saugiai, kad pats išeitum, kaip sakoma, ant dūšios būtų gerai ir vaikai – švarūs, tvarkingi, be pašalinių kvapų... ...Jei paprašoma geranoriškai šeimynoj, tai man nieks nesvetima, ar ką nors pakeist, ar paklot, pamaitinimas... ...viską be išimties... Nėra to, ko bijočiau ir nesuprasčiau.... ...atliekam darbus pradendant socialinio darbuotojo padėjėja, baigiant specialiuoju pedagogu... ..maitinam, į tualetus vedam, apreniam, nurengiam jeigu reikia, į lauką išvedam...		dirbanti su vaikais. Bet jeigu tu nežinosi jų problemų, nedirbsi su jais, tu prarasi įtaką tiems vaikams, o tą įtaką tu stengiesi gerąja prasme išnaudoti... ...Tu čia esi viskas – ir mama, ir tėtis, ir pilietis, ir baudėjas vadinamas ir dar kažkas... ...Čia tik kompleksinis darbas. Kaip šeimoj – negali mama, gali tėtis. Čia nėra taip, kad atskirti, jis tik ugdys, o aš čia tik užpakalį valysiu. Tu turi ir paugdyti, ir pavalyti....	
Pagalba kitų sričių specialistams	Pagalba auklėtojoms	...Auklėtojom tenka padėti, ir daug tenka padėti... ...auklėtojom padedu ir grupę puošt, ir renginius vest, na viską... ...auklėtojos net bijo maitint ir prašo specialiųjų pedagogių... ...kiek laiko būna dalyvauju muzikinėje veikloje, einam į lauką, dar grupėje kažką auklėtojom padedu, bet			

Ugdymas	Ugdymo paslaugos	dažniausiai laiko nebelieka... ...ugdymo, aišku, pažintiniai poreikiai jau čia pirmoj vietoj... ...ugdymo pasiekimus sekam... ...visų pažintinių procesų lavinimas, ugdymas vyksta... ...darbas individualus su vaikais kabinete, yra suskirstytas laikas, individualios programos yra vaikams sudaromos ir pagal jas yra dirbama... ...rašome mes individualias programas, į ką mes kreipsime dėmesį vaikui iki naujų metų. Tie pažintiniai procesai visi, sensorika, kalbos ugdymas.. Visa tai apima individualią programą... ...pažintinė, orientacinė, komunikacinė, meninė veikla... ...veiklos yra integruotos viena į kitą... ...Kas mėnesį ir vertinu vaikus per visas tas keturias veiklas... ...Pagal individualią programą turim vykdyti patį ugdymo procesą...	...Tenkinam poreikius pažintinius daugiausia. Socialiniai jau antroj vietoj...	...jeigu įsijungi lygintuvą, lygini rūbelį, kam įdomu, kas prieina, pasižiūrim iš toliau – šilčiau, iš arčiau – karščiau. Supažindini su tuo jeigu kelia tai smalsumą, kad nebūtų tokio bereikalingo smalsumo... ...Mes tikrai stengiamės pamokyti, ką daryti...	...turi apžiūrėt pamokint, kad, kad pragulų nebūtų... ...pravedam sveikatos pamokėles, valandėles. Ir salėje būna kažkokie renginiai: Sveikas rudenėli arba Kaip mes mokomės valytis dantukus. Einam ir mokinam tuos su negale vaikus kaip valyti dantukus arba įprastas higienos priemonių pamokėles, dvyliktokėm ar ten dešimtokėm paskaitas kaip naudotis higieniniais įklotais, kokios pasekmės nuo pirmų lytinių santykių... ...Eini ten kalbi kaip valytis dantukus, plautis rankytes, tokias elementaresnes, lengvesnes formas, ką vaikai supranta. o jau su tais vyresniais – žiūrint pagal amžiaus grupę – apie alkoholį, narkotikus, lytinį auklėjimą... ...aiškinama apie muilą, lipdukus, jeigu gaunam iš sveikatos centro, dalinam...
Globa	Globos paslaugos	...į procedūras padedam nueit... ...palydi iki autobusiuko.. ...berniukas ranką susilaužė. Greitąją pagalbą iškvietėm, palydėjau... ...bendravimas su globėjais tarkim, kad ir telefono kortelę juk jiems reikia nupirkti pakeisti, mokyklos su mokytojais bendravimas...	...Jeigu pastebim sveikatos pokyčius, yra tariamasi su tėveliais...	...Nemokamo maitinimo dokumentų tvarkymai... ...Aišku, didžioji dalis turbūt prie dokumentų ir su problematiškais vaikais... ...Po epilepsijos priepuolio visada iškviečiam tėvus... ...sergančią mergaitę vežiau namo savo automobiliu... ...čia jau ir mano pareiga – iškvieisti tėvus, kartu su auklėtojom suorganizuoti, kad sergantį vaiką paimtų iš įstaigos... ...daugiau prižiūri jų tuos	...atvedam pas gydytoją, kad ji nuosekliau apžiūrėtų... ...žiūrim ar akinukas, ar klausos aparatą... ...gydytojas ateina irgi labai trumpam, faktiškai jiems, atėjo gydytojas turi viską pasakyti, tas tam, tas tam, atsitiko taip ir taip, reikia tą ir tą padaryti... ...vaikas atvežtas savaitei, neparuošta nei rūbelių, nei nieko,... negali prisiskambinti, kartais važiuoja dėl tų rūbelių, net kartais būna kad vežies namo ir skalbi...

				piniginius reikalus, sakykim, kas su kortele susiję, kas jiems ten pereina visos pašalpos. Jeigu ten reikia kažką nueiti, nupirkti... ...kišenpinigių apskaita,... kelionpinigiai. Reikia sutvarkyti dokumentus tam tikra data, išnešti į savivaldybę, po to visos socialinės bėdos... ...Ginant vieno vaiko teises, mes stengiamės nepažeist kitų vaikų teisių... ...socialinis pedagogas tam ir yra, kad vaikas galėtų atsiverti ir pasisakyti, kas jį ar tai neramina, jeigu tai dvasinės bėdos, arba skausmas kažkoks tai yra... ...netgi kitą kartą tenka pakovoti už jį, kad jam būtų atliktos kažkokios tai procedūros. Tiesiog tenka su institucijom grėsmingais laiškais pasirašinėti, kad būtų atlikta... ...turiu idėją fiks apie dantis, būtent kad vykdyti floravimus, silantai ir taip toliau... ...Stengiamasi, kad vaikas nešiotų mėgiamą rūbą... ...bandžiau ieškoti prietaiso, kur krepšininkai naudojami, jeigu blogai mato. Jie yra minkšti, jie nežaloja... ...Kiti skaityti, rašyti nelabai sugeba, reikia padėti, pavyzdžiui, kokį laišką parašyt...	...dažnai vežioju vaikus iš gydymo įstaigos į gydymo įstaigą... ...Vežam pas okulistus, neuropatologus, ortopedus, stomatologus... ...važiuojam konsultuotis, guldyti į ligoninę...
Slauga	Slaugos paslaugos	...anksčiau esu dirbusi su viena mergaite kurios tikrai buvo sunki būklė, tai kiekvieną dieną reikėjo netgi kelis kartus į dieną fiksuoti sveikatos pokyčius. Ten matuoti temperatūrą, žiūrėti ar normaliai	...nieko mes negalim daryti... ...Dabar ypač pagal naujus tuos įstatus, ničnieko...	...Kai serga ir nugarytę paglostai, ir pamasažuoji truputuką, ir apkloji... ...Vaistukai, arbatutės, tai kas yra taikoma ir šiaip vaikams... ...prie slaugos prisidėti tenka, ar	...sveikatos pokyčius sekam ir fiksuojam... ...Tvarkom medicines bylas, moksleivių raidos istorijas... ...irgi begalę tų popierių ir, aišku, tos procedūros, kurios vietinės,

		kvėpuoja ar nedūsta ir taip toliau... ...sveikatos pokyčius fiksuojame kiekvieną dieną. Turime perdavimo sąsiuvinius ir tenai rašome, kas kam buvo. Pavyzdžiui, vaikui užaina neurotiniai priepuoliai, sakykim. Tuoj pat fiksuojame, surašome, kas iššaukė, kokia priežastis, kas vyko ir kaip vaikas nusiramino. Pavyzdžiui, vaikui temperatūra, irgi tuoj pat rašome, nuo kada sukilo, kokie požymiai, tuoj pat pranešam medicinai...		susirgo auklėtoja, ar dar kažkas tai....	kurias mes galim atlikti... ...ekstrinius, kur reikia ten patept, ar užrišt, ar dar kažką tai, į nosį įlašint... ...patept kokį spuogelį... ...temperatūrą matuojam... ...žiūrim kažką iš medikamentų ką galim dėl ko padėti, sakykim jeigu viduriuoja, tai smektos duodam ar dar kažką tokio... ...Viduriuojant aš galiu dar truputį čia pakoreguot... ...Ryte tik atėję pirmiausia turime išdalinti vaistus vaikams, sloguojantiems sulašinti, nubrozdinimus patepti, išklaudyti nusiskundimus, kas karščiuoja ir surašyti visus nusiskundimus... ...Sutrikus sveikatai – gydymas, slauga, sveikatinimas, sveikatos ugdymas... ...pedikuliozė – irgi tenka. Tenka rinkti, yra tekę kirpti, valyti, purkšti... ...jeigu ten paraudimai, eini tept... ...Vaikutį reikia nusirengti jeigu jisai gulasi į vonią, atsisėsti šalia ir laikyti už rankytės... ..Gydom, žiūrim juos, nes jeigu jie sloguoja, ar kažką tai, pasiguldom, arbatėlės duodam... ...kraujo spaudimus labai matuojam tokiem vaikam, kai serga – temperatūras... ...Dažnai būna smulkmenos – batai nutrynė ir ateina, užkljuoji pleistriuką ir viskas... ...uždėti tvarstį, suduot vaistuką papildomą. Jeigu skauda dantį – irgi kažką tai. Susižalojo – ledą uždedam...

					...įvyniojamas į didžiausias kaldras. Parsivežėm jį vakar iš ligoninės – su folija net įsuktas, nes jis gali atšalti... ...kateterizuojama pastoviai, klizmuojama... ...perrišinėjama, labai daug reikia tepliot visokių grybelių... ...Darau šlapimo tyrimus esant reikalui, moku daryti kardiogramas...
	Pirmoji pagalba užspringus	...Mergaitė užspringo dešrele, didele. Jinai stambi, vos ne su manim lygi buvo. Už kojų ir taip žemyn. Ir viskas atkrito...		...Pirmos pagalbos neteko...	...pirmą pagalbą yra tekę teikt ir ne kartą... ...Valgant virtuvėje užspringo mergaitė. Perlenkt, suduot į krūtinę..., pavyko... ...vaikas paspringo obuoliu. Tai jau mes darėm viską, kas įmanoma...
	Pirmoji pagalba priepuolio metu	...greitai iškviečiam mediciną, paguldom ant čiužinio, jinai paguli...	...kviečiam medikus, kviečiam tėvus arba greitąją... ...Čiupau greitai ant rankų, pasiguldžiau ant lovos, ant šono vaiką ir kviečiau seselę iš apačios ir greitąją iškvietėm vaikui...	...Jeigu tai traktuoti kaip pirmą pagalbą – tai pakviesti greitąją pagalbą ir stebėti vaiką, paversti jį ant šono ir taip toliau, jeigu yra epilepsijos priepuolis, kad nepaspringtų... ...stengies nutempt vaiką nuo kompiuterio, paguldyt ar ant sofos, ar ant žemės blogiausiu atveju, guldai ant šono pagal visus reikalavimus...	...Jeigu vaikas serga epilepsija, būna tokių vaikų, kurie per dieną keturis kartus išvirsta ir turi suteikt pagalbą. Bet jeigu tik maža forma, tai pasiguldai jį ant šono, uždedi šlapią rankšluostį ir užtenka. O jeigu reikia, žvakutę suleidi, nes priepuolio metu jeigu nepraeina, tada greitąją kvieti...
	Pirmoji pagalba traumų atvejais	...krito į suoliuką ir čia persiskėlė galvą. Tai tada, kol atėjo medikai, reikėjo užspausti tą vietą nes kraujas bėgo...		... kai vaikui buvo iš nosies kraujas bėgęs...	...Pirmoji pagalba tai tokia – žaizdą sutvarstyt galbūt... ...buvo žastas išniręs, buvo priepuolių visokių ten, susilaužo... ...Visa pirma pagalba irgi ant mūsų. Susipjausto rankas, ypač per darbų pamokas, nes jie nenulauko to medžio, drožinėja, jų rankytės netvirtos, vibruoja tos rankytės...

Komandinis darbas	Bendradarbiavimas su įstaigos specialistais	...su visais specialistais, kurie ugdo vaiką įstaigoj, mes labai tampriai bendraujam... ...kartu derinam su auklėtoja savo darbo savaitę, planus... ...mes su logopede, kadangi čia komandinis darbas, kineziterapeutė kartu, rašom tas individualias programas... ...pabendraujį su kineziterapeutu. Jie perduoda – tam vaikui pavaikščioti daugiau reikia. Teši jos tą darbą toliauSu logopedu bendraujam ir kalbos tas įtvirtini kasdienėj kalboj, veikloj... ...vienam katile vyksta... ...mes dirbam komandoj visą laiką, vieni su kitais kalbamės. Sakykim, kineziterapeutas, gydytoja, psichologas, specialusis pedagogas, socialinis pedagogas ir socialinis darbuotojas... ...bendraujam su logopedu, kokios jos mintys ir mano mintys ką daryt, bendraujam ir su pavaduotojais, ir su socialiniais pedagogais... ...dirbam tokiu komandiniu principu, glaudžiai bendradarbiaujam su socialiniais darbuotojais, socialinio darbuotojo padėjėjais... ...Bendradarbiavimas čia yra neišvengiami dalykai. Pradedant nuo med. sesers slaugytojos, baigiant visais kitais. Jeigu yra problemos, aš turiu kreiptis, kažkur tai prašyt, čia komanda yra, komandinis darbas...	...Su kitais specialistais diskutuojam. Na vis tiek pasikalbi apie pasiekimus, mankštas... ...dirbam visi kartu, jeigu mokom – visi kartu, yra komandinis darbas... ...pats geriausias yra komandinis darbas, kai nedirba vienas sau, kitas sau, trečias sau. Ir kokybiškas būna tada darbas, ir atmosfera būna grupėje kitokia su vaikais, su tėvais, kada vyksta komandinis darbas, pasitikėjimas viens kitu...	...manau, kad gera komanda dirba... ...jeigu yra kažkokios bėdos, problemos, tai visada yra bendradarbiai, yra kolegos, specialistai, gali kreiptis ir tiesiog sprendi jeigu yra problema... ...Arčiausiai, tai aišku, slaugytojos... ...aptariam, kokios iškilo problemos, kokių veiksmų imsime... ...esam tokia kaip komanda, daug kas pastebėjo...	...Mes tiesiog esam visi komanda. Pavyzdžiui iš mūsų išeina, eina į masažą, iš ten eina į kineziterapiją, individualią mankštą. Čia yra viskas iš eilės... ...Su psichiatrais, su psichologais bendraujam labai dažnai...